

ПОСОБИЕ ПО ЕВРОПЕЙСКО ГРАЖДАНСТВО

ГРАЖДАНСТВОТО, МЛАДЕЖТА И ЕВРОПА

ЕВРОПЕЙСКО ГРАЖДАНСТВО

COUNCIL OF EUROPE & EUROPEAN COMMISSION

TRAINING-YOUTH

WWW.TRAINING-YOUTH.NET

Пособие
по
европейско
гражданство

Under Construction

Гражданството, младежта и Европа

Добре дошли в нашата T-Kit серия

Някои от вас може би се питат какво означава T-Kit? Има най-малко два отговора на този въпрос. Първият е просто съкращение от пълния надпис на английски език: "Обучителен справочник". Вторият препраща към произношението на съчетанието, която наподобява думата "билет" (на английски "тикет"), т.е. един от документите за пътуване, от който обикновено се нуждаем, когато се отправяме на път. Затова на оригиналната корица малката фигурка, наречена "Спифи", държи в ръка билет за влак, с който се отправя на пътешествие в търсене на нови идеи. В нашето въображение настоящият T-Kit е инструмент, който всеки от нас би могъл да използва в своята дейност. По-конкретно, бихме искали да се обърнем към младежките дейци и обучители, предлагайки им теоретични и практически инструменти, които биха могли да използват в работата си с младите хора.

Серията T-Kit е резултат на едногодишно колективно усилие, обединило хора с различно културно, професионално и институционално минало. Обучители на младежи, младежки лидери от неправителствения сектор и професионални автори обединиха уменията си за да създадат публикации с високо качество, които биха отговорили на нуждите на целевата група, за която са предназначени. При това, този екип отчита разнообразието на подходите по всеки един от разглежданите въпроси в рамките на Европа.

Серията T-Kit е резултат от Партньорското споразумение за обучение на европейски младежки дейци между Европейската комисия и Съвета на Европа. Освен тези публикации, партньорството между двете институции се простира и в други области на сътрудничество като организирането на обучителни курсове, издаването на списанието "Койот" и развиването на динамична Интернет-страница.

*За да се запознаете с дейностите в рамките на това партньорство (включващи нови публикации, обучителни курсове, обяви и др.), както и за да свалите електронната версия на серията T-Kit, посетете Интернет-страницата на партньорството:
www.training-youth.net.*

© Съвет на Европа и Европейска комисия, май 2003 г.
Всички права запазени.

ISBN 954-8551-05-5

© Всички права на българския превод запазени.

Информационен център на Съвета на Европа
ул. "Александър Жендов" 5, София 1115
тел. 971 3000, факс 971 2233
www.cid.bg, cid@online.bg

Тази публикация не отразява непременно официалните позиции на Европейската комисия или на Съвета на Европа, на техните държави-членки или на организациите, които сътрудничат с тези институции.

T-Kit
on
European Citizenship

**Координатор на серията T-Kit,
отговарящ за съдържанието и
оформянето на публикациите**
Балаш Хидвеги (*образователен консултант*)

Редактор на публикацията
Питър Мери

Автори на T-Kit
(*виж също на последната страница*)
Мигел Анхел Гарсиа Лопез
Андреас Карстен
Питър Мери
Йаел Охана
Алисън Стрейкър

Секретариат
Диана Осаянде (*администрация*)
Летисия Пугари (*уебмастър*)

Лицева корица и фигурата “Спифи”
The Big Family

Възпроизвеждането на материали от настоящата публикация е разрешено единствено за некомерсиални образователни цели и при условие, че се цитира източника.

PARTNERSHIP
COUNCIL OF EUROPE & EUROPEAN COMMISSION
TRAINING-YOUTH

**Съвет на Европа
DG IV
Дирекция за младежта и спорта**

European Youth Centre Strasbourg
30 Rue Pierre de Coubertin
F-67000 Strasbourg, France
Tel:+33-3-88 41 23 00 – Fax:+33-3-88 41 27 77

European Youth Centre Budapest
Zivatar ucta 1-3
H-1024 Budapest, Hungary
Tel:+36-1-212-4078-Fax:+36-1-212-4076

**European Commission
DG Education and Culture
Unit D5: Youth Policy and Programmes**

Rue de la Loi, 200
B-1049 Brussels, Belgium
Tel:+32-2-295 1100 – Fax: +32-2-299 4158

Съдържание

Предговор	7
Увод	9
Граждани в Европа	
• Откъде идваме? Историята на Европа и на гражданството	12
• Завръщането на гражданина – съвременни подходи по гражданството	25
• Възможни бъдещи тенденции	34
Нашата концептуална рамка – как си представяме нещата	38
Призив за действие.	53
Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство – Кой какво прави днес.	54
Нашият образователен подход към европейското гражданство – Как според нас трябва да се преподава	66
Сценарии за гражданство – примерни проекти	79
Заклучение	103
Библиография	105
Интернет-източници	111
Накратко за авторите	115

T-Kit
on
European Citizenship

Приветстваме ви, съграждани, с добре дошли в Пособието по Европейско гражданство. По всичко изглежда, че темата на тази публикация е популярна за много хора, включително и за вас самите.

Съветът на Европа и Европейската комисия превърнаха темата “европейско гражданство” в приоритет №1 в рамките на тяхното Партньорско споразумение за обучение на европейски младежки дейци. В качеството си на институции, те добре разбират заинтересуваността на техните държави-членки да направят нещо по този въпрос. Първо по темата “гражданство” – как бихме могли да стимулираме младите хора да се ангажират в по-голяма степен с обществените въпроси? Защо изглежда че има толкова много разочарование и отчуждение от традиционната политика, което разбира се, долавят и нашите политици? На второ място е допълнителният елемент, наречен “Европа”: как хората възприемат тази общност? И дали изобщо възприемат Европа като общност, към която принадлежат?

Защо толкова малко млади хора гласуват в европейските избори? Има ли Европа бъдеще? Ако отговорът е “да”, тогава днешните младежи ще трябва да му придадат конкретна форма.

Разочарованието и отчуждеността от политиката е особено очевидна сред младите хора на Европа. Политическите лидери често изглеждат така, като че ли нямат визия, нито ангажираност с важните неща в живота. Веднъж избрани да ръководят, политическите партии изглеждат безсилни да променят нещо съществено пред лицето на наглед неизбежния процес на глобализация.

Много млади хора обаче имат своите идеали, визия и устременост. Те дават израз на тези свои схващания и чувства по различен начин в качеството си на действени граждани извън формалните демократични структури. Виждайки проблемите, те биха искали нещата да се променят. Нашите политически лидери обаче не откликват на техния призив. Но дори ако хората биха искали да правят нещо, не е ясно към какво равнище трябва да ориентират енергията си. Какво въздействие може да има местната младежка организация, изправена пред мащабните въпроси с глобален характер, които навлизат в нашия живот чрез телевизията и компютърния екран? Давайки си повече сметка за глобалните проблеми, се изправяме пред предизвикателството да го преведем на езика на местните приоритети.

Тук Европа може да помогне. С възприемането на нациите-държави като по-малко влиятелни и релевантни за нашето глобално съществуване, Европа може да предостави наднационално измерение за комуникации и действия. Младежите знаят, че отвъд прага има един голям свят и Европа може да предостави възможности за проучване, изучаване и ангажиране на младите.

Налице е също така по-исторически мотив за европейския проект. Някои от нас още си спомнят, че съседите в цяла Европа са били врагове в рамките на военните конфликти и че младите европейци са били призовавани да убиват други млади европейци. В по-новата история сме свидетели на подобни истории за нещастия и разрушения в източната част на нашия континент. Развивайки европейското гражданство представлява и инвестиция в бъдещето, така че ние и нашите деца да не гледаме съседите си европейци през дулата на пушките.

Това е ключов момент за Европа. Европейският съюз се е ангажирал с програмата за разширяването си, приемайки нови държави-членки. Във време на промени от такъв характер винаги възникват както нови възможности, така и нови заплахи. Възможностите са свързани с по-лесното пътуване и контакти между младите хора из цяла Европа. Възникват възможности да се запознаем с живота в различните култури и общества, да разширим нашия хоризонт и да

развиваме способността си да се приспособяваме към различните условия и сложни взаимоотношения, пред които се изправяме. Заплахите ще дойдат от засилващото се разнообразие, с което се сблъскваме както на повърхността на нещата, където се проявяват различните нагласи, така и на по-дълбоките културни нива. Наред с това е и предизвикателството пред нациите-държави в процеса на интегрирането им в по-голям политически блок.

Образованието за европейско гражданство ще трябва да отрази всички тези проблеми. Важен елемент на този процес ще бъде в основата на развитието на европейската идентичност да залегнат нагласите към уважение на различията, както и да се осуети опасността той да се превърне в обикновено проекция на национализма. Европа би следвало да бъде форумът, където ще се реализират споделените ценности в рамките на континента, както и по отношение на онези, които живеят извън пределите му (където и да ги прокараме).

Това пособие цели да подпомогне хората, които работят с младежи, в разработването на темата за европейското гражданство. Това биха могли да са хора, които използват европейското гражданство като подход при осъществяване на младежката дейност и/или които са пряко ангажирани с дейности за развиването на европейското гражданство. Поради това то е предназначено както за международни групи, така и за групи от представители на една нация.

Като екип, споделил авторството на настоящата публикация, ние имаме различни очаквания. Надяваме се, че ще оцените обстоятелството, че настоящият T-Kit има предимството да бъде отворен за различни тълкувания и да провокира вашето мислене. Ние съзнателно избегнахме възможността да напишем поредната книга с рецепти, залагайки върху “кулинарното” ви творчество. По такъв начин се опитваме да насърчим вашето мислене и творчество, да предизвикаме вашия интерес и желание да научите повече и да опитате различни неща. Надяваме се, че публикацията ще ви бъде полезна в качеството на рамка за вашата дейност и че ще успеете да използвате изводите в нея за конкретната ситуация, в която се намирате.

Този T-Kit няма да е жив, ако вие не го откриете. Затова е добре да почувствате удоволствие от неговото четене, но и да използвате онова, което прочетете. И не спирайте да мислите, да прилагате и научавате. Подобно на всяко нещо на този свят, и настоящият T-Kit е...under construction*.

* Буквално “в процес на работа/съставяне”(Б. пр.).

Какво можете да откриете в това пособие? Два основни елемента – на първо място изследване на концепцията и практиката на самото европейско гражданство, и на второ място – образованието по европейско гражданство, също така разглеждано като теория и практика. И всичко това обвързано с младежката дейност в Европа.

В началото се опитваме да представим ясна картина за историята на дейностите в сферата на европейското гражданство. Това включва следното:

- Преглед на историческото развитие на гражданството в Европа от древните гърци до Просвещението, включително разясняване на някои ключови понятия, в това число “нацията-държава” и “правата на човека”, както и хронологична таблица, проследяваща развитието на гражданството в Европа след 40-те години на XX век;
- Критичен поглед към съвременните подходи по този въпрос, който позволява да се проследи противопоставянето между теориите за гражданството, които го разглеждат като статут и тези, които акцентират повече върху идентичност и ценности. Разгледани са и постмодерните подходи и е направено сравнение между вижданията на Европейския съюз и Съвета на Европа по въпроса.
- Опит за предсказване на бъдещето, като се основаваме на днешните тенденции – как глобализацията, екологичните кризи, новите технологии и разширяването на ЕС могат да повлияят на развитието на европейското гражданство.

След това описваме нашия подход, който се основава на такова понятие за европейското гражданство, което се отличава с динамичност, комплексност и цялостност. Относно това ще прочетете по-подробно в текста, както и ще се убедите от начина, по който сме структурирали и написали това пособие.

Следващата част е посветена на образователния аспект. Направен е преглед на съвременните подходи към образованието по европейско гражданство – как различни хора и институции се опитват да ангажират жителите на Европа. Направена е и връзка между тях и подхода, който самите ние сме избрали, като са очергани и връзките между идеи и практика. Основните идейни школи, които анализираме, са индивидуалистичната и общностната, представляващи два взаимодопълващи се подхода по темата. След това се спираме подробно на това, как Европейският съюз и Съветът на Европа се опитват да развият образованието по европейско гражданство.

Следва разделът, посветен на практиката. Решихме да го представим по необичаен за учебниците по практика начин. Тъй като всяка практика се осъществява в определен контекст, ние не само описахме общо методите, периодичността, материалите и стъпките, които трябва да бъдат предприети, но и разказахме историята на практики, осъществили се в конкретни условия, допълнени с разсъждения защо те са се оказали успешни. Има широк спектър от подобни истории от всички краища на Европа, които касаят множество теми, свързани с европейското гражданство и се осъществяват от различни по своя характер организации.

Поставяйки си за цел да ви помогнем да решите доколко дадена практика и използваните в нея методи са подходящи за вас, и как бихте могли да си приспособите за развиването на собствения ви проект или дейност, ние прилагаме Образователна рамка, като чрез нея подказваме кои въпроси би следвало да си зададете, и кои теми би било полезно да разгледате. В това отношение ние следваме идеята за такива практики, при които реализираните програми

са създадени специално за удовлетворяване на нуждите на целевата група и където тяхното изпълнение е достатъчно гъвкаво, за да отчете нововъзникналите нужди.

Препоръчваме ви да прочетете въвеждащите текстове и да устоите на изкушението да прескочите веднага на текста за практиките. Публикацията бе написана като интегрален текст. Затова е важно да се разбере широкия контекст преди да се мисли за методите.

Накрая привеждаме литературни източници, съдържащи библиография и Интернет-линкове.

В пособието ще забележите няколко специфични графични елемента. На определени места ще видите отделени **въпроси в карета с въпросителни знаци**. Те са предвидени, за да стимулират вашите разсъждения във връзка с дискутираната на това място тема. Понякога, когато четем, изпадаме в състояние на транс. Затова тези въпроси би следвало да ви предпазят от това и да ви стимулират да разсъждавате критично за онова, което е пред очите ви – което е разновидност на брехтова театрална техника в писмена форма.

Има също така редица обучителни дейности, **символизирани със знака за “under construction” (“в процес на работа”)**. Това са идеите, които бихте могли да използвате в рамките на обучителни курсове или работни срещи при дискутиране на обсъжданите теми. Съветваме ви да ги адаптирате в зависимост от нуждите. Можете също така да използвате някои от Въпросите за стимулиране разсъжденията в рамките на групите, с които работите. Запомнете – отваряйте си очите докато четете или преди да сте се опомнили, ще започнете да вярвате на онова, което пишем!

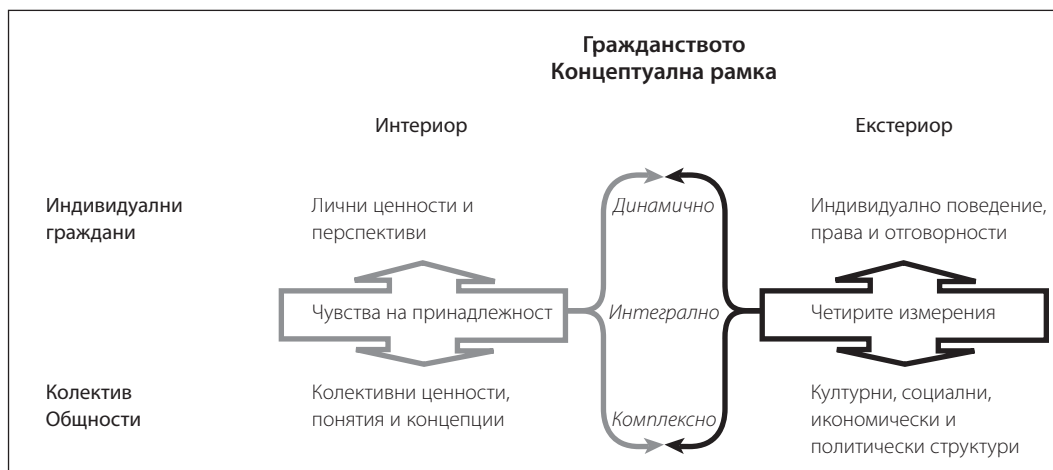
Подходът ни към T-Kit

Преди да се отправите на пътешествие с този “билет” смятаме, че е важно да знаете нещо за нашия подход по темата в тази публикация. Динамичност, комплексност и цялостност са трите ключови термина в рамките на този подход. Вярваме в такъв подход по европейското гражданство, който включва тези понятия и, следователно, съставихме настоящото пособие в съответствие с тях.

На практика това означава, че се опитахме да нарисуваме общата картина на развитието на европейското гражданство и на образованието в тази сфера, без да излагаме оценките си за различните концепции, а само като показваме как те се вписват в тази картина. Картата, която използвахме за локализиране и идентифициране на тези различни подходи, всъщност е концептуалната ни рамка. Тя е развита детайлно в секцията, озаглавена “Нашата концептуална рамка” и може да бъде обобщена в следната графична форма (вж стр. 9).

Тези четири квадранта и динамиката между тях съставят нашата карта. Тя също така представя нашите ценности, т.е. представата ни как трябва да се подхожда по въпроса за образованието по европейско гражданство. Това не означава, че отделният проект трябва да обхваща всички измерения на темата, а че би следвало съзнателно да изберем в коя област искаме да работим и да знаем кои области остават извън полезрението ни. Различните хора се нуждаят от различни подходи и области в конкретното време, в което се трудят. С помощта на тази карта, според нас, ще е по-лесно да изберем съзнателно върху какво да се фокусираме.

Пожелаваме ви да изпитате удоволствие от четенето – независимо дали ще вземете тази карта с вас, или ще я оставите, за да ѝ хвърлите поглед по-късно – на добър път!

T-Kit
on
European Citizenship

Граждани на Европа

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Откъде идваме? История на Европа и гражданството

Откъде схващането за гражданството е дошло в Европа и какви форми е приемало през вековете? В тази глава не си поставяме амбицията да разкажем цялата история на гражданството, нито пък на Европа. Онова, което можем да направим, надяваме се, е да ви покажем откъде идват някои от нашите идеи и традиции, както и част от интелектуалното ни наследство. Очевидно е, че подобен опит не може да не бъде субективен. Каним ви на малко пътешествие в миналото: да разкрием великите идеи и известните мислители, да поразсъждаваме за техните мисли и вярвания и да си съставим собствено мнение. Пожелаваме ви приятно пътешествие!

Гражданството в древността

Обикновено се приема, че идеята за гражданство е родена в класическия свят на древна Гърция и Рим. Когато минало времето на кралете, идеите се развили, включвайки част от жителите в процеса на дефиниране на закона и осъществяване на управлението – очевидно първите наченки на съвременното гражданство! Но повечето малките градове-държави на древна Гърция разрешавали само на свободните жители от мъжки пол да участват в обществения живот, което означава, че тогава гражданите са представлявали малцинство. Децата, жените, робите и чужденците не били считани за граждани. Римляните дори използвали гражданския статут "civitas" като привилегия, която можело да бъде предоставена или загубена.

Както виждате, гражданството не винаги е означавало да се живее в демократична среда! Въпреки това, още по онова време имало мислители като гръцкия философ Платон, които били убедени, че демокрацията е най-привлекателната форма на гражданско общество. Той дори бил убеден, че неговата "Република" може да започне единствено в резултат на революция. Историята показва по убедителен начин неговата правота.

Друг велик философ е Аристотел. Много от неговите идеи, развити преди 2 300 години все още играят важна роля в нашия живот и оказват влияние върху начина, по който живеем и разсъждаваме днес. "Цялото е по-голямо от сумата на неговите части" е цитат, който често използваме, но малцина знаят, че тази известна фраза принадлежи на Аристотел. По-важно за нас е неговото убеждение, че общностите съществуват поради стремежа на човека да бъде и да живее с другите. Аристотел написва и нещо, което ще бъде актуално и след нови 2 300 години: той вярва, че добре организираното обучение – в училищата, както и извън формалните институции – създава общества, в които гражданите се стремят към нещо повече от оцеляването, а именно да бъдат заедно и да имат социална отговорност. Не е ли забележително!

Ако искате да научите малко повече за древния свят, можете да прочетете следните интернет-страници:

<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/asbook.html>

<http://ancienthistory.about.com/>

<http://plato.evansville.edu/public/burnet/>

<http://www.wsu.edu/-dee/GREECE/GREECE.HTM>

<http://www.wsu.edu/-dee/ROME/ROME.HTM>

<http://sophies-world.com/SophieText/aristotle.htm>

http://home.earthlink.net/~pdistan/howp_2html

Гражданството изчезва и се завръща

Понятието "гражданство" и концепциите и философиите, които са в основата му, на практика изчезват от континента през средновековния период на феодализма, когато малко на брой хора имали правото да управляват огромното мнозинство.

Едва през 16 век в условията на движението на Ренесанса гражданството постепенно се завръща в Европа, в частност в италианските градове-държави, където то обикновено било обвързано с определени условия. В повечето от тези градове гражданството било предоставяно на децата на гражданите. Така например във Венеция било необходимо да се плащат такси в течение на 15 години, за да се получи статут на гражданин.

Едва просвещението в крайна сметка вижда категоричното завръщане в Европа на гражданството. По този въпрос може да прочетете повече и да откриете значението на Ренесанса на следните адреси:

<http://www.historyguide.org/earlymod/lecture1c.html>

<http://www.oir.ucf.edu/wm/paint/glo/renaissance/>

<http://www.bartleby.com/65/ci/citystat.html>

<http://www.crs4.it/Ars/arshtml/arstitle.html>

Европейското Просвещение

Просвещението е разностранно европейско движение, включващо философията, изкуствата, литературата, музиката, както и социалната, културната, лингвистичната и политическата теория от края на 17-и и 18-и век. Просвещението се стреми да излезе извън своите граници и хората да видят света по нов начин – включително и чрез нова роля на гражданството и чрез понятието за гражданство. Едно от основните схващания от онази епоха е, че нищо не е предварително дадено или предрешено и, че светът е фундаментално рационален, което означава, че може да бъде разбран и контролиран единствено със силата на разума. Изхождайки от тази мисъл, вдъхновена от гръцките градове-държави, Жан-Жак Русо развива идеята, че всички граждани би следвало да допринасят за политическите решения без да се ръководят от лична изгода.

Идеята на "просветените" философи оказват голямо въздействие: Френската революция се отъждествява с идеите на Просвещението. Също така те оказват влияние върху процеса на създаване на Конституцията на САЩ. Дори днес идеите на Русо все още са живи. Почти сто години по-късно Джон Ф.Кенеди заяви: "Политическото действие е най-висшата отговорност на гражданина". Могат да се преведат още много цитати от известни хора. Помислете си само колко хора споменават идеите, развити и отстоявани през Просвещението всекидневно по телевизията, около вас и дори в ежедневната ви работа!

За съжаление, тук не е мястото да обсъдим по-подробно идеите на Просвещението. Можете да прочетете увлекателни текстове за Русо и Волтер, Хюм и Смит, както и за много други велики философи и за техните стимулиращи идеи на следните адреси:

<http://www.wsu.edu/~dee/ENLIGHT/ENLIGHT.HTM>

<http://mars.wnec.edu/~grempel/courses/wc2/lectures/enlightenment.html>

http://www.wsu.edu/~brians/hum_303/enlightenment.html

<http://europeanhistory.about.com/cs/enlightenment/>

http://home.earthlink.net/~pdistan/howp_7.html

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Либералното разбиране за гражданството

Основната идея в рамките на либералното схващане за гражданството е, че всеки гражданин, който е лоялен към своята държава (но не и към режима на власт през даден период), разполага с някои основни права.

Един от първите и най-влиятелните либерални мислители е бил английският философ Джон Лок. Според него, държавата съществува в интерес на гражданите и за да защитава техните права и свободи. На основата на обществения договор между народа и неговото правителство гражданите имат свободата да мислят, вярват, да изразяват своите вярвания, да се организират, да работят, купуват и продават, както и да избират свободно своето управление и да го променят (дори и като го отстраняват чрез революции).

Освен тези идеи, свързани със свободата на индивида, някои либерални мислители също така се спират на въпросите, свързани с колектива и обществото като цяло. Шотландският философ Джон Стюарт Мил например твърди, че моралната зрялост е от основно значение и, че тя е възможна единствено, ако гражданинът е включен в някакъв вид колективно действие с други съграждани или самостоятелно. Свободата придобива своето истинско значение, когато е свързана с понятия като колективна отговорност и равенство или, по думите на Хобхауз, "свободата без равенството звучи благородно, но мизерно" (1911, с.38). Тази непоколебима убеденост във фундаменталното равенство на всички хора може да бъде проследена назад във времето чак до стоиците – философско движение, основано в Атина около 300 от Хр.

От тези две тясно свързани, но ясно различими позиции, се раждат две идейни школи. И двете изхождат от същото основно схващане за огромното значение на свободата и обикновено са обозначавани като либерално индивидуалистична и либерално комунитарна или републиканска. Както виждате, понятието "либерален" обозначава далеч повече неща, отколкото пазарната икономика, както често днес се интерпретира и ограничава либералното движение.

Корените на либерализма все още играят важна роля в днешните общества, както и идеите от периода на Просвещението. Нека само си припомним често привеждания аргумент, че гражданин се става не по рождение, а чрез формиране. С други думи, хората трябва да се развиват в демократична среда, за да станат демократични граждани.

Може да се запознаете с идеите на либералното движение чрез няколко важни източника на следните адреси:

<http://www.worldlib.org>

<http://www.utm.edu/research/iep/l/locke.htm>

<http://www.turnleft.com/liberal.html>

<http://www.utm.edu/research/iep/m/milljs.htm>

<http://www.lymec.org>

http://www.britannica.com/heritage/article?content_id=1374

Революциите

На основата на изцяло рационалното схващане за световното развитие, формирано по време на Просвещението, се развиват редица идеи за това, как обществото може да се повлияе на обществото и то да бъде променено. Идеите за промяна водят до искания за промяна, а на свой ред последните довеждат до известните на всички нас революции. Революциите са считани за най-ефикасният начин за постигане на политическа и социална промяна.

Френската революция е първата голяма социална революция, която има далеч по-широк обхват и чрез нейната Декларация за правата на човека и гражданина по-дълбоко значение, отколкото предшестващата Американска революция. Единствено Руската революция от 1917 г., родила съвременния комунизъм, може да съперничи по своето световно значение на она, което се случи във Франция в края на 18 век.

Основаването на съвременната република, стриктното отделяне на църквата от държавата, началото на движението за човешки права, раждането на известната революционна триада "Свобода, равенство, братство", първите искри на експлицитно феминистките движения – толкова много са нещата, които са свързани пряко или косвено с тези социални революции, че не можем дори да ги изброим. Можем обаче да ви поканим на една обиколка за запознаване с някои от идеите и действията, свързани с тези събития, както и с нещо още по-важно – с хората, които са ги извършили:

http://www.britannia.com/history/euro/1/2_2.html

<http://www.wsu.edu/~dee/REV/>

<http://chnm.gmu.edu/revolution/browse/texts/>

<http://www.pbs.org/ktca/liberty/>

<http://www.thehistorychannel.co.uk/classroom/gcse/rus2.htm>

<http://www.bbc.co.uk/education/modern/russia/russifla.htm>

<http://revolution.h-net.msu.edu/>

<http://www.historyplace.com/unitedstates/revolution/>

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

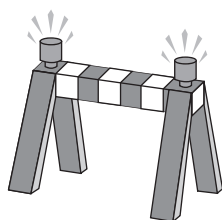
Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

В рамките на коя от гореспоменатите идейни школи бихте искали да бъдете граждани?

В рамките на коя от гореспоменатите идейни школи бихте искали да бъдете лидер?

За всяка от горните идейни школи направете човешка статуя (Имидж Театър), която да показва връзката между гражданите, държавата и другите действащи лица в обществото. Сравнете ги и отбележете сходствата, различията и белезите за развитието/прогреса.

(Повече за Имидж Театър
вж. http://www.engage.nu/interact/Working_Methods/interactivetheatre.htm).

След като ви запознахме с основните идейни школи, които вдъхновяват днешното схващане за гражданството и както с останалите събития, благодарение на които сме достигнали до сегашния етап, ние ви каним да разкриете някои други схващания, свързани с гражданството

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

и неговите корени. Трябва да имате предвид, че тези схващания често са тясно свързани с различни философски движения и исторически събития, които не можем да опишем изчерпателно. Освен това, тези схващания, както и цялата глава, са избрани и описани субективно. Разчитаме, че именно това ще стимулира вашето мислене.

Нацията-държава

Схващането за нацията-държава съществува едва от 200 години, макар че сме свикнали с него и го приемаме като даденост. Историята обаче не е история на нациите-държави. Човек може дори да си зададе въпроса дали концепцията за нацията-държава е само преходна. Процеси от типа на глобализацията, укрепването на Европейския съюз и имиграцията доведоха до отварянето на затворените някога нации-държави. Поради това можем да се запитаем колко ще продължи техния исторически период.

Как според вас ще изглежда нацията-държава след 20 години?

В общи линии модерната история на Европа може да бъде описана като история на нациите-държави. Много от европейските нации се материализират като държави в края на 19 век. Обикновено едва след тяхното създаване се хомогенизират езиците, създават се техните образователни системи, както и елементите на споделена национална "култура" (като националният флаг, химн и други подобни символи).

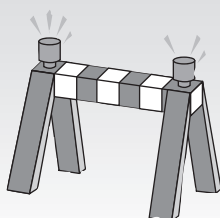
В крайна сметка, в една или друга степен нациите възникват случайно и могат да бъдат деконструирани. Важно е да се разбере, че когато една нация е конструирана, някои хора са включени в нея, а други – не. Така че въпросът за включеността почти никога не отчита какви са схващанията на хората за собственото им място спрямо нацията. Ако внимателно погледнете на процеса на европейска интеграция и на политическия дебат за имиграцията, ще видите, че се случва тъкмо това: определяйки кое е част от Европейския съюз, и кое – не, някои хора са включени, а други – изключени. А знаете ли някого, който се чувства европеец без юридически да е гражданин на Европейския съюз?

Докато всичките държави ясно дефинират кои членове на тяхната нация, и кои – не, както и на кого е разрешено да се превърне в част от нея или обратното, съществуват очевидни различия как това се извършва на практика. В някои държави принадлежността към съответната нация се определя от *jus sanguinis* (което на латински означава "според закона на кръвта"). Това означава, че детето получава гражданство от бащата и майката. В други страни се прилага правилото *jus soli* (което на латински означава "според закона на земята"). Това означава, че гражданството се определя от мястото на раждането. Тези системи са антагонистични и често водят до двойно гражданство или до липсата на такова (загуба на гражданство).

По много причини днешните нации-държави не са както в миналото независими една от друга в най-силното значение на думата. Обратното – взаимозависимостта между нациите-държави се засилва и става все по-силна с всеки изминал ден. Пример за това е еврото, което тясно обвързва 12 европейски нации-държави. Все пак не трябва да се забравя, че Съветът на Европа представлява първи следвоенен опит за организиране и укрепване на тази взаимна зависимост, чийто успех бе очевиден по време на честванията на неговия 50-годишен юбилей през 1999 г.

Европейският съюз е друг, по-развит модел за регулиране на взаимната зависимост между различни нации-държави в Европа. Европейският съюз измина дълъг път от своите първи скромни стъпки на икономическо сътрудничество и се превърна в зрял съюз, който е по-близо до конфедерация и има големи амбиции. Понастоящем за пръв път в историята на нациите-държави ЕС успява да издигне националния суверенитет на наднационално равнище и да създаде динамичен баланс между този нов суверенитет и националните интереси. Той също така помага хората да разберат, че нацията-държава не е единствената форма на колективна идентичност и че няма по-висок статут от другите елементи на идентичността на индивида.

.../...

Обсъдете списък от теми, които считате за важни за хората в днешното общество. В малки групи дискутирайте доколко, според вас, тези теми могат да бъдат разисквани на местно, национално или международно равнище. Обобщете резултатите от дискусиите и сравнете отговорите. Започнете обсъждане на подходящите равнища на вземане на решения (субсидиарност). Свържете тези въпроси с ролята на Европейския съюз.

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

Еврото не беше първо

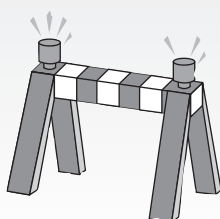
Когато на 1 януари 2002 година с един замах еврото замени дванадесет световно разпространени валути, можеше да се прочете за уникалността на това събитие и на този момент, както и за голямото постижение на 12-те членки на Европейския съюз.

Ако обаче се върнем повече от 1000 години назад в европейската история, ще видим, че и преди е съществувала общоевропейска валута. Около 750 г. от Хр. Пепин Къси, крал на франките, въвежда сребърния денар – валута, която се превръща в стандартна за Европа в течение на над 500 години.

Както и историята на нациите-държави, тази на европейските валути е доста кратка. Никоя от валутите на европейските държави няма история над 200 години. Германската дойчмарка тъкмо навърши 50 години, когато отстъпи мястото на еврото. Животът на повечето европейски валути е учудващо кратък, но често хората са убедени в обратното. И вие ли бяхте сред тях?

Колко е стара валутата във вашата страна в нейната сегашна форма (преди еврото)?

Организирайте дебат “за” и “против” въвеждането на единна глобална валута.

Правата на човека датират от по-отдавна, отколкото си мислите

Схващането за човешките права може да бъде проследено до стоиците в древна Гърция и е характерно за други култури извън Европа. Счита се, че за пръв път някои основни права на човека са били записани в Англия, където през 13 век крал Джон Английски подписва “Magna Carta Libertatum”.

По времето на Ренесанса повечето мислители споделят виждането на древните гърци, че всички хора са равни. През последвалите 17-ти и 18-ти векове се развива идеята за основните естествени права на хората. Едва по времето на Просвещението обаче, както и през периода на революциите от 19-ти век, .../...

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

правата на човека (като права, които са присъщи на хората единствено поради факта, че те са човешки същества) се превръщат в част от политическите програми.

Американската Декларация за независимост от 1776 г. по неповторим начин изразява убеждението, че "всички хора са създадени равни и техният създател им е предоставил ненакърними права, сред които са правото на живот, свобода и стремеж към щастие". За съжаление, американската Конституция не гарантира тези права за робите и жените.

През 1788 г. "Декларацията за правата на човека и гражданите", приета в резултат на Френската революция, дефинира основните права на човека, подобни на онези, залегнали в Декларацията за независимост.

Едва през 1949 г. обаче, с единодушното приемане на Всеобщата декларация за правата на човека от ООН на 10 декември 1948 г., правата на човека бяха обявени за валидни не само за мъжете, но и за всяко друго човешко същество.

Считате ли, че правата на човека трябва да имат универсално приложение и да се разпростират за всяка жена, мъж и дете на тази планета? Трябва ли хората да бъдат накарани насила да следват Всеобщата декларация за правата на човека? Как бихте се отнесли към хора, които нарушават тези права?

След тази дата в света бяха приети и редица стандарти за спазване правата на човека. Заслуга на Съвета на Европа е приемането на "Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи", която защитава всяко човешко същество върху територията, обхваната от действието на тази конвенция. Този документ бе допълнен от Европейския съд по правата на човека, към който могат да се обръщат всички индивиди, чиито права са нарушени.

Много може да се говори за правата на човека. Може даже да се напише отделна разработка на тази тема. Можете да се запознаете с някои източници и да се запознаете с правата на човека и образованието по права на човека на следните адреси:

<http://www.coe.int/hre>

<http://www.un.org/Overview/rights.html>

<http://www.un.org/works/humanrights/humanrights1.html>

<http://www.echr.coe.int/>

<http://conventions.coe.int/treaty/en/WhatYouWant.asp?NT=005>

<http://www.unhchr.ch/>

Жените

Жените съставят половината от човечеството от самото начало на съществуването му. Често обаче те са били пренебрегвани. Ние вече споменахме на няколко пъти, как достойни и хуманни идеи, като тази за съществуването и защитата на ненакърнимите естествени права, често са били прилагани за мъжете, но не и за жените. Ако разгледате учебниците по история, колко имена на жени ще намерите в тях?

Не е тайна, че в нито една страна все още не е осъществено пълно равенство между мъжете и жените. Напълно естествено е да се запитае обаче, имало ли е в историята някоя влиятелна жена. Споменете си предишната глава. Тя съдържа ли някое име на жена?

.../...

Вярно е, че през по-голямата част от познатата ни история са били по-малко доминиращи. Обаче ако се спрем на всекидневния живот, единственото нещо, което можем да твърдим със сигурност, е че жените са били по-малко влиятелни при написване на историята и книгите по история.

Избрахме няколко много красноречиви сайта за вас, за да можете да прочетете повече за историята на жените и за тяхната сегашна ситуация. Потопете се в тях!

<http://www.un.org/womenwatch/>

<http://www.un.org/womenwatch/daw/>

<http://www.lkwdpl.org/wihohio/figures.htm>

<http://www.unifem.undp.org/>

<http://www.ilo.org/public/english/bureau/gender/>

<http://www.un-instraw.org/>

<http://www.feminist.org/>

След като се запознахте с основите на историята на гражданството и с някои понятия, свързани с него, ще се запознаете и със следващата глава, където ще изложим по-скорошното развитие и дебати около проблемите на гражданството. Преди това обаче, смятаме че ще е полезно да ви предложим кратък обзор на европейската история след Втората световна война, който ще ви помогне да поставите съвременните дебати около европейското гражданство в техния социален контекст. Така че – на път!

19 септември 1946 г.

В прочутата си реч в Цюрихския университет Уинстън Чърчил призовава към “Съединени щати на Европа”. Според него, “необходимо е такова средство, чрез което като по магия би се променила цялата сцена и за няколко години Европа би станала свободна и щастлива, каквато е Швейцария днес”.

16 април 1948 г.

Създадена е Организацията за европейско икономическо сътрудничество (ОЕИС) със задачата да координира осъществяването на Плана “Маршал”. Последният е лансиран през 1947 г. с цел възстановяването и икономическото съживяване на Европа. Днес организацията се нарича Организация за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и в нея членуват 30 държави, които споделят ценностите на демокрацията и пазарната икономика.

www.ofecd.org

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

7-11 май 1948 г.

Европейският конгрес, организиран от Международния координационен комитет на движенията за обединяване на Европа, се свиква в Хага, Холандия. Той е ръководен от Уинстън Чърчил и събира 800 делегати. Участниците препоръчват създаването на Европейска дискусийна асамблея и на Специален европейски съвет, които да подготвят политическата и икономическа интеграция на европейските страни. Те също така предлагат приемането на Харта за човешките права и с оглед на прилагането ѝ създаването на Съд на справедливостта.

4 април 1949 г.

Във Вашингтон 12 държави подписват Североатлантическия договор. С него се създава военен съюз, който при нужда да защитава членовете му. Днес алиансът има 25 члена и тясно си сътрудничи с Русия.

www.nato.int

5 май 1949 г.

В Лондон 10 държави, които се стремят към защита правата на човека, плуралистичната демокрация и върховенството на закона, както и с оглед консолидирането на демократичната стабилност в Европа подписват Устава на Съвета на Европа. Той влиза в сила на 5 август с.г. Първата сесия на Консултативната асамблея се провежда в Страсбург в началото на септември 1949 г.

www.coe.int

9 май 1950 г.

В реч вдъхновена от Жан Моне, френският външен министър Робер Шуман предлага Франция, Германия и всяка друга европейска държава, която би се присъединила към тях, да обединят своите въгледобивни и стоманодобивни ресурси (Декларацията "Шуман"). По-късно шест други държави се присъединяват към плана на Шуман, а самият план е одобрен от асамблеята на Съвета на Европа.

18 април 1951 г.

Шестте държави (Белгия, Франция, Германия, Италия, Люксембург и Холандия) подписват Парижкия договор, с който се създава Европейската въгледобивна и стоманодобивна общност (ЕВСО), което е скромното начало на днешния Европейски съюз (ЕС). През май 1952 г. те също така подписват Договора за европейската отбранителна общност (ДЕО).

4 ноември 1950 г.

В Рим държавите-членки на Съвета на Европа подписват Европейската конвенция за правата на човека. Тя влиза в сила на 3 септември 1953 г. и дефинира основните права и свободи. С Конвенцията също така се създава международен механизъм, който да гарантира колективното спазване на документа от всички подписали го страни. Една от създадените с Конвенцията институции е Европейският съд по правата на човека, който бе създаден в Страсбург през 1959 г.

<http://conventions.coe.int/traty/en/WhatYouWant.asp?NT=005>

25 март 1957 г.

Шестте държави (Белгия, Франция, Германия, Италия, Люксембург и Холандия) подписват “Римските договори”, с които се създава Европейското икономическо пространство (ЕЕА), както и Европейската общност за атомна енергия (ЕВРАТОМ). Договорите влизат в сила на 1 януари 1958 г. и представляват ново качествено равнище на сътрудничество в областта на икономиката и политиката между нациите-държави в Европа.

20-21 юли 1959 г.

Седем държави-членки на Организацията за европейско икономическо сътрудничество (Австрия, Дания, Норвегия, Португалия, Швеция, Швейцария и Великобритания) решават да създадат Европейската асоциация за свободна търговия (ЕФТА). Те се споразумяват свободната търговия да бъде инструмент за постигането на растеж и просперитет на държавите-членки. В това отношение ЕФТА първоначално е трябвало да балансира създадената година преди това организация Европейско икономическо пространство.

18 септември 1959 г.

В Страсбург е открит Европейският съд по правата на човека, създаден от Съвета на Европа в съответствие с Европейската конвенция за правата на човека. ЕСПЧ е основният инструмент за налагане задълженията, поети от държавите с присъединяването им към Европейската конвенция за правата на човека.

<http://www.echr.coe.int>

13 август 1961 г.

Издигане на Берлинската стена.

18 октомври 1961 г.

В Рим държавите-членки на Съвета на Европа подписват Европейската социална харта. Тя влиза в сила на 26 февруари 1965 г. Защиатавайки социалните и икономическите права на човека, този документ е естествено допълнение към Европейската конвенция за правата на човека, която гарантира гражданските и политическите права на индивидите.

<http://www.humanrights.coe.int/cseweb/GB/index.htm>

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

1 юли 1967 г.

Ръководните органи на трите европейски общности (ЕЕА, EURATOM, ECSC) се обединяват в един орган.

1 януари 1973 г.

Дания, Великобритания и Ирландия се присъединяват към Европейските общности.

1 януари 1981 г.

Гърция се присъединява към Европейските общности и става 10-та държава-членка.

1 януари 1986 г.

Испания и Португалия стават членове на Европейските общности.

6 юли 1989 г.

Михаил Горбачов говори пред Парламентарната асамблея на Съвета на Европа, предлагайки нова инициатива за разоръжаване. Неговите предложения придават ново качество на отношенията между Изтока и Запада и в същото време подчертават важността на Съвета на Европа за укрепването на мира и стабилността на европейския континент.

9 ноември 1989 г.

Пада Берлинската стена. Това събитие знаменува края на съветския комунизъм и разпадането на СССР. Вацлав Хавел справедливо нарича събитията от 1989 г. “завръщането към Европа”. Това завръщане налага нова мисия на всички европейски и международни организации – ЕС, Съвета на Европа, НАТО, ОИСР и ЕФТА. За пръв път след края на войната демократичната стабилност получава шанса да бъде консолидирана в цяла Европа, която сега се простира от Атлантика до руската граница с Япония.

7 февруари 1992 г.

В Маастрихт е подписан Договорът за Европейския съюз, известен като Договора от Маастрихт. Той влиза в сила на 1 ноември 1993 г. По силата на този документ се създава Европейският съюз като политическо обединение. Той също така поставя началото на Общия европейски пазар.

www.europa.eu.int

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

8-9 октомври 1993 г.

Първата среща на държавни и правителствени ръководители на държавите-членки на Съвета на Европа, състоял се във Виена, приема декларация, с която утвърждава паневропейската си мисия и политическите приоритети в защита на националните малцинства и противодействието на всички форми на расизъм, ксенофобия и нетолерантност.

1 януари 1995 г.

Австрия, Финландия и Швеция се присъединяват към Европейския съюз.

28 февруари 1996 г.

Руската федерация се присъединява към Съвета на Европа, превръщайки я в общоевропейска организация.

25 януари 2001 г.

Армения и Азербайджан се присъединяват към Съвета на Европа, с което членовете му стават 43.

1 януари 2002 г.

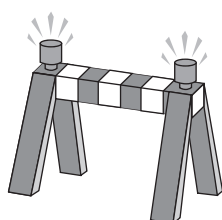
Еврото става официална валута в 12 страни-членки на Европейския съюз. Въвеждането му извежда сътрудничеството между тези държави до ново качествено равнище.

24 април 2002 г.

Босна и Херцеговина влиза в Съвета на Европа като 44-ти член на организацията.

Какво е най-важното събитие, за което си спомняте, оказало влияние върху ролята ви на граждани?

Паралелни граждански автобиографии – всеки участник съставя хронологията на своя живот и отбелязва ключовите моменти, белязали неговото развитие като активен гражданин. Сравнете написаното и обсъдете текстовете.

T-Kit
on
European Citizenship

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Ето че разполагате с цялата история! Прочетохте за произхода на концепцията за гражданството и как тя се развивала през вековете. Запознахте се с някои схващания, свързани с гражданството, което ще ви помогне да видите сегашните дебати в по-различна светлина. Припомнихте си следвоенната история на Европа. Време е да се посветим на по-новото развитие и на дискусиите около европейското гражданство. Дано да ви е интересно!

Завръщането на гражданина. Съвременните подходи по въпроса за гражданството

Гражданството – популярно понятие

Книгата, която четете, е поредното от множество доказателства, че някогашното установено понятие за гражданство, като взаимоотношения между гражданите и тяхната държава се разширява, и че понятието “гражданство” става все по-популярно.

Добър пример за това е забележително големия брой попадения на търсачката на Google с паролата “европейско гражданство” – около 9280! А в случай че се търси по думата “гражданство”, търсачката ще ви посочи над 1 560 000 резултата (www.google.co.uk, 10 март 2002 г.). Всички тези интернет-страници са пряк или косвен резултат от организирани конференции, публикации, речите, проучванията, публикуваните книги и проведените дискусии, които продължават със забележителна интензивност.

Ако проследим някои от тези дебати, публикации или различните интернет-страници, посветени на гражданството, първото нещо, което ще ни направи впечатление, е по колко различен начин се използва и тълкува термина “гражданство”. Роб Гилбърт обяснява гражданството като “широк, комплексен и тълкуван по различен начин термин” (R. Gilbert, 1996, с.46)

Стремешът към преодоляване на статичното разбиране на гражданството като правен статус в контекста на нацията-държава, повечето съвременни схващания за гражданството са тясно свързани с понятието “гражданско общество”. Това е причината да считаме, че е важно да се обясни ядрото на двете понятия, което не е предмет на дискусии (гражданин-държава и гражданско общество), както и да изтъкнем общите елементи между тях, преди да се заемем с някои от дискуссионните подходи, дискутирани в настоящата книга.

Съвременното гражданство – нещо повече от статут, предоставян от държавата

“Получавате паспорт, можете да гласувате и имате право на защита от държавата”.

Един от начините да се опише как доскоро бе тълкувано понятието “гражданство” е излагането на преките отношения между гражданите и тяхната държава, ясно дефиниращи правата и отговорностите на двете страни в това уравнение.

В края на 60-те години и началото на 70-те години това разбиране за гражданство бе подложено на критика и бе доразвито в различни посоки. Следните две дефиниции илюстрират това развитие и показват, че понятието за гражданство започна да се отваря към и се свързва с теми като “емоции”, “морал” и “чувство за принадлежност”:

“Гражданството е практикуването на морален кодекс, който отчита интересите на другите – основаващ се на личното саморазвитие и с доброволното сътрудничество, а не на репресивната и задължителна сила на държавната намеса”(Hayek, 1967)

“Гражданството е статут, предоставян на всички онези, които са пълноправни членове на общността. Всички са равни в техните права и задължения по силата на предоставения

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

им статут. Няма универсални принципи, които определят тези права и задължения, но обществата, в които гражданството е развиваща се институция, създават представите за идеалното гражданство... Гражданството изисква пряко чувство за общностна принадлежност, основаваща се на лоялността към цивилизацията, която е общо притежание. Това е лоялност на свободни хора, ползващи се с права и защитени от закона”. (Marshall, 1973).

През 90-те години концепциите за гражданството претърпяха по-нататъшно развитие, като се обогатиха с понятието на “многоизмерно гражданство” и пряко обвързаха гражданството и идентичността. По този начин, авторите на въпросните концепции се стремяха да отразят новите феномени от типа на европейската интеграция, глобализацията, миграцията и техните политически, социални икономически, културни и екологични последици. И отново с помощта на подбор от цитати от този период се надяваме, че ще ви дадем представа за новото развитие на тези концепции:

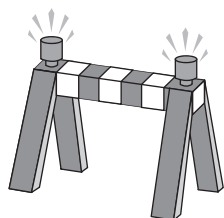
“Гражданството е мирна борба чрез публичната сфера, която има диалогичен характер.” (Habermas, 1994)

“Гражданството не е само определен статут, дефиниран чрез набор от права и отговорности. Той също така е идентичност, като израз на принадлежността на личността към политическата общност.” (Kymlicka and Norman, 1995)

“Гражданството е сложна и многоизмерна концепция. То включва правни, културни, социални и политически елементи и предоставя на гражданите определени права и задължения, чувство на идентичност и социални връзки.” (Ichilov, 1998)

“Гражданството е активно членство и участие в обществения живот на индивиди, които се ползват от права и отговорности и имат възможността да влияят върху политиката. Следователно гражданството трябва да е нещо повече от политически и юридически статут. То също така означава и определена социална роля.” (Цезар Бирцея през юни 2002 г. на Втория пилотен курс по европейско гражданство, организиран в рамките на Партньорството между Европейската комисия и Съвета на Европа).

Използвайки някои от тези цитати, направете упражнение по оценка на различните дефиниции. Това ще изисква някой да прочете съответните цитати, а участниците в упражнението да се групират в различни краища на залата в съответствие с това, дали са съгласни или не с определен цитат. След това поискайте да се аргументират защо са съгласни или не. Освен това, ако участниците бъдат убедени от аргументите на другите, те ще имат правото да си сменят местата. Важното е след приключването на упражнението да се направи обобщение, което да позволи на участниците да изразят чувствата си (това обаче не означава да се направи нов дебат по темата, каквато опасност съществува).

Подборът на дефиниции не изчерпва всички мнения по този въпрос, а просто дава представа за широтата на разнообразието при тълкуването на термина “гражданство” и за това, как това понятие се е променило и развивало в по-ново време. Освен това, дефинициите помагат да се направят съждения за сходствата между различните концепции и разбирания за гражданството.

Какво според вас е по-важно (подредете отговорите от 1 до 4)?

- Юридически права на гражданите (т.е. право на гласуване)
- Чувството на обвързаност към общността, към която принадлежите
- Вярата в себе си и уважение към всички хора
- Получаване на практически умения и възможности за участие в политиката и/или гражданското общество.

Общи елементи

Един от елементите, характеризиращи всички дефиниции за гражданството, е въпросът за принадлежността към общността. Такава общност може да бъде дефинирана чрез различни елементи като споделен морален кодекс, общ корпус от права и задължения, лоялност към цивилизацията, към която всички принадлежат, както и чувство за идентичност.

В географско отношение общността обикновено се дефинира на две основни равнища, като се прави разлика между местната общност, в която живее съответният индивид, и държавата, към която той принадлежи. Тези две равнища не са ексклузивни, а зависят от различните дефиниции и/или концепции. При това, акцентът може да бъде по-скоро върху едното от двете равнища (Audigier, 2000, с.17.).

Друг общ аспект на това гражданство е, че то съществува винаги в публичните и демократичните среди, в които гражданите имат равни права и задължения. Тези права и задължения се упражняват и осъществяват в дух на спазване правата на другите граждани и разчитайки те да реализират своите отговорности.

Различни концепции и контексти

Отвъд тези общи основни елементи съществуват редица концептуални различия. Много често те са свързани с прилагателното, което се използва заедно с понятието “гражданство”. Един пример е схващането за “демократично гражданство”, използвано от Съвета на Европа. Прилагателното “демократично” акцентира върху идеята, че гражданството би трябвало да се основава на демократичните принципи и на определени ценности, включващи плурализма, уважението на човешкото достойнство и върховенството на закона.

Освен гореспоменатите елементи, които позволяват да се сравняват, анализират, структурират и да се диференцират различните схващания за гражданство, съществуват и някои компоненти, които изглеждат произволно избрани, докато не бъдат поставени в специфичния контекст, в който се е развил моделът за гражданството и където той е бил приложен. Прилагателното “европейски” например, е означавало както териториална принадлежност, така и принадлежност към определена идентичност. То дефинира чувство на принадлежност и съвкупност от културни права. Точното му значение може да бъде разбрано единствено във връзка със специфичния контекст, т.е. с политическата цел, институционалната рамка или историческото развитие на идеята.

Гражданското общество – за какво става дума?

Както казахме, разбирането за гражданството се е развивало от взаимоотношенията гражданин-държава, описвани с чисто правни термини, към концепция, включваща многопосочните отношения между гражданите и тяхната държава, между гражданите и тяхната общност, както и между самите граждани. Днес “гражданство” е много повече от правна конструкция и като понятие е свързано с личностното чувство на принадлежност – например чувството за принадлежност към общност, която можете да формирате и пряко да ѝ влияете. Гражданското общество е именно тази сфера, в която можете да съществувате и да упражнявате влиянието си.

Правени са различни опити за дефиниране на “гражданското общество”. Изразът е много разпространен, но не за всеки означава едно и също нещо. Въпреки че терминът съществува от дълго време, днешната му популярност се разви през последните двадесет години. През тези две последни десетилетия видяхме и изпитахме това, което Форбриг (2000 г.) описва като “забележителен ренесанс” на термина и на концепцията за гражданско общество във всички части на Европа.

Въведен от философите на шотландското просвещение, сред които Адам Смит и Дейвид Хюм, терминът “гражданско общество” в тогавашното му значение е представлявал характеристика на обществото като цяло, без задължително да означава демокрация. (Wimberley, 1999, с.1). По-късни схващания ограничават понятието “гражданско общество” до социалните структури, които са извън държавата или, с други думи, те дефинират гражданското общество като общество минус държавата.

Трета, и днес може би най-разпространена концепция, определя гражданското общество като сферата на неправителствените организации и сдружения (особено на доброволни начала). Следователно това понятие е свързано много тясно с т.нар. “трети сектор”.

Повечето от съвременните дефиниции и дебати се отнасят до третата гледна точка. Основният дебат е съсредоточен дали религията, икономиката или семейството трябва да бъдат считани за части на гражданското общество (Bahmueller, 2000, с.1).

Широко възприета е следната социологическа дефиниция на гражданското общество. “Гражданското общество може да бъде дефинирано като комплекс или система от самоорганизиращи се посреднически групи, които:

- 1) са относително независими както от публичната власт, така и от частните средства за производство и възпроизводство, с други думи фирмите и семейството;
- 2) да са способни да разсъждават и да предприемат колективни действия в защита или пропагандиране на своите интереси и каузи;
- 3) не се стремят нито държавните агенти, така и частните производители и възпроизводители, или да приемат отговорността за управляването на общността като цяло, и
- 4) са съгласни да действат в рамките на предварително установените правила от гражданско общество, т.е. чрез взаимното зачитане на интересите (Schmitter, 1997, с.240).

Независимо от конкретното формулиране на дефинициите, върху които се основава съответната дискусия, по-голямата част от подобни дебати имат една и съща основна презумпция – че обществото се развива. Концепцията за нацията-държава, която някога бе херметично затворена система, днес губи своята непроницаемост. Все още не се знае какво ще се получи в крайна сметка, но със сигурност тя ще приеме нова форма (Lauritzen, 1998).

Как виждате вашата роля в гражданското общество?
Кое от изложените описания най-много ви допада?

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Европейският съюз и Съветът на Европа – подходите им по въпросите на гражданството

Тази книга не би могла, а и нейните автори не се стремят да опишат всичко, което е правено някога за европейското гражданство от ЕС и Съвета на Европа. В случая целта ни е да очертаем някои аспекти, които са интересни за нас в този контекст.

Един от тях е фактът, че нито основополагащият текст на Съвета на Европа, нито тези на Европейския съюз, съдържат думите “гражданство” или “граждани”. Днес и двете институции поставят ударението върху концепцията за гражданство, независимо дали се дефинира като европейско, активно или демократично.

В началото на тази глава бе изложена тезата, че двете институции не са единствените, които се стремят към “завръщането на гражданина”. Този стремеж е очевиден навсякъде. Дали защото нашите демокрации са застрашени, както твърдят мнозина, пред лицето на намаляващото участие на гражданите в изборния процес, както и в повечето форми на традиционните ангажименти в обществото? Дали защото активните граждани и гражданското общество трябва да заменят държавата на благоденствието в името на социалната сплотеност? Или става дума за поредната кампания около една идея фикс, целяща ангажирането на неправителствените организации?

Да се дадат задълбочени отговори на тези въпроси не е целта на настоящата публикация. Мненията по тези въпроси са толкова разнообразни, колкото е самата аудитория на нашата книга. Вярваме че концепцията за “гражданство” съдържа нещо повече от един емоционален отговор на политическото разочарование или, ако го кажем с думите на професор Франсоа Одижие, “не трябва да считаме “завръщането на гражданина” и наложителния апел към едно гражданство на инициативността, достъпността и отговорността като щастлив резултат от кризата на държавата и на демократичните политически институции” (Audigier, 2000, с.14).

Интересно различие между двете европейски институции е това, че гражданството на Европейския съюз е ясно и строго дефинирано: единствено онзи, който е гражданин на една от държавите-членки, е гражданин и на самия ЕС. **Европейската конвенция за правата на човека** от друга страна, защитава всяко човешко същество, живеещо на територията, върху която се разпростира силата на тази конвенция, независимо от неговата националност. Въпреки това, ще чуете редица политици от Европейския съюз да говорят за “европейско гражданство”, като имат предвид единствено юридическото гражданство на човек, който живее в пределите на Европейския съюз. Очевидно европейското гражданство – поне в рамките на настоящата книга – е по-обхватно, отколкото горното по-ограничено и ексклузивно схващане.

Друго разграничение може да се наблюдава в подхода на институционалните програми в рамките на младежкия сектор. Двете институции дават твърде различни отговори на дилемата “сътворихме Европа, но как да създадем европейците”. Макар и двете да споделят убеждението, че хората се раждат, но гражданите се формират, Европейският съюз се опитва “да доближи Европа до нейните граждани” чрез личностния межкултурен опит, доброволните услуги и прекия диалог с младите хора (European Commission 2001, с.17), докато Съветът

Европейската
конвенция
за правата на
човека
(виж стр. 31)

“постмодернизъм”
(виж стр. 30)

на Европа се уповава много повече на опита от межкултурното общуване на групите, межкултурното обучение в рамките на защитена обучителна среда, чрез ефекта на “снежната топка” и на мултипликацията.

Въпреки тези различия и разнообразие на подходите, двете институции споделят едно същностно убеждение в частност в сферата на младежта, а то е, че европейската идентичност може да бъде дефинирана единствено чрез съчетание на споделени ценности. Подобен подход означава стремеж към постигане на консенсус без да набляга върху принудата. Това убеждение е отразено в редица резолюции на Съвета на Европа, редица документи на младежки организации и в последните документи на Европейския съюз (Бялата книга за младежта на Европейската комисия), в които Европа се определя като “шампион на демократичните ценности” (European Commission, 2001, с.52). По такъв начин е напълно логично, че двете основни европейски институции, споделяйки това общо убеждение, поставиха началото на партньорство, съчетаващо техния опит и силни страни за налагането на понятието “европейско гражданство”. Това сътрудничество би било полезно и в другите поле на дейност, но засега е ограничено в рамките на сектора на младежта.

Кога за последен път сте чули Европейският съюз и Съветът на Европа да споменават европейското гражданство?

Какво схващане за европейско гражданство се защитава в техните послания?

Ново развитие

Несъмнено обществото се променя и се влияе от различни фактори, които често се свързват с онова, което мнозина наричат “постмодернизъм”. Тази характеристика се проявява в множество различни тенденции и насоки, сред които са:

- информационната революция, осъществена благодарение на новите технологии за информация и комуникации;
- фундаменталната промяна в производството и използването на знанието – промененото чувство за идентичност, което по-малко отпреди акцентира върху общите интереси и споделените ценности;
- промяната на естеството на политиката и на начина, по който гражданите участват в политическите процеси.

Всички тези процеси съществено влияят върху гражданството (и върху образованието и обучението за гражданство). Макар тяхното съществуване да е очевидно, има различни мнения за възможните последици от тези процеси.

Според вас как тези процеси ще се отразят върху гражданството?

Някои твърдят, че както досега, така и в бъдеще, понятието “идентичност” би следвало да е и със сигурност ще формира същността на гражданството, но че то трябва да бъде отделено

от нацията-държава и да се препраща към различни географски формати – от локалното до глобалното равнище (Gilbert, 1992, с.58).

Други са убедени, че в постмодерното общество “традиционната” концепция за гражданството ще изчезне. Те виждат необходимостта от ново основание за развиването на различна форма на гражданство (Gilbert, 1992, с.59).

Трета теория, чиито привърженици споделят по-скоро песимистичната оценка за постмодерните тенденции в обществото, постулира че някои от самите постмодерни процеси предлагат нови възможности за гражданството (Gilbert, 1992, с.60).

В течение на относително дълго време дебатът за европейското измерение гравитираше около първата гледна точка, а именно, че идентичността е същината на гражданството, независимо дали става дума за отъждествяване с локалното, или с глобалното. При това, не само институциите насаждаха идеята за европейско гражданство с европейски лик, който да допълва другите елементи. Организациите на гражданското общество твърдят, че “по-нататъшната европейска интеграция изисква материализирането на схващането за европейско гражданство” (European Youth Forum, с.1).

Споделяйки идеята, че идентичността следва да бъде отделена от нацията-държава и да се разшири, все повече хора същевременно твърдят, че споделените ценности са по-важни за нея, отколкото принадлежността към определен географски регион. Онези, които споделят тези ценности, са европейски граждани, “макар и да са жители на Москва, Кайро, Атина или на Кастроп Рауксел” (Lauritzen, 1998, с.5).

Според интерпретацията на понятието “гражданство” има различни теории, свързани с дилемите на бъдещето:

- дали нацията-държава е концепция, принадлежаща към миналото;
- дали гражданите ще се свързват/идентифицират с общности, споделящи определени ценности, или с нацията-държава;
- има ли концепцията за гражданство изобщо някакво бъдеще.

Някои от възможните отговори на тези въпроси ще бъдат разгледани в следващите глави. В тази връзка още веднъж искаме да напомним, че не претендираме за пълнота на изложението или че излагаме истината от последна инстанция. Единственото, към което се стремим, е илюстрирането на разнообразието от мнения и теории.

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Постмодерното общество

Ще започнем с цитат от книгата "Въведение към постмодернизма" от д-р Гренц, като се надяваме, че той ще ви помогне на разберете значението на термина "постмодерно общество": "Постмодернизмът е свързан с интелектуалната настройка и културния изказ, които все повече се налагат в съвременното общество. Този изказ подлага на съмнение идеалите, принципите и ценностите, които формират същината на модерното светоусещане. Постмодернизмът на свой ред реферира към епохата, в която понастоящем живеем; към времето, когато постмодернистичната гледна точка все повече бележи обществото ни. Прилагателното "постмодернистичен", следователно, се отнася за светоусещането и неговите производни. Последните бележат много от традиционните средства за културен изказ. По такъв начин възниква постмодернистична култура, изкуство и театър. Постмодерността е епоха, в която доминират постмодерните идеи, нагласи и ценности; епоха, в която постмодернизмът формира културата. Това е епохата, на постмодерното общество".

Постмодернизъм – дефиниция, съдържаща се в текст от www.counterbalance.org

Това е общият и най-разпространен термин в литературата, изкуството, философията, архитектурата, белетристиката, културоложката литература и литературната критика. Постмодернизмът до голяма степен е реакция срещу непоклатимата истинност на научните/обективни доводи при обясняването на действителността. По своята същност, той е подчертано скептичен към онези обяснения, които претендират да са валидни за всички групи, култури, традиции или раси. Вместо това, постмодернизмът акцентира върху относителността на истината за всяка личност. Според постмодернистичното разбиране, интерпретацията е всичко; реалността се проявява единствено чрез нашите интерпретации за това, какво представлява светът за нас лично. Постмодернистите предпочитат конкретния опит пред абстрактните принципи, като винаги смятат заключенията, направени на основата на личния опит по дефиниция, за уязвими и относителни, а не за сигурни и универсални.

Префиксът "пост" в този термин означава отхвърлянето на съществуването на крайни истини/принципи. Той е лишен от оптимизма, свързан с очакването, че научната, философската или религиозната истина ще обясни всичко на всички – характерна черта на т.нар. "модерно" съзнание. Парадоксът на постмодерната позиция е в това, че виждайки всички принципи през призмата на скептицизма, той поставя под въпрос дори собствените си принципи. Постмодернизмът си противоречи в твърдението, че няма универсални истини – с изключение, разбира се, на универсалната истина на постмодернизма.

Трябва да помним, че една от главните характеристики на постмодернизма е, че има различни видове постмодернизъм, т.е. различни теории, обозначавани с този термин. Мнозина смятат, че не е възможно, или че най-малкото не е приемливо да боравим само с една дефиниция на постмодернизма. Със сигурност обаче съществуват няколко ключови елемента. Разнообразието е един от тях; голяма част от мултикултурната теория бе включена в онова, което се смята за постмодернизъм. Затова акцентът в много области е върху изтъкването на полифонията от мнения, а не върху утвърждаването на водещ авторитет. Често постмодернистичните писатели се самоопределят, сравнявайки се с модернизма, т.е. не като индивиди, чиито самотни умове създават "велики творби" или чрез отделянето на висшата от нисшата култура. Те не смятат, че съществува универсална истина, която всички ние се стремим да открием (може би затова няма и универсална истина са същността на самия постмодернизъм), или че има единствена версия, обясняваща Вселената.

Тогава се появява проблемът, свързан с екстремната тенденция към деконструирането на всичко; към релативизирането на всичко и отхвърлянето на всякакви чувства за споделени ценности или за човешка морална отговорност. В такъв случай вече става невъзможно отличаването на вярното от погрешното, тъй като всичко се обяснява със социалния и културния контекст. Това прави труднопостижимо осъждането на жестокостите на предишния век, както и на по-скорошните терористични атаки. Как тогава би могло да се даде представа за постмодернизма?

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

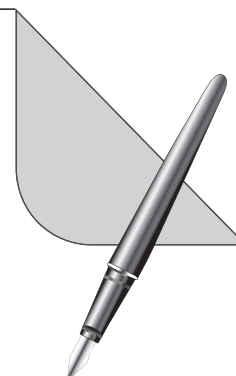
Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Европейската конвенция за правата на човека

Европейската конвенция за правата на човека въвежда редица фундаментални права и свободи (правото на живот, забраната на изтезанията, забраната на поробването и на принудителния труд, правото на свобода и сигурност, правото на справедлив съд, забраната на наказването без закон, правото на уважаване на личния и семеен живот, свободата на мисълта, съвестта и религиозните вярвания, свобода на изразяването, свобода на събранията и асоциациите, право за сключване на брак, право на ефикасно лечение, забрана на дискриминацията). Други права са гарантирани чрез допълнителните протоколи към Конвенцията. Всички държави-членки се задължават да спазват тези права и свободи в рамките на своята юрисдикция.

Конвенцията също така създава и международен механизъм за прилагането на този документ. С оглед спазването на ангажиментите, приети от съответните страни, в Страсбург бе създаден Европейски съд по правата на човека. Той разглежда както индивидуални, така и междудържавни жалби. По искане на Комитета на министрите на Съвета на Европа, Европейският съд може също така да дава мнения, касаещи тълкуването на Конвенцията и нейните протоколи.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Възможни бъдещи тенденции – бъдещето не е това, което беше, но...

След като направихме пътешествие из нашата история и се убедихме в промените в колективното ни схващане за гражданството, ще се спрем на последните социални промени и процеси, свързани с това понятие, както и на тяхното възможно бъдещо развитие. Това упражнение може да ни помогне да предвидим някои отговори за появяващите се напрежения и предизвикателства при интерпретирането на понятието “гражданство”. Същевременно трябва да отбележим важноста на разбирането на вътрешните ограничения от подобен подход. Както показва опитът, бъдещето е непредсказуемо.

Технологичната революция, глобализацията, миграцията, влошаването на околната среда, инверсията на демографската пирамида в индустриалните общества, разширяването на Европейския съюз, терористичните атаки и техните последствия, са някои от най-релевантните социално-политически процеси, които оказват чувствително въздействие върху разбирането за и развитието на гражданството.

Всички тези социални процеси са сложни и съществуват множество взаимодействия и преплитане между тях. В следващите параграфи ще изложим съвсем накратко основните напрежения или открити въпроси, свързани с понятието “гражданство”, възникнали в резултат на тези социални промени.

Кои са най-важните, според вас, социални промени днес?

Ново взаимоотношение между индивида и неговата общност/общности

До съвсем скоро общностите, към които всеки индивид принадлежи (общности, към които хората се причисляват), бяха доста ограничени и ясно обособени: семейството, града, региона, страната, групата приятели, колегите по работа, религиозната група. Начините за участието на индивида бяха определяни от “правилата” или от навиците в тези общности, отнасящи се до пола, възрастта, професията и социално-икономическите позиции на съответните индивиди. Възможните социални роли на отделния човек бяха едновременно ограничени, но и ясно структурирани.

Днес феномени като глобализацията, европейската интеграция, влошаването на глобалната околна среда и технологичните възможности ни карат да отчитаме съществуването на по-големи и по-различни общности от типа на “Европа” и “света”. Същевременно, под въздействието на горепосочените промени по-традиционните общности, към които принадлежи индивида, стават все по-нестабилни. Пример за това е широкомащабната миграция както в рамките на съответните държави, така и между тях.

Индивидите и гражданите много често имат чувството, че редица събития, които се случват в света, ги засягат пряко. Същевременно те често усещат, че ставащото другаде им влияе по неясен и непрям начин. С други думи, светът изглежда по-малък от гледна точка на инфор

мацията, икономиката, околната среда и взаимната зависимост. Същевременно обаче, светът като че ли е станал по-устойчив на въздействието от страна на индивидите. Така че изглежда, че индивидите могат много лесно да се превърнат в наблюдатели на множество филми, но е много трудно за тях да станат актьори в който и да е филм, включително и филма за собствена им съдба.

“Светът изглежда става по-малък, но по-труден за въздействие”

Макар общите тенденции да се потвърждават чрез съответните проучвания (вж. например *Life Chances and Livelihoods* (2000), UN Publications, Geneva), важно е да си спомним, че съществуват и множество насърчаващи изключения и примери за индивиди, които активно участват и оказват реално влияние върху техните общности.

Предизвикателството се състои в това да се опитаме да насърчим ново, по-ясно и балансирано взаимоотношение между индивида или гражданина, от една страна, и общността/общностите, към които принадлежи, което да създаде основата на активното гражданство.

Лозунги от типа “мисли глобално, действай локално” и “от рефлексорна информация към действие” въодушевяват усилията на групите да преодолеят съществуващата пропаст между индивидите и механизмите на социално участие на нашите общества. Неправителствените организации използват посредническата сфера на гражданското общество – между граждани и политически структури – за да насърчат участието на гражданите и “демокрацията на участието”. Различните лобистки групи се опитват да представят интересите на групите индивиди в рамките на процеса на вземане на решения.

По всичко изглежда обаче, че тези инициативи, както и други подобни усилия, не могат изцяло да запълнят съществуващата пропаст между гражданина и вземащите решения институции на нашите общества. Предизвикателството е все още актуално. Остава и нуждата от намиране на съответен баланс, като в бъдеще все повече се отчита ролята на индивидите и техните взаимоотношения със своята общност или общности.

Европа и останалият свят

Най-важните социални процеси, както в настоящето, така и в бъдещето (технологичната революция, глобализацията, миграцията, влошаването на околната среда) се извършват и оказват въздействие на глобално равнище. Следователно, всяко бъдещо развитие на понятието за европейско гражданство трябва по необходимост да отчита реалностите и аспирациите на останалия свят.

След като “европеизира” света в течение на векове (чрез колонизацията, разпространяването на политическите, социални и културни модели, в хода на световните войни и на студената война) сега настъпва времето Европа да бъде “глобализирана” и да мислим за нея в по-широката, глобална перспектива.

Европейското гражданство не бива да се развива като своеобразен остров на права и привилегии. Обратното – привилегированите условия на живот на европейците в сравнение с други обитатели на света би следвало да улесняват интеграцията на такива всеобща аспирация като мира, демокрацията, правата на човека и насърчаването на екологично самостоятелно развитие.

Поради историята си и сегашната си позиция в рамките на международната общност Европа има специфична роля и отговорност спрямо останалия свят. Нашите исторически връзки с

много държави извън нашия континент могат да ни помогнат “да разберем света” – нещо, което е по-лесно да се каже, отколкото да се направи. Нашата икономическа и политическа сила би следвало да ни позволи да създадем ефикасен механизъм за подобряване, в името на общото благо, на условията за живот и възможностите пред не-европейците.

Без да изпадаме в някаква нова евроцентрична позиция, трябва да отбележим, че специфичният принос на обновеното европейско гражданство би следвало да включва именно такова разбиране, както и ангажимента на европейците към цялото човечество. Европейското гражданство, възприемано като гражданство в рамките на Европа, но ориентирано към проблемите на света, би следвало да ни помогне в създаването на мирни и демократични общества в целия свят – общества, в които се спазват правата на човека и които живеят в рамките на екологично самостоятелно развитие.

Етичният отговор

Учените ни казват, че светът е толкова малък и взаимозависим, че една пеперуда, която за пръв път разтваря криле в амазонската джунгла, може да причини мощна буря в другия край на земята. Този принцип е известен като “ефектът на пеперудата”. Днес, може би повече от когато и досега, се даваме сметка, че повечето човешки общества, за добро или за лошо, притежават свой собствен ефект на пеперудата. Това разбиране би трябвало да ни насърчи да работим за по-доброто.

Без да подценяваме политическите, културните и религиозните различия, новите социални процеси (развитието на комуникационни технологии, икономическата глобализация, европейският интеграционен процес, миграциите) доближават всички нас до останалите жители на планетата.

Същевременно засилването на взаимното опознаване и информираност ни карат да схванем по-ясно от досега къде са границите на човечеството. Агенциите на ООН например, ни напомнят всяка изминала година, че днешните реални граници са между могъщите и безпомощните, между свободните и “окованите”, между привилегированите и унижените. Тези граници не само не изчезват, но и стават все по-трудно преодолими.

За времето, което ви е необходимо за да прочетете този параграф, ще се родят няколко деца някъде по света. Техните майки ще ги прегърнат, нахранят, успокоят и ще се грижат за тях, както би направила всяка майка по света. В тези най-основни дейности на човешката природа не съществува различие между хората. Но повечето от тези бебета ще започнат своя живот векове назад от просперитета, на който се радва само малка част от човечеството. Те ще живеят в условия, които мнозина от нас считат за нечовешки (адаптирано от речта на Кофи Анан по случай награждаването му с Нобелова награда).

Благодарение на информационните и комуникационни технологии човечеството става все по-достъпно, но същевременно и все повече фрагментирано в резултат на засилващите се различия между привилегированите и унижените. Тези съжителстващи и противопоставящи се противоречиви взаимодействия между процесите на “унификация” и на “фрагментация” представляват парадокс и голямо предизвикателство от икономическо, социално, политическо, културно и образователно естество за човечеството като цяло. Това е предизвикателство, което трябва да бъде преодоляно не само, защото ситуацията в нашето “глобално село” в бъдеще може да стане неуправляема, но и защото това предизвикателство поставя под въпрос самата човешка природа, достойнството ни като човешки същества и нашата способност да живеем заедно.

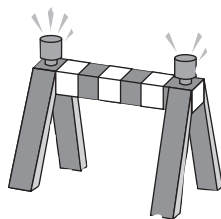

“Човечеството става все по-достъпно, но все по-фрагментирано”.

Преодоляването на това предизвикателство изисква личностно-колективен отговор, който би могъл да бъде, преди всичко, етичен, т.е. основаващ се на солидарността и взаимното зачитане, което би ни позволило да променим сегашната ситуация. Тази обща етична канава на солидарност и взаимно уважение би могла да стане основата на обновеното разбиране за гражданството и да стане свързващата нишка между различните икономически, социални, политически, културни и образователни мерки, които трябва да бъдат предприети с оглед промяната на сегашната ситуация. В следващата глава ще разкажем как ние прилагаме това схващане в рамките на нашето тълкуване на европейското гражданство.

Какви според вас трябва да бъдат основните ценности, които да ни ръководят в това време на промени?

Представете си как според вас вашата държава (Европа, светът) би изглеждала след 20 години. Това може да бъде осъществено например чрез рисунки, живопис, колаж, Имидж театър (вж. с.13).
Споделете своите виждания и обсъдете тяхното отношение към гражданството.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Концептуалната ни рамка

Как си представяме нещата

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

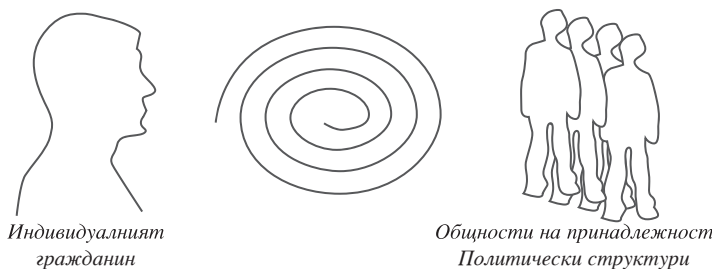
Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Гражданството – една оспорвана концепция

Гражданството е оспорвана концепция (с други думи, съществуват множество различни тълкувания на тази концепция). Тъй като, както вече видяхме, традициите и подходите по въпроса за гражданството варират в рамките на историята и в различните части на Европа в зависимост от принадлежността към различни държави, тяхното историческо минало, общества, култури и идеологии. Всички тези различни идеи за гражданството съжителстват по един благотворен, но и пораждащ напрежение начин, като пораждат различни икономически, социални и политически последици.

От гледна точка на индивида гражданството по принцип е оспорвана концепция в контекста на различните тълкувания, тъй като предполага постоянно взаимоотношение и балансиране между личните нужди, интереси, ценности, вярвания, нагласи и поведение на всеки гражданин, от една страна, и общностите, в които той живее и взема социално участие.

Фигура 1. Гражданин - динамика на общността

Тези две взаимосвързани дилеми – първата между различните концепции за гражданство и втората между индивидуалните граждани и тяхната общност/общности – както и връзката между тях, съставят сърцевината на нашия подход по въпроса за гражданството и представлява ценно богатство, което предлага на всеки от нас много възможности за обучение в нашата образователна работа с младите хора.

Този подход не би могъл и не цели да бъде неутрален. Като по-нататъшна стъпка в работата с младежта, развивана през последните години от Европейската комисия и от Съвета на Европа, ще въведем два подхода (а не различни модели), които имат ясна обща нишка: **гражданството като динамично, комплексно и цялостно схващане.**

Поразсъждавайте за момент относно значението на термините “динамично”, “комплексно” и “цялостно”.
Как те биха могли да бъдат съчетани?

Нашата концептуална рамка (вж. Фигура 2) е съставена от индивидуалното и колективното измерение на гражданството и от техните вътрешни и външни изражения. Индивидуалното измерение на гражданството отразява личните ценности и перспективи в техния вътрешен израз, както и индивидуалното поведение, права и отговорности – в тях

ното външно изразяване. Колективното измерение на гражданството обхваща колективните ценности, схващания и концепции – като тяхно вътрешно отражение, както и културните, социални, политически и икономически структури като техен външен израз.

Гражданство Концептуална рамка		
	Интериор	Екстериор
Индивидуални граждани	Лични ценности и перспективи	Индивидуално поведение, права и отговорности
Колектив Общности	Колективни ценности, понятия и концепции	Културни, социални, икономически и политически структури

Фигура 2. Схемата на гражданството

Използвайки двата различни подхода, ще изучим сложността и динамизма на гражданството. Първият подход – четирите измерения на гражданството – използва социологическата перспектива, а вторият подход – чувството на принадлежност, се занимава с личната перспектива. Двата подхода описват взаимоотношенията индивид-общност, което е ключово за всяка дефиниция на гражданството. Първият отразява гледната точка на колективната общност, а вторият – тази на индивида.

Тези два подхода ни предлагат две взаимно допълващи се виждания (социологическо и лично) за сложността и противоречията, които са свързани с гражданството. Те не са просто компилация на различни идеи, а изразяват динамичното комплексно и цялостно разбиране за гражданството, което също така формира концептуалната ни рамка, както и основите на образователните подходи и практики, които предлагаме в следващите глави.

Четирите измерения: социален подход към гражданството¹

В отношенията между индивида и обществото можем да отличим четири измерения, които взаимодействат с четирите подсистеми, съществуващи в обществото, и които са от основна важност за неговото съществуване: политическото/правно измерение, социалното измерение, културното измерение и икономическото измерение.

Четейки описанието на четирите измерения си отговорете на въпроса, доколко всяко едно от тях е развито във вас. Доколко вашето гражданство присъства в тези измерения?

¹ Тези четири измерения на гражданството бяха развити от Рууд Велдхюис (Rund Veldhuis) в “Education for Democratic Citizenship: Dimensions of Citizenship, Core Competencies, Variables and International Activities”, Strasbourg, Council of Europe, 1997, document DECS/CIT (97)23.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

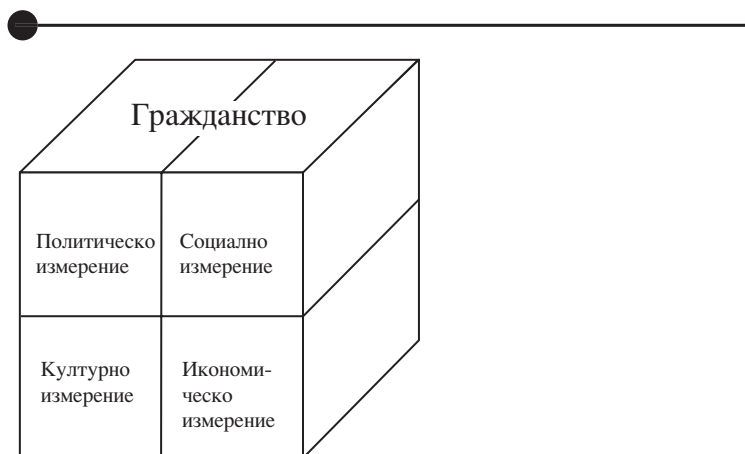
Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Фигура 3. Четирите измерения на гражданството

Политическото измерение

Политическото измерение на гражданството се отнася до политическите права и отговорности спрямо политическата система. Развитието на това измерение би следвало да се осъществява чрез познания за политическата система и чрез развиване на демократични нагласи и умения за участие в обществения живот.

Политическото измерение на гражданството може да бъде развивано чрез по-добра информираност и образованост по следните въпроси: концепциите за демокрацията, политическите структури и процесите на вземане на решения на национално и международно/европейско равнище, изборните системи, политическите партии, лобистките групи, политическото участие, както и другите форми на участие (демонстрации, петиции и писма до пресата), историята и основите на гражданското общество, демократичните ценности, правата на човека в Европа, осъзнаването на съвременните политически приоритети, включително европейската интеграция и международната политика, международните отношения, международните организации и законодателство, ролята на медиите, правната система, икономиката.

Социалното измерение

Социалното измерение на гражданството се отнася до отношенията между индивидите в обществото и предполага известна степен лоялност и солидарност. Социалните умения и познанието за социалните отношения в обществото са необходими за развитието на това измерение.

Социалното измерение на гражданството може да бъде насърчено например чрез преодоляване на социалната изолация и алиенацията, защита правата на човека, обединяване на различни групи в обществото (национални малцинства и етнически групи), увеличаване познанията по някои социални проблеми (положението на социалните и етническите групи), полагане на усилия за гарантиране равнопоставеността между половете, за подобряване на социалните последици на информационното общество, за компенсиране различията в социалната осигуреност, благоденствието, грамотността и здравето.

Културното измерение

Културното измерение на гражданството се отнася до осъзнаването на общото културно наследство. Това измерение трябва да бъде развивано чрез придобиване познания за културното наследство и историята, както и чрез усвояване на основни умения (езикова култура, четене и писане).

Културното измерение на гражданството може да бъде насърчено например, чрез развиването на интеркултурния опит, полагане усилия за съхраняване на околната среда, противодействие на расизма и дискриминацията, познания за националното, европейското и планетарното наследство и история, дискусии за ролята на информационните технологии и средствата за масово информация

Икономическото измерение

То се отнася до взаимоотношенията между индивида и трудовия и потребителския пазар. Това измерение предполага правото на труд и на минимални доходи. Икономическите умения (осъществяване на дейности, свързани с упражняването на труд и на други икономически дейности) и професионалното обучение играят ключова роля за осъществяването на това икономическо измерение.

Развитието на икономическото измерение на гражданството може да бъде извършвано например чрез подобряване на професионалната квалификация, интегриране на малцинствените групи в икономическия процес (т.е. чрез позитивна дискриминация), поемане предизвикателствата на глобализацията чрез използването на иновационни методи и стратегии, противопоставянето на предизвикателствата на европейското и глобалното икономическо сътрудничество, изучаване на различните европейски условия в сферата на труда и аспектите на наемните отношения и безработицата, както и връзката им със социалните аспекти на глобалната икономика, осъзнаване на социалните последици на промените, настъпили в световната икономика; защита правата на консуматора и др.

В рамките на този подход гражданството може да бъде сравнено с един стол. Четирите крака на стола на гражданството биха били икономическото, социалното, културното и политическото измерение. Цялостното развитие на гражданството може да бъде постигнато чрез балансирането реализиране на тези четири измерения.

Фигура 4. Столът на гражданството

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

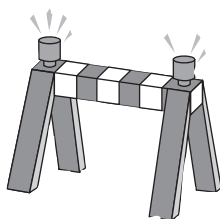
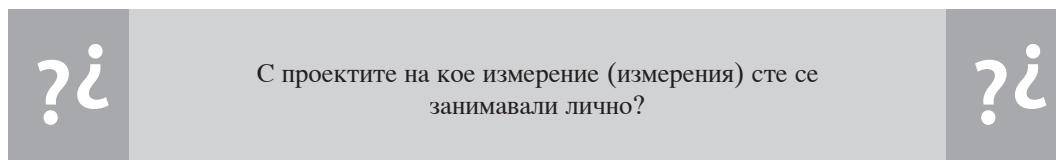
Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Тези четири измерения на гражданството се осъществяват чрез процесите на социализация, които се развиват по организиран начин в училището, семейството, гражданските организации, политическите партии, както и по по-малко организиран начин чрез сдруженията, медиите, групите на основата на съседството и общото минало.

Нарисувайте (или направете) вашия собствен Стол на гражданството, като по такъв начин илюстрирате доколко развито за вас е всяко от тези измерения. Може да направите същото, като имате предвид вашето общество или в рамките на Европа, като сравнявате мненията на различни хора.

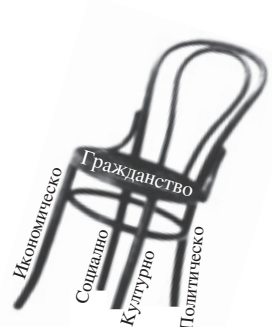
Европейското гражданство

Следвайки логиката на този модел, съществуването на зряло европейско общество би означавало паралелно европейско гражданство с икономическо, социално, политическо и културно измерение.

Европа все още обаче не е достигнала до тази точка. Трябва ли тогава да говорим за някакво общо европейски общество? Със сигурност не по същия начин, както говорим за португалско или полско общество. Освен увеличаващото се разнообразие и сложността на социалната действителност в различните части на континента, липсата на развити икономически, културни, социални и политически системи на европейско равнище все още прави много хипотетично понятия като европейско общество или за европейско гражданство.

Днес европейското гражданство е нещо средно между съществуващата действителност и далечния идеал, но това е идеал, който би могъл да се постигне чрез цялостно и балансирано развитие на всички измерения на гражданството на европейско равнище. Подобно разбиране за европейско гражданство би следвало да се основава на ценностите на демокрацията, правата на човека и социалната справедливост.

Обикновено се счита, че в рамките на изграждането на нашия континент политическото и дори в по-голяма степен социалното и културното измерение са изтласкани на заден план от икономическото измерение. В съответствие с този модел икономиката трябва да бъде балансирана от трите други измерения. В този контекст идеята за “европейско гражданство”, което да представлява взаимодействия между четирите съставляващи го измерения, е сама по себе си критика на дисбалансите и на дефицита на досегашния европейски интеграционен процес. Също така, той може да бъде ключов модел за преодоляването на тези недостатъци.

Фигура 5. Столът на европейското гражданство

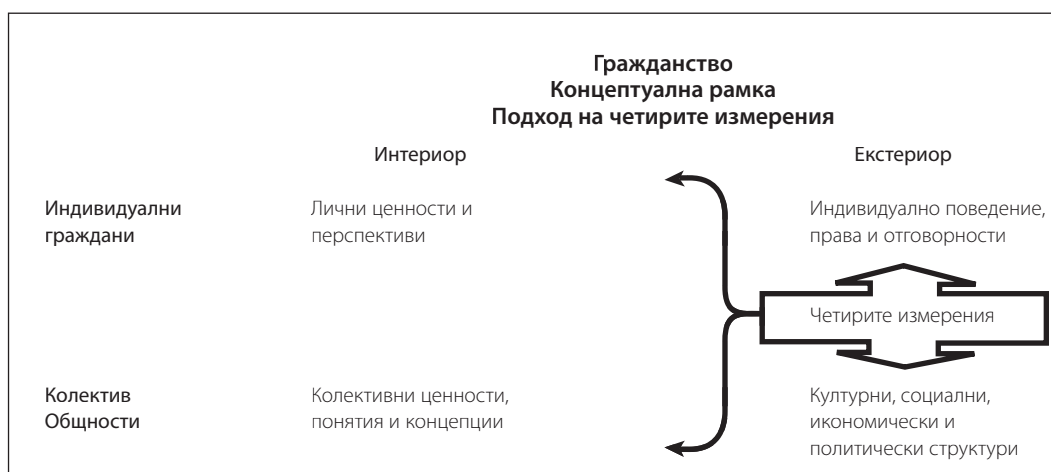

Доколко сте информиран за дисбаланса между тези измерения на европейско равнище? По какъв начин този дисбаланс се отразява върху вашия живот?

Значението му за младежката дейност

Подходът на четириизмерното понятие за гражданство, включва и се свързва с външното изражение както на колективното, така и на индивидуалното измерение на гражданството. В рамките на този подход вътрешното измерение на гражданството се счита за следствие на външното му измерение.

Фигура 6. Рамката на четирите измерения

В рамките на този подход общността, в която живее индивидът, се отъждествява с цялото общество, без да се прави разграничение например между различните общности, социални групи или структури.

Бихме могли да кажем, че този подход е центриран върху обществото, тъй като описанието на връзките между индивида и обществото се извършва чрез четирите социални подсистеми:

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

културната, икономическата, политическата и социалната. Този подход е добър инструмент за разбирането на това, как в модерните демокрации се развива гражданството.

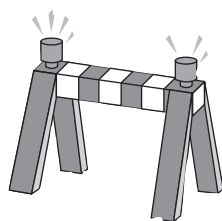
Както вече споменахме, сдруженията и в частност младежките организации създават значими пространства за процеса на социализация, чрез който индивидуалните граждани придобиват компетентности и умения за развитието на четирите измерения на гражданството. Младежките организации са пространства за учение, придобиване на опит и насърчаване на активни граждани. Тези четири измерения могат да предоставят някои насоки за образователната, социалната и политическата младежка дейност.

Използвайки четирите измерения, можем да получим цялостно социално познание за гражданството. Това може да бъде много полезно при анализа на различните области, където гражданството би следвало да се проявява, както и на евентуалния му дефицит или дисбаланс между различните му измерения.

Ако например се спрем на един град, малцинствена група или възрастова група в контекста на икономическото, социалното, политическото и културното измерение на гражданството, ние бихме могли да установим много бързо, какво във всеки един случай пречи на развитието на цялостен подход по проблемите на гражданството. Така бихме идентифицирали областите, където можем да положим усилия за насърчаване на по-цялостно гражданство, след което да фокусираме по-добре нашите дейности. (Същият тип анализ може да се направи на процеси като европейската интеграция и глобализацията).

Освен това, този подход може да бъде използван и като инструмент за определяне насоките, съставяне на рамката и избиране на приоритетите в младежката дейност и политика на местно, национално и европейско равнище.

 Като имате предвид определена целева група, определете как всяко едно от тези измерения ще се възприема от нея.

Като имате предвид вашата група от връстници или целева група, анализирайте четирите измерения и съставете първоначален списък на областите, където според вас е нужна повече работа за развиването на по-балансираните умения за гражданство.

Чувството на принадлежност: личният подход към гражданството

Друг подход по въпроса за взаимоотношението индивид-общност/общности и по въпроса на гражданството е те да се разгледат от перспективата на чувството на принадлежност.

Именно идентичността на индивида е онова, което го прави по-различен от други личности. Идентичността на всеки индивид се определя от множество различни принадлежности или чувство на принадлежност към някои групи от хора.

Така например, вие може да принадлежите към групата на испанците и към групата хора, живеещи в Германия, а едновременно с това към групата на хетеросексуалните, към тази на женените мъже и към групата, съставяща бялата раса. Тези групи, към които принадлежи един индивид, са съставени по различен начин. Към някои от тях ние бихме могли да се присъединим съзнателно – например към групата на женените, докато не можем да контролираме принадлежността си към други групи – например към нашата национална група.

Фигура 7. Чувството на принадлежност

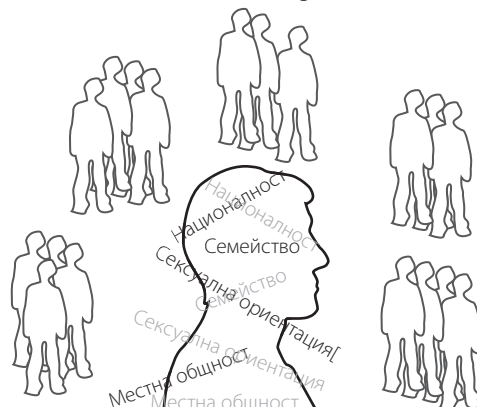
Всички тези измерения на чувството на принадлежност, наред с множество други, формират нашата идентичност. Ако сте в състояние да съставите пълен списък на принадлежността си към различни групи, вероятно ще станете единствения човек в света, който е постигнал това.

Към кои групи принадлежите? Спрямо кои групи и общности имате някаква обвързаност?

Колкото повече подобни връзки на принадлежност можем да открием всяка в себе си, толкова повече осъзнаваме сложността на нашата идентичност. Същевременно, всяка от тези връзки на принадлежност ни доближава до нова група хора. За колкото повече връзки на принадлежност си даваме сметка, толкова повече сме способни да се свързваме и взаимодействаме с други хора. С други думи, ако се разгледа в цялата ѝ сложност, макар и да ни различава от другите, идентичността също така предполага откритост по отношение на различни индивиди, други групи и към нашето общо за всички човечество. Това обаче е вярно единствено, ако не ограничаваме идентичността до няколко основни връзки.

Фигура 8. Множеството чувства на принадлежност

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

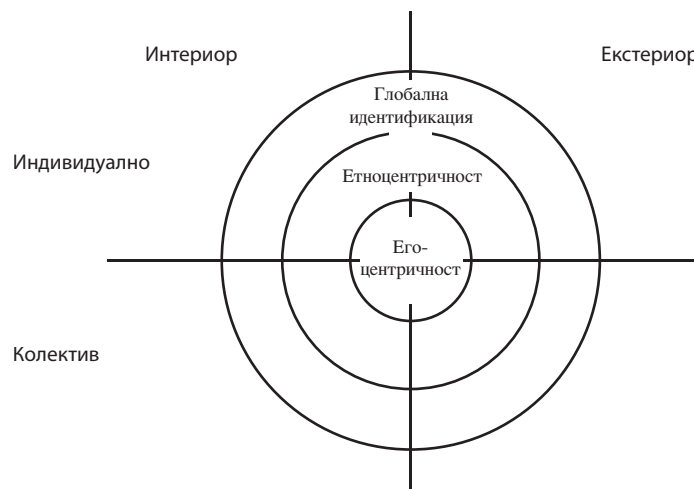
Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Този процес на развитие включва еволюция от егоцентризма към по-отворено виждане за света и по-открит подход към другите хора. Това е процес, в рамките на който собственото ни съзнание се разширява, преминавайки от осъзнаване на самите нас към обхващане на онези, които са най-близо до нас и накрая достигайки до включване на цялото човечество. Подобен процес не винаги е лесен и понякога провокира страхове (за загуба на националната идентичност). Важно е да си спомним, че с появата на по-глобално съзнание, то включва по-раншните форми на егоцентричен и етно-центричен начин на разсъждаване без да ги заличава. Разликата е, че сега те са поставени в по-друга рамка и се превръщат в част от по-сложен начин на разсъждение, който така ги превръща в по-позитивни и конструктивни нагласи. (Вж. Фигура 9, заимствана от Wilber, 2000).

Фигура 9. Развиване на по-абстрактни връзки на принадлежност

Различните връзки на принадлежност на всеки индивид нямат еднакво значение (по такъв начин можете да степенувате чувството си към принадлежност към религиозна група за по-важно, отколкото отъждествяването ви със собствената нация).

Това подреждане по важност се променя постоянно с появата на нови връзки на принадлежност. Различната им важност обаче не би трябвало да означава, че една връзка отменя друга, макар че те изглеждат трудно съвместими. Един такъв пример е съчетаването на принадлежност към испанската националност с това към групата на жителите на Германия.

По отношение на ценностите тази сложност и разнообразие на индивидуалните идентичности показват, че би било нереалистично да се мисли за такова гражданство, което да е съставено от определен и неизменен комплект от ценности за всичките различни ситуации, пред които се оказва индивидът. От друга страна, осъзнаването на сложността на индивидуалните идентичности не би следвало да ни тласка към етичен релативизъм чрез радикалната и постоянна промяна на личностното поведение, нагласи или ценности, в съответствие с развитието на ситуацията.

Сложността и разнообразието на индивидуалните идентичности предполага артикулацията на минимум на споделена етични ценности, които се основават на т.нар. “етика на отговорността” (аз например, имам етична отговорност, тъй като моите действия оказват въздействие върху общността/общностите, към които принадлежа и следователно се чувствам отговорен спрямо тях). Засилването на съзнанието за връзките на принадлежност, следователно, би ни тласнало към засилващ се универсализъм в етичното осъзнаване на индивида. Давайки си сметка за все по-големия брой на връзки на принадлежност, осъзнаваме тази сложност и у другите. Опростенческите предразсъдъци все повече отстъпват на заден план с разширява-

нето на нашата гледна точка и способност да се справим с проблемите на разнообразието и сложността. Важно е да се отбележи, че въпреки че потенциалът за подобен вид развитие съществува у всяко човешко същество, той не се осъществява автоматично. Подобно развитие зависи от жизнените условия, пред които сме изправени, както и от условията за промяна у нас и в средата ни.

Този подход, вкоренено в чувството за принадлежност, включва две важни тези. Първата е, че всеки човек е различен и се намира под въздействието на различни жизненни условия, има различни ценности и нужди и следователно трябва да бъде третиран в съответствие с неговата индивидуална съдба. Същевременно, този подход признава, че различните индивиди са свързани с различни групи и че в крайна сметка всички хора са свързани помежду им поради самия факт, че са човешки същества – равенство пред битието. Или казано с думите от кампанията на Съвета на Европа: “Всички са равни, всички са различни”. В рамките на това становище всички ние определяме своята роля като индивиди и общността ни с другите.

“Всички ние определяме своята роля като индивиди и степенята на нашето общуване с другите.”

Европейското гражданство

Освен с прилагателното “национален”, понятието гражданство се съчетава и с други определения – екологично гражданство, студентско гражданство, феминистко гражданство. Твърде често тези прилагателни, които акцентират върху определено разбиране за гражданството, само се опитват да насърчат едно легитимно, но твърде тясно чувство за принадлежност към специфична група индивиди.

Трябва ли прилагателното “европейски” да бъде поредното определение на термина “гражданство”? Следва ли да разбираме, че понятието “европейско гражданство” е поредна разновидност на гражданството като такова?

Какво според вас прави европейското гражданство различно от всяко друго гражданство?

Идентифицирането на индивида с континенталната действителност, която вече е част от неговия живот, може би е желателно, тъй като чувството за принадлежност към Европа е важно. Това чувство е необходимо с всички негови външни символи. Но европейското гражданство не следва да се ограничава единствено до това. Европейското гражданство, дори разглеждано от гледна точка на индивида, би следвало да бъде нещо повече от поредното чувство на принадлежност към поредното “семейство” и неговото насърчаване.

Хауърд Уилямсън – изследовател и младежки деец – подчертава важността на локалното чувство на принадлежност, което, освен че е важно само по себе си, е първата и най-непосредствена възможност за упражняване на гражданство (Bridges for Training event, 2001). Следователно, важна стъпка по пътя към по-отворено към света европейско гражданство е развиването на чувство на принадлежност на по-локално равнище. Това не трябва да се забравя – не можем да очакваме от всеки да се отъждестви веднага с цялото човечество.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

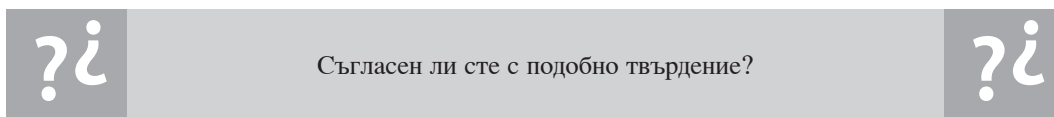
**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

От гледна точка на индивида европейското гражданство би следвало да бъде процес и статут, които откриват достатъчно възможности за утвърждаването на нашето многостранно и динамично чувство на принадлежност (включително на локално и национално равнище), макар и понякога тяхното съчетаване да е проблематично. Тогава за всеки европейец европейското гражданство би означавало буквално по-пълно да изживява и да развива своята идентичност.

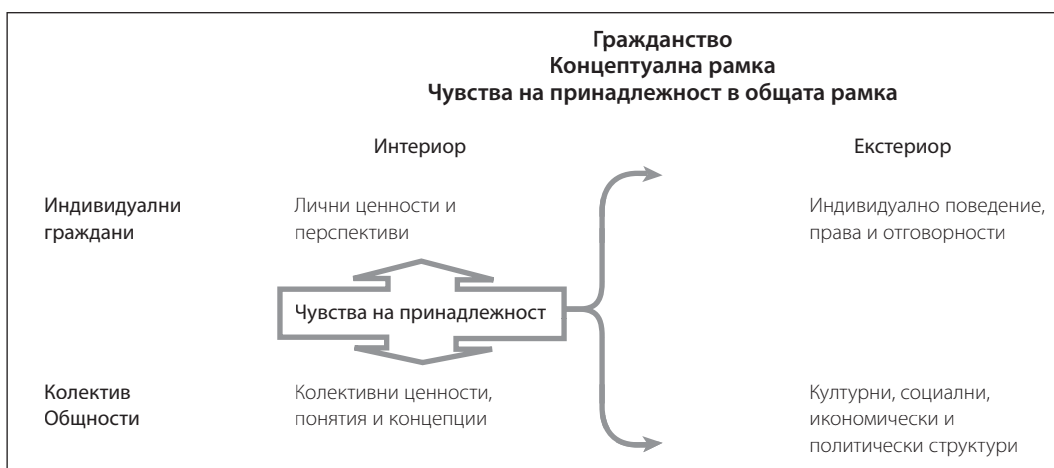
Европейското гражданство би следвало да бъде процес и статут, които в идеалния случай би следвало да позволят на индивида да се реализира по-цялостно и същевременно да бъде активна част от своята общност или общности в рамките на цяла Европа. При това, без да се отказва от която и да е част от своята идентичност и от връзките си на принадлежност, а обратното – като ги увеличава.

Европейското гражданство би била основата, която да способства развитието на множество връзки на принадлежност у човека. Така например, индивидът би могъл да бъде французин, украинец или ирландец, да е член на етническо мнозинство или малцинство, към женския или мъжкия пол, да е работник, студент или мениджър, майка или баща, християнин, евреин или мюсюлманин и т.н.

Значението му за младежката работа

Този подход – различните чувства на принадлежност – описва или препраща към вътрешните изражения на колективното или индивидуалното измерение на гражданството. В рамките на този подход външното измерение на гражданството се счита за следствие на вътрешното.

Фигура 10. Чувствата на принадлежност в общата рамка

Идеята за разнообразието от връзки на принадлежност бе използвана от социолози и психолози при анализа на идентичността и ролята на индивидите в сложните постмодерни общества и за описване на т.нар. “полиедрични” (т.е. многолики) идентичности. От гледна

точка на маркетинга, частните компании насърчават чувството на принадлежност чрез техните карти за членове или клиенти. Социалните класи, профсъюзите, политическите партии и младежките организации често твърдят, че липсва чувство за принадлежност, което да обвързва техните членове.

Както виждаме, понятието “чувство за принадлежност” често присъства и е използвано в различни сектори на обществото. Най-малкото поради това е полезно да се направят някои изводи за неговата релевантност спрямо нашата младежка дейност по отношение на концепцията за гражданство.

Този втори подход по въпроса за гражданството – чрез анализа на чувството за принадлежност – ни дава ключа към онова, което се случва, от гледна точка на индивида и в рамките на взаимоотношението индивид/общност.

Бихме могли да кажем, че този подход акцентира върху личността, тъй като описанието на връзката между индивид и общност се извършва през призмата на индивида, т.е. чрез чувството му за принадлежност.

Без да се впускаме в повече подробности на този етап и без да претендираме да обясним всичко чрез този подход, считаме че той може да допринесе за разбирането на идентичността, поведението, напреженията и дори появяващите се “противоречия” между индивидите и в частност младежите.

Младежката дейност в крайна сметка означава да се работи за и с младите хора. Разглеждането на чувството на принадлежност на индивидите може на първо време да ни помогне да разберем идентичността на другите и механизмите на взаимодействие на индивиди, живеещи в сложни общества, където човекът има големи отговорности.

Това се отнася с особена сила за някои сектори на младежка дейност, каквито са малцинствата, дискриминационните практики и антирасизма, където вниманието към и отчитането на значението на индивидуалното измерение е особено важно.

Гражданството като динамична, комплексна и цялостна концепция²

Както видяхме от нашия исторически преглед, доскоро концепцията за гражданството бе възприемана по-скоро от гледна точка на статични и институционални критерии: да бъдеш гражданин означаваше преди всичко да притежаваш юридически права и техните политически проекции в рамките на демократичната политика. Критериите за идентичност и включеност като че ли поставяха малко въпроси за реализацията на гражданството с оглед на това, че, въпреки съществуването на малцинства, европейските общества бяха възприемани като хомогенни в етническо, културно и лингвистично отношение. Въпреки че се отбелязваха вътрешните различия и разнообразието, все пак доминирането на мнозинството на “националния” етнос, неговата култура и език до голяма степен не се подлагаше на съмнение.

Вече не е така. През следващите десетилетия из цяла Европа съотношението или пропорцията на т.нар. “denizens”, т.е. жители на различни европейски държави, които не са граждани на съответната страна, все повече ще се увеличава в резултат на мобилността между страните, както и на притока на емигранти отвън. Утвърждаването на правото на *различност* от страна на малцинствените групи, както коренни, така и други, днес вече е установена практика на

² Този параграф частично реферира към публикацията “Learning for active citizenship: a significant challenge in building a Europe of knowledge”, European Commission, <http://europa.eu.int/comm/education/citizen/citiz-en.html>

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

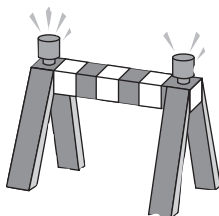
Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

европейския социален и политически живот. Това означава, че самата концепция за гражданството се променя към една по-широка дефиниция, в рамките на която юридическите и социални права и привилегии продължават да съставят основния елемент, но се засилва значението и на договоряни и повлияни от културата схващания за гражданството.

Придържането към подобно по-широко разбиране за гражданството налага осъзнаването на личното развитие на индивида и на вътрешното развитие на обществото (т.е. неговата ценностна система и начините на мислене). Индивидът и обществото се ангажират по различен начин с четирите измерения на гражданството – социално, икономическо, културно и политическо – в зависимост от начина на мислене, който надделява през определен период от време. Следователно, при тълкуването на гражданството е необходимо да се отделя внимание както на личното развитие на индивида, така и на груповото развитие в обществото. Разбирането на тези състояния и на тяхната динамика би ни позволило да работим с тези четири измерения по такъв начин, че да сме в състояние да задоволим нуждите на хората в специфичния им контекст.

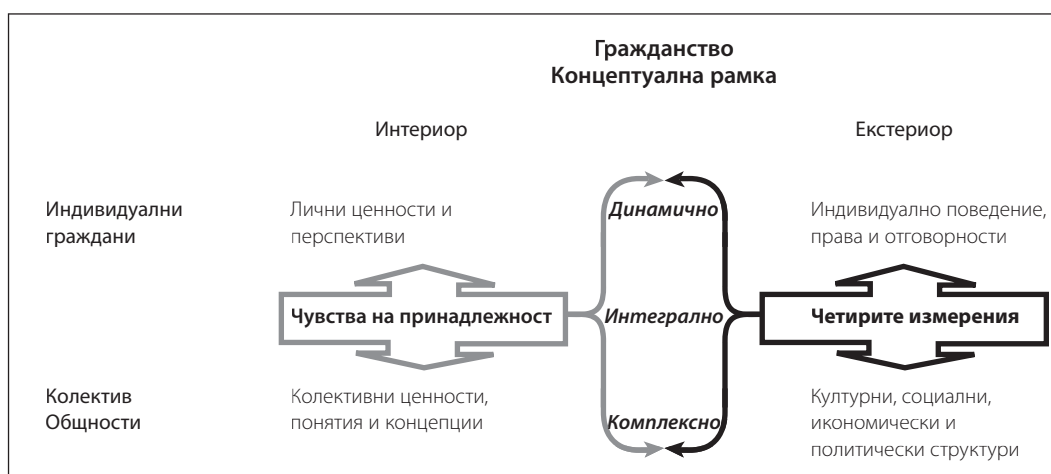
При работа с национални (или регионални) групи поисквайте от участниците да обсъдят и отбележат какви според тях са най-важните ценности в тяхната страна или регион. Отбележете процентите получени за всяка от тези ценности. Сравнете резултатите от различните страни/региони и обсъдете какво отражение това може да има върху сътрудничеството в Европа.

Концепцията за гражданство, следователно, става все по-обтекаема и **динамична**, в съответствие с естеството на самите модерни общества. В този контекст практиката на гражданството се превръща в метод за социално включване, в рамките на който хората сами се превръщат в архитекти и актьори в рамките на собствената си съдба.

Това изисква прилагането на **по-цялостна** концепция за гражданството като по-подходяща за модерните общества, концепция, която включва правни, политически и социални елементи, както и да се подхожда критично към наличието на различни и взаимно преплитачи се ценности и идентичности.

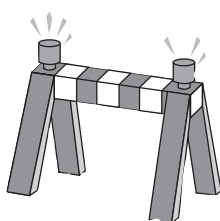
Гражданството е **комплексно** схващане, което позволява придържането на договорена социална интеграция, адекватно обхващаща всички, които живеят в днешна Европа и, следователно, имат интерес от развитието на нейното развитие и бъдеще.

Връщайки се към споменатите по-горе два подхода по въпроса за гражданството, можем да се убедим, че сегашното развитие на четирите измерения на гражданството и променливите и многопосочни връзки на идентичност на индивидите са израз на този динамизъм, цялостност и комплексност в разбирането за това понятие. Тези два различни и допълващи се подхода ни помагат да свържем индивидуалното и колективното измерение на гражданството и тяхното вътрешно и външно изражение.

Фигура 11. Цялостната концептуална рамка

Разсъжденията за гражданството днес включват, подобно на нашата концептуална рамка, проучването на връзките и взаимодействията между различните традиционно изолирани подходи. Именно тук, във взаимодействието и взаимното влияние на различните подходи, можем да открием най-важния ключ за разбирането на комплексната и постоянно променяща се същност на гражданството.

Използвайки горната рамка направете карта на собственото си гражданство. Следните въпроси могат да се разположат в различните квадранти:

- Какви са вашите лични ценности (индивидуално вътрешен)?
 - Как изразявате вашите ценности?
Какви права смятате, че е важно да бъдат отстоявани?
Какви отговорности смятате, че е важно да бъдат поемани?
(индивидуално външен)
- Какви са вашите основни връзки на принадлежност?
Кои ценности на общностите, към които принадлежите, споделяте?
(колективно вътрешен)
- Каква е ангажираността ви с културните, социалните, политическите и икономическите структури и системи на вашите общности?
(колективно външен)

Насърчаването на *комплексно* разбиране за гражданството изисква, особено днес, отхвърляне на опростителските отговори (т.е. свеждането на гражданството до списък на права и задължения спрямо държавата) и предоставя възможност на всеки да бъде действащо лице в собствената си пиеса, отстоявайки разнообразни потребности, ценности и начини на мислене. Насърчаването на *динамично* разбиране за гражданството изисква ненаатрапчивото ангажиране на съпротивата на хората спрямо бързите промени в обществото (т.е. въздействието на технологичните промени върху засилващите се процеси на интернационализация). Да се насърчава *интегрално* схващане за гражданството изисква всеки редукионизъм на действителността да бъде съпоставян с по-широкия контекст (т.е. като се отчита засиления многоетнически и мултикултурен състав на нашите общности).

T-Kit
on
European Citizenship

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

С други думи, анализирайки и насърчавайки комплексно, динамично и цялостно/интегрално разбиране за гражданството изисква да се справим с постоянното предизвикателство на преосмисляне ролята и потенциала на индивидите в качеството им на граждани в нашите променящи се общества.

Призив за действие

T-Kit
on
European Citizenship

Както видяхме в предишните глави, европейското гражданство е дълбоко оспорвана концепция. Може би се питате каква е връзката на тази концепция с работата с младите хора. Защо е важно за младежките активисти или лидери да знаят за европейското гражданство и да използват това знание във всекидневната си работа с младите хора?

Ако следваме нашата концептуална рамка, тогава отговорът на този въпрос е в предизвикателството спрямо личната и колективната отговорност. Както видяхме, гражданството и европейското гражданство представляват много повече от принадлежност към определен правен статут и от обозначаването на принадлежността на индивида към определена държава. Тези термини се тълкуват като динамични, комплексни и интегрални понятия.

На практика, европейското гражданство може да бъде разглеждано като процес на засилваща се отговорност към околната среда, към други индивиди и към обществото, в което живеем. То има широк и инклузивен хоризонт, който надхвърля националните и континенталните рамки. Тази отговорност може да има множество прояви и форми. Това не е отговорност, която е наложена на индивида, чрез механизмите на моралното убеждение, а която той свободно избира. Тя е доброволно съпричастие към такова развитие на обществото, което зачита ценностите на другите. Тя също така е етичен отговор на цивилизационните проблеми, пред които е изправено човечеството, както и начините по които те получават своите решения в местните рамки. Това е също така вид посредничество, влияние и овластяване.

Както вече нееднократно споменахме, много голям брой младежи имат необходимото желание, наклонности и воля да участват и съдействат за подобряване на обществото като цяло. Това може да не се изразява чрез гласуването по формален начин, но то не означава, че подобна готовност не съществува. Именно тук е мястото на нашата концепция за гражданство и за европейско гражданство. То може да бъде разглеждано като средство за канализиране на този стремеж, наклонност и воля. По такъв начин младежките активисти и лидери превръщат младежката дейност или организация в инструмент за социална, политическа, културна и дори икономическа промяна.

В следващите глави на настоящото пособие ви призоваваме да включите понятията “гражданство” и “европейско гражданство” във всекидневната си работа с младите хора. Призоваваме ви да се ангажирате с процеса на преосмисляне практиката на младежката дейност като провакация към статуквото, която е конструктивна в социално и политическо отношение и дава импулс на младите хора, за да се превърнат във фактор на промяната.

Ще се постареем да предоставим образователната рамка за това, въпреки че, както скоро ще си дадете сметка, предпочитаме по-скоро да задаваме въпроси, отколкото да предоставяме отговори на тях. Надяваме се, че по такъв начин ще дадем конструктивен инструмент за младежките дейци и лидери с оглед развитието на дейности, които подпомагат младежите да превърнат в действителност своите желания, страсти и воля за промяна към по-добро на света, в който живеем. Бихме искали този опит да се възприеме като призив за действие:

“Надяваме се да ви помогнем, за да може вие на свой ред да помогнете на младите хора да превърнат в действителност своите желания, страсти и воля за промяна към по-добро на света, в който живеем.”

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Призив за
действие

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

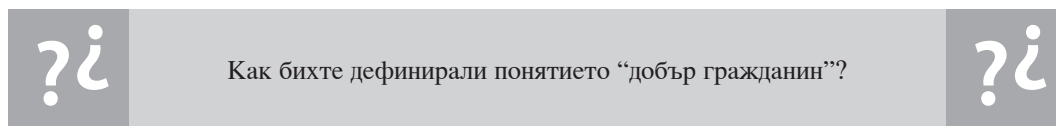

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство. Кой какво прави днес?

След като разгледахме различните начини на тълкуване на европейското гражданство и как в течение на годините са се развивали различните концепции, сега ще се спрем на това, как преподаваме и какво трябва да е образованието за култивиране на европейско гражданство. Както и в досегашните глави, първо ще се спрем на опита от миналото и на сегашните подходи, а след това ще изложим и предложенията ни за постигане на добри резултати.

Образование за европейско гражданство – няколко предупреждения!

Както и при всички дискусии за гражданството и европейското гражданство в академичните кръгове или в практиката, дебатът за “образованието за гражданство” е повлияно от политически интереси, противоречиви концепции за “добрия гражданин” и противоположни идеи за това как най-добре се обучават хората. Както твърди професор Богдан Суходолски от Академията на науките на Полша, който е оцелял от Холокоста бивш концлагерист: “Видях образовани доктори да правят смъртоносни инжекции на деца, видях образовани адвокати, които издаваха команди, живях в бараки, построени от образовани архитекти и видях образовани студенти да управляват лагер на смъртта” (цит. по Lauritzen, 2001). Добрите и справедливите в този свят не са единствените, които използват образованието за граждани. Фашистите също имат концепция за онова, което е “добрият гражданин” и как той да бъде обучен.

Както вече видяхте в това помагало, понятията “гражданство” и “европейско гражданство” са подложени на критика и понякога са обект на противоречия. Не съществува консенсус за това, какво би трябвало да е значението на тези понятия. Така, не стига че нещата бездруго са достатъчно сложни за младежките дейци с интереси в тази област, но и самата концепция за гражданството е също така неясна.

В повечето книги дискусии по тази тема са до голяма степен “нормативни”, което означава, че те се спират на въпроса какво “образованието за гражданство” би следвало да бъде, а не на съществуващото положение, както и на въпроса за съдържанието му *в този момент*. Освен това, дебатът относно “образованието за гражданство” в повечето случаи е доминирано от теоретици и практики от формалното и институционалното обучение в рамките на училищата. Техният стремеж до голяма степен е насочен на първо място към това, как да “преподават” предмета “национално гражданство”.

Единствено в някои редки случаи става дума за европейското гражданство (или за да бъдем по-точни, европейското измерение на образованието за (национално) гражданство). Хората сравнително рядко се спират на въпроса, че неформалните образователни рамки (като дейностите на младежките организации и образователните програми, организирани от младежките активисти), както и неформалните образователни ситуации (младежкият опит от всекидневния живот чрез музиката, групите на съмишлениците, културата и потреблението) също представляват “полета на гражданството” (DECS/CIT (98)38 rev)³, където младите хора практикуват гражданството и се научават как да го правят.

³ Този термин (sites of citizenship) бе създаден в рамките на проекта на Съвета на Европа “Образование за демократично гражданство”. Полетата на гражданството се дефинират като “..нови или иновационни форми на управление на демократичния живот. Полетата на гражданството представляват всяка инициатива (център, институция, общност, квартал, град, регион и т.н.), където се правят опити да се дадат дефиниции и да се осъществяват принципите на модерното демократично гражданство. Полетата са практика или сбор от практики, които илюстрират модерното значение на гражданството и структурите, които го подкрепят.”

Кога за пръв път бяхте насърчени да мислите за термините и концепциите за гражданство и европейско гражданство?

В тази част от нашето помагало ще направим опит да опишем някои от образователните концепции и практики, използвани по въпросите на гражданството. В качеството на изходна точка приемаме двете концепции за гражданско образование, които най-често се използват в програмите, насочени към образованието за гражданство в Европа. Като втора стъпка ще се опитаме да обобщим общоприетите цели на това образование, като подложим на критически анализ концепциите и практиката на гражданството, които съответната литература ни предлага. На трето място ще разгледаме цялостно темата за Европа от гледна точка на обучението за гражданство и ще разсъждаваме за европейското измерение на образователните програми за гражданство. И тук критичният подход ще ни помогне да разберем по-добре съществуващите практики във връзка с европейското измерение на образованието. И накрая, ще се опитаме да открием “нашия образователен подход” по въпросите на европейското гражданство, който ще съдържа някои общи разсъждения, основаващи се на интегралното, динамично и комплексно естество на европейското гражданство, което излагаме в настоящото помагало) и компетенциите, които считаме за ключови елементи на образованието за европейското гражданство днес.

Образованието за гражданство – общи движещи сили и цели

Според литературата, която проучихме, съществуват две основни идейни школи по въпроса за “образованието по гражданство”. Те са вдъхновени от двете исторически доминиращи концепции за националното гражданство в демократичните общества. Първата идейна школа е известна като “общностна” (комунитарна) или “гражданско-републиканска”, а втората е известна като “индивидуалистична”. И двете идейни школи са се развили от по-широкото философско движение, известно като “либерализъм”.

Всяка от тези школи създаде своя концепция за националното гражданство, чрез която се определя значението на понятието “добър гражданин”. На тази основа двете школи определят как тези “добри граждани” следва да бъдат образовани. Както ще посочим по-надолу, те се различават доста радикално по схващането си за гражданство, разбирането за “добрия гражданин” и относно целите и съдържанието на “образованието по гражданство”.

Общностното или гражданско-републиканското разбиране за образованието по гражданство

Привържениците на тези течения вярват, че гражданството се свежда до следната формулировка: “Членство в общност със съответния юридически статут, предоставящ формално дефинирани права и задължения от типа на равенство пред закона, право на гласуване, плащането на данъци или допринасяне по друг начин за социално-икономическото благосъстояние на общността. Тук основният въпрос е доколко тези права и задължения са гарантирани от закона и властите, и доколко гражданите ги ползват” (Gilbert, 1996). Членството в общността е най-важната характеристика на този подход към гражданството. Членовете на общността следва да имат някои общи ценности, интереси и задължения, за да могат да я формират. От тази гледна точка гражданството е разглеждано повече като статут: това е действие, което би следвало да се практикува. Без да се упражнява вашето гражданство, не е възможно да бъдете гражданин. Идентичността на човека в качеството му на член на общността се поддържа именно чрез осъществяване задачите на гражданството.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Този подход към гражданството изисква образованието за гражданство да позволява на хората и да ги подкрепя при упражняване на своето гражданство чрез предоставяне на информация, умения и ресурси, за да могат те да използват възможностите, които им се представят. Същевременно, образованието трябва също така да насърчава упражняването на задълженията на гражданина, както и неговата лоялност и подчинение на споделените ценности на общността. Следователно, от тази гледна точка образованието за гражданство трябва “да допринесе за това, гражданите да играят своята роля за упражняването на гражданството” (Gilbert, 1996).

Според Дерек Хийтър (Derek Heater, 1990) образованието за гражданство трябва да подпомага гражданите да разбират своята роля, която според него включва упражняване на статут, лоялност, задължения и права “не толкова във връзка с друго човешко същество, а свързани с абстрактна концепция – т.е. с държавата” (с.2). За Хийтър гражданството се дефинира от две характеристики – “идентичност и добродетелност”. Те трябва да съставят сърцевината на проекта за образование за гражданство. Идентичността трябва да се основава на много различни връзки на принадлежност като етнос или пол, но гражданството е идентичността на идентичностите и “подпомага да се овладеят разединителните импулси, предизвикани от другите идентичности” (Пак там, с.184). Според Хийтър, благодетели като уважението към процедурните правила и чувството за отговорност и лоялност към общността имат ключово значение.

Според тази гледна точка, гражданското обучение трябва да има следните цели:

- Да запознава индивидите с ценностите на общността, към която принадлежат и на която дължат своите права като граждани (днес тази общност обикновено е нацията-държава и, следователно, ценностите на общността биха могли да бъдат наречени “национални ценности”).
- Да развива чувство на обща отговорност на гражданите в името на благополучието и постоянното развитие на общността.
- Да запознава индивидите с техните роли и задължения, както и с правата им в рамките на правилата на тяхното гражданство.
- Да запознава индивидите и групите с инструментите и възможностите (умения, интелектуални ресурси) за активно осъществяване на гражданските им задължения към останалите членове на обществото.
- Да развива чувство на лоялност и подчинение на индивидите спрямо общността, която им предоставя гражданство.

Доколко сте съгласни с тези цели?

Индивидуалистичното разбиране за гражданското образование

Индивидуалистите смятат, че гражданството е статут, който предоставя права на индивидите и суверенитет над собствения им живот. Следователно функцията на политическата сфера е да се предостави възможност на гражданите да упражняват своите права и да ги защитават в този процес. Гражданите би следвало да бъдат оставени да следват каквито колективни и индивидуални интереси смятат за подходящи за себе си, като се предприемат политически мерки за гарантирането на това. Тези политически мерки обаче са до голяма степен утили-

тарни по своето естество. Следователно, гражданите имат правото на политическо участие, но на тях се предоставя избор как и кога те ще се включват в рамките на политическите дейности, предприемани за улесняване на тяхното участие. (От типа на социалните грижи или специалния достъп на хора в неравностойно положение). Също така право на гражданина е да предпочете да не бъде активен в политическо отношение.

Тази идея за гражданство има едно голямо предимство, а то е, че не предлага една единствена дефиниция на “добрия живот”. В този аспект гарант на индивидуалните свободи е политическата система, а хората са ограничени в следването на своите индивидуални или колективни интереси единствено чрез задължението да спазват автономността на другите и съществуващите институционални правила, насочени към гарантиране на тази свобода (Oldfield, 1990 in Gilbert, in Demaine and Entwistle, 1996).

Това виждане на гражданството означава, че образованието за гражданство трябва да бъде фокусирано върху правилата и процедурите, създадени за политическа и друга форма на участие, така че хората да знаят как именно да се включват в тези процеси. Развитието на гражданските умения от типа на уменията да се решават конфликти без да се нарушават правата на другите, да се изразява възражение срещу определен тип дейност, осъществявана от правителството, да се защитават права и индивидуална автономия, са от особено важно значение за индивидуалистичните подходи по проблемите на образованието.

Същевременно подобни подходи не се ръководят от грижи за “същностните права или общите ценности” (Gilbert, in Demaine and Entwistle, 1996) или за насърчаване на хората да изработват алтернативни решения или предложения по адрес на онези, на които се противопоставят. Гражданите трябва да се образуват с оглед тяхното евентуално участие в обществения живот, без обаче да накърняват свободите на другите.

С други думи, гражданското обучение, според тази школа, би имало следните цели:

- Да предоставя на индивидите познания и умения, които би им позволило по-цялостно да упражняват правата си, без при това да накърняват автономията на други индивиди.
- Да предоставя на индивидите умения за изразяване на възражение към дейностите и политическите процеси, които те считат, че не отговарят на техния интерес или на интересите на обществото като цяло.
- Да се засилва нужната увереност и компетентност на индивидите, необходими за участието им в политическата сфера в рамките на ограниченията, наложени от съществуващите правила за участие в политическия живот.
- Да предоставя на индивидите средствата, необходими им за защита на техните права като граждани.

Съгласни ли сте с тези цели?

Проблеми и дилеми

Тези разминаващи се цели означават, че подходите по проблемите на развитието на програмите за гражданското обучение също така ще са различни и че това ще доведе до различни придобивки за гражданите. По отношение на съдържанието, хуманитарните подходи по

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

гражданско обучение се различават от индивидуалистичните, тъй като те излагат ценностите, които би трябвало да обединяват общността. Индивидуалистичните подходи не правят това. Следователно хуманитарното гражданско образование може да бъде обвинено, че се занимава с морализаторство и патернализъм. Освен това, то носи пасивите и от факта че сегашното общество е раздвоено между все по-различаващи се ценностни системи, които съжителстват в рамките на една общност – хората вярват в различни неща и днес те изразяват това напълно открито.

Проблемът е в това, че общностният подход в гражданското образование предлага един доминиращ комплект от ценности, към който общността като цяло би следвало да се придържа, при положение че хората все повече осъзнават разнообразието в рамките на обществото като цяло, както и в отношенията между индивидите и дори в съзнанието на отделния човек. Следователно общностното гражданско образование е изправено пред проблема как да дефинира критериите за членство в общността, като същевременно си дава сметка за съществуващия потенциал за отчуждение на индивидите.

Индивидуалистичните подходи също са изправени пред редица проблеми. Тяхната слабост е, че не успяват в достатъчна степен да генерират чувство за принадлежност/идентификация с гражданството, което предлагат. Причината за това е, че в рамките на тези подходи се избягват всякаква дискусия на ценностите и нормите. Освен това те могат да отблъснат хората заради специфичния си интерес към проблемите на процедурите и правилата. И въпреки че желаят да развият капацитета за критично мислене и противопоставяне от страна на индивидите, техните проводници не стигат дотам да препоръчат на хората сами да предлагат алтернативни решения или действия.

Тези подходи имат някои общи проблеми. Първият е, че представляват разновидности на т. нар. “протекционистки модели” (Hogan, in Kennedy et al, 1997). И двата подхода целят да представят на гражданите възможности за участие и дори за критично отношение. Същевременно препоръчваният тип гражданско образование е повлиян от действителните възможности гражданите да вземат участие в социалния процес. В повечето съвременни демокрации възможностите за пряк достъп до процедурите за вземане на решение – сърцевината на политическото участие – се осъществява редовно, макар и рядко, под формата на избори.

В двата подхода по гражданско образование индивидите трябва да бъдат обучени как да използват правото и задължението да “участват”. Това би могло да се приравни към обучението за участие в избори и гласуване. Гражданите обаче може и да не бъдат насърчавани да придобиват умения за това, как да артикулират своите интереси спрямо онези, които вземат политическите решения и да предлагат алтернативи за проблемите, които ги засягат. В нашите съвременни системи на плуралистична демокрация участието се счита за позитивен факт, доколкото не подкопава основите на обществото и политическата система. С други думи, в рамките и на двата подхода революционната дейност не се счита за акт на гражданска активност.

На второ място, и двата подхода са доста отдалечени от днешните реалности, в частност от реалността, в която живеят младите. В случая на общностните подходи се предлагат методи, които граничат с ексклузивност и не могат да отразят разнообразието на съвременното общество и живот. Индивидуалистичните подходи пък не предлагат никакви ценности с изключение на автономността на индивида и, следователно, не предоставят онези средства, които биха помогнали на младите хора да изразят своите предпочитания по позитивен и социалноконструктивен начин. Оттук и образованието в рамките на двата подхода до голяма степен е фокусирано върху култивиране на умения за договаряне участието на индивидите в публичната сфера и формалната политика.

Тези образователни подходи не отделят достатъчно внимание на другите потенциални форми на идентификация на младите и на тяхното желание за културен изказ. Следователно те срещат трудности при отчитането на по-алтернативните форми на политическо участие на младите хора (политика акцентираща върху културната принадлежност и идентичността, защита на околната среда, антирасизъм, движения за младежка музика и алтернативен начин на живот). В резултат на това те срещат затруднения в осмислянето, подготовката и ангажирането на гражданския потенциал на тези форми на социално участие. Привържениците и на двата подхода срещат трудности при определяне начина, по който индивидите могат да бъдат мотивирани да осъществяват задълженията и да упражняват правата на гражданството. В случая с общностния подход образованието се сблъсква с предизвикателството при развиване на мотивацията на индивидите за осъществяване на техните граждански задължения. В случая с индивидуалистичния подход образованието се изправя пред предизвикателството как да бъдат мотивирани индивидите да не ограничават автономността или свободата на другите при упражняването на собствените им права като граждани.

По ирония на съдбата и двете основни школи привеждат аргументите, използвани от другите при формулирането на отговори на проблемите и въпросите за мотивацията. Общностната школа акцентира върху интересите на индивида. За индивидите изгодата от упражняването на техните граждански задължения са по-големи, отколкото тяхното игнориране. Индивидуалистите внушават, че именно вярността към общите ценности и общностната солидарност е причината индивидите да не ограничават правата на другите при упражняване на собствените си права. Ако приемем, че има проблем с мотивацията дори при националното гражданство, с което повечето хора се идентифицират по-лесно, отколкото с абстрактното схващане за европейско или транснационално гражданство, това би означавало, че със сигурност ще се изправим пред мотивационен проблем, когато третираме европейското гражданство.

Как можете да мотивирате младите хора да упражняват европейско гражданство?

Следващата таблица сравнява предимствата и недостатъците на двата подхода, изложени по обобщен начин:

Фигура 12. Таблица за индивидуалистичния и общностния подходи по гражданско образование

	Предимства	Недостатъци
Индивидуалистичен	<p>Членството в общността е по-скоро формално, отколкото основаващо се на споделени ценности. Затова е по-малко вероятно индивидът да бъде изключен от нея.</p> <p>Гражданството е статут, предоставящ права, без задължения за извършването на определени дейности, като условие за гражданска принадлежност.</p> <p>Този подход се справя с многообразието.</p> <p>Позволява критично мислене и опозиционност.</p>	<p>Поради факта, че не се основава на ценности, този подход не генерира достатъчно чувство на идентичност.</p> <p>Може да отчужди хората, акцентирайки върху процедури и правила.</p> <p>Не дава алтернативни идеи.</p> <p>Представява защитен модел.</p> <p>Далеч е от действителността на младите.</p> <p>Има проблем с мотивацията.</p> <p>Възникват проблеми с индивидуалистичните интереси.</p>

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Общностен	<p>Предоставя ценности, с които човек може да се идентифицира.</p> <p>Развива чувство на отговорност и дълг към общността.</p>	<p>Налага определен комплекс от ценности, които да обвързват общността и по този начин създава проблеми, свързани с патернализма, морализма и изолационализма.</p> <p>Не е ясно как да се дефинират критериите за присъединяване към общността.</p> <p>Изисква подчинение и лоялност.</p> <p>Представява защитен модел.</p> <p>Далеч е от действителността, в която живеят младите.</p> <p>Има проблем с мотивацията.</p>
-----------	--	---

?i С кои елементи от тези подходи се идентифицирате най-много? ?i

Дебатът за съдържанието на гражданското обучение би следвало да бъде много оживен. Двата подхода са изправени пред обща дилема, когато се опитват да решат въпроса как най-добре да се образоват гражданите. По-конкретно следва да се запитаме би ли следвало гражданското обучение да бъде самостоятелен предмет или да бъде включено в други предмети в рамките на трансверсален образователен подход? По-голямата част от специализираната литература по гражданско образование разглежда въпроса как то може да бъде преподавано в рамките на съществуващите програми в редовните училища, като обръщат голямо внимание на преподаването по история (национална, европейска и световна), езиците (матерен и чуждестранен, модерен и класически), културните изследвания, регионални и географски проучвания. Същевременно, авторите отделят голямо внимание и на ролята и значението на социалните и политическите изследвания и дори на естествените науки в рамките на този вид образование.

Целта на този подход е развитието на граждански позиции и базисни умения за практикуването на гражданство да бъде включено в рамките на съществуващите учебни програми, но това да застраши качеството и стандартите на общото образование. Другият подход, при който гражданското образование е третирано като самостоятелен предмет и се дефинира по различен начин (“образование за човешки права”, “гражданско образование”, “образование ориентирано към ценностите”, “образование за гражданство” или “образование за демократично гражданство”, “индивидуално образование”, “социално образование”, както и “екологично образование”), разглежда гражданството като определен масив от знания и умения, за придобиването на които образователните институции могат да предложат редица учебни курсове. Тези курсове могат да бъдат както задължителни, така и свободноизбираеми.

Досега няма консенсус по въпроса кой от двата подхода е по-ефикасен в случаите, когато на младите трябва да бъдат предоставени знания, умения и мотивация за гражданско действие и участие в развитието на техните политически общности и общества. Макар този въпрос до голяма степен да е обсъждан в литературата за формалното образование, съществуват множество индикации, че дебатът засяга и неформалните преподаватели и образователни институции.

“Следва ли образованието за гражданство да е самостоятелен предмет или трябва да бъде включено в други образователни предмети?”

Европейското измерение на гражданското обучение

Когато говорим за европейското измерение на гражданското обучение би трябвало да си спомним, че езикът, който се използва в ученическата литература по този въпрос е много ясен. Въпреки че бихме желали да има “по-европейски” подход в образованието (което би могло да означава много неща – от акцент върху космополитната култура до разработване на тематиката за правата на човека), сега сме изправени пред реалност, в която прилагателното “европейски” обозначава само едно от неутвърдените направления в гражданското образование в рамките на повечето програми – измерение, което се счита за допълнително спрямо националното гражданство, ако изобщо бъде споменато.

Стремешът на преподавателите да включат европейско измерение на гражданското образование се дължи на факта, че живеем в “Европа” (която в по-голямата част от литературата се отъждествява с това да се живее в Европейския съюз). Признава се, че общността е широка концепция, включваща много повече от нацията-държава. Тук самите региони са дефинирани чрез наднационални граници и индивидите все повече си дават сметка, че решения, вземани на европейско и световно равнище имат пряко отражение върху тяхното всекидневие, независимо дали става въпрос за материалната сфера или с оглед на индивидуалната им способност да упражняват права като правото на свободно придвижване например.

Трудността при това разбиране е, че гражданите, принадлежащи към различни нации в Европа, също така живеят в света, и в значителна степен са под въздействието на световните събития и процеси (в частност на всички събития, свързани с глобализацията на пазарите и икономиките, както това бе отбелязано по-рано). Досега се оказва трудно да се твърди, че терминът “световно гражданство” означава нещо за повечето хора, въпреки усърдието на организации от типа на ЮНЕСКО и други агенции на ООН, които биха искали неговото разпространение. Следователно тезата за европейско гражданство до голяма степен игнорира глобалното измерение на гражданството и има тенденцията да бъде предимно центрирано върху Европа.

Разпространените в редица европейски институции дефиниции се отнасят до това, какво точно се разбира под “европейско гражданство” и образование за това гражданство. В Европейския съюз доскоро то беше дефинирано изключително чрез процедурни описания: статут, от който се ползват всички граждани на държавите-членки, предоставянето на някои допълнителни права на тези граждани – правото на придвижване в рамките на територията на ЕС, възможността да избират пряко членовете на Европейския парламент и т.н. От друга страна, в рамките на Съвета на Европа ценности, като правата на човека, плуралистичната демокрация, демократичната стабилност и сигурност и социалната кохезия, както и културното разнообразие в рамките на географска Европа, бяха и продължават да бъдат дефиниращи параметри на европейското гражданство.

Концептуалните и теоретични разлики между тези два подхода (обсъдени по-задълбочено в “Съвременни подходи по въпроса за европейското гражданство”), могат да се резюмират по следния начин: според Европейския съюз “европейското гражданство” е статут, автоматично предоставян на онези, които вече са граждани на държави-членки, и е съпроводено с даването на допълнителни права наред с онези, които вече са предоставени чрез националното гражданство. В дефиницията на Съвета на Европа този тип гражданство е отношение или поведение, което се развива у индивида чрез приемането на определени ценности (права на човека, демократична сигурност, социална кохезия и върховенство на закона⁴), както и тяхното въплъщаване в практиката, независимо от националността или гражданския статут. Според последната дефиниция, поне на теория, дори онези, които не са граждани на нито една държава, могат да бъдат европейски граждани. Разбира се, практиката е по-различна, тъй

⁴ По-подробно за ценностите и мисията на Съвета на Европа може да се информирате от нейната Интернет-страница: www.coe.int

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

като е невъзможно да бъде избегната маргинализацията на хората, които не принадлежат към определена държава и не ползват гражданските и политическите права, произтичащи от това взаимоотношение. Затова не е изненадващо, че тези два подхода имат различно отражение върху образователните програми.

Какъв е Вашият опит в образованието по европейско гражданство?

Подходите на Европейския съюз и на Съвета на Европа по образованието за европейско гражданство

Европейското измерение на образованието за гражданство е изправено пред концептуални проблеми, свързани със съдържанието на националните програми. В Европейския съюз и в страните, които са в процес на присъединяване към него, това измерение до голяма степен е дефинирано от преподаването и получаването на знания и умения, които да позволяват гражданите на ЕС и на онези, които в бъдеще ще станат такива, да разбират институционалната рамка на ЕС, правата, които са предоставени чрез гражданството в Евросъюза (включително правото да се гласува при изборите за Европейски парламент и въпроса за правото на жителите на други държави в ЕС да участват в местните избори в дадена страна) както и на процедурното функциониране на институциите на ЕС⁵.

В други държави, в частност в редица държави-членки на Съвета на Европа, които досега не са считани за потенциални кандидати за присъединяване към ЕС, задачата е да бъдат намерени пресечните точки на интерес от страна на гражданите в рамките на по-широка Европа (wider Europe). В страните от бившия Съветски съюз и от Източна Европа, “европейското гражданство” е атрактивно, но илюзорно, тъй като е свързано със схващания за материално благосъстояние, свобода на предвижването и отсъствието на война или въоръжени конфликти. Всичко това се счита за даденост, гарантирана от сегашното благополучие на Европейския съюз.

Подходът на Съвета на Европа също така има и своите недостатъци, тъй като в редица държави-членки няма консенсус за историческите и културните връзки, които ги свързват с така наречените “европейски ценности”. Предимството в този подход е, че акцентът върху идентичността, основаваща се на ценности, които са схващани като интегрална част от европейското гражданство, насърчава индивидите и групите свободно да пропагандират тези ценности без да ги свързват задължително със статут, етнос, география или история. Съответно образователните програми могат да допринасят за усвояването на подобни ценности и следователно самите те могат да бъдат дефинирани като “европейски”.

На европейско равнище образователните програми както на ЕС, така и тези на Съвета на Европа (в частност в младежката сфера) отидоха по-далеч от изследването на лабиринта на “европейското гражданство” и допринесоха за развитието на практики, отразяващи ценностно ориентирани подходи. Както Евросъюзът, така и СЕ, разработиха младежки програми, насърчаващи ценностите на европейското гражданство, което се основава върху определен избор и практика. Програмите на ЕС, които насърчават европейското гражданство или използват гражданското образование като подход за работа с младите хора, допълват националните образователни (както формалните, така и неформалните) програми и са насочени към пропагандиране на такъв Европейски съюз, който е по-близо до своите граждани, и проявява загриженост за подобряване на живота на всички хора, населяващи територията

⁵ По-подробно за институциите на ЕС, техните мандати и ролята - <http://europa.eu.int>

му, независимо дали са негови граждани или не. Следователно в практиката на европейското гражданство, разработвана в рамките на подобни програми, въпросът за статута не е приоритетен. Постоянното разширяване на младежките и образователните програми на ЕС чрез включване на страните-кандидатки, както и на “трети страни” (освен държавите-членки и онези, които са в процес на присъединяване или са обхванати от различни програми) е още едно доказателство за добри намерения. Някои от най-важните програми в рамките на ЕС са “Сократ”, “Леонардо да Винчи”, “Еразъм” и Младежката програма (включваща и европейските програми за доброволци)⁶.

“Европейското гражданство би следвало да бъде конструирано като избор и като практика”

В Съвета на Европа програмите за образование за европейско гражданство, са използвани за развитието на нови и иновативни подходи и тактики, които могат евентуално да бъдат възприети и адаптирани към националните образователни и възпитателни институции, както и от онези, които осъществяват младежката политика. Европейското гражданство в неговата цитирана по-горе дефиниция е една от основните приоритетни области за работата на Съвета на Европа в младежкия сектор за периода 2003-2005 г. Този подход е резултат на тридесетгодишното развитие на младежкото участие на всички равнища на обществото и е мотивиран от необходимостта младежката политика на европейско равнище по-пълно да интегрира приоритетите на младежкото участие и активната гражданска роля. Пример в тази насока са редица проекти, разработвани в рамките на Съвета на Европа: Проектът “Образование за демократично гражданство”, Проектът за разработването на учебници по история, Програмата за участие и демократично гражданство на Дирекцията за младежта и спорта и Европейската програма за обучение на младите активисти в партньорство с Европейската комисия⁷.

Практически измерения на образованието за европейско гражданство

Макар прегледът на практиките на гражданското образование в рамките на националните програми на всички европейски държави е невъзможно да бъде извършен в рамките на тази публикация, общоевропейските програми са добър повод за размишление за онези, които се интересуват от развитието на неформалните образователни дейности за млади хора по проблемите на европейското гражданство или такива, които използват това гражданство като подход⁸.

В съдържателно отношение всички общоевропейски програми, споменати по-горе имат редица общи характеристики. Интересно е да се отбележи, че въпреки техните различни изходни точки и философии, Европейският съюз и Съветът на Европа са на едно мнение за редица ключови ценности и компетенции, за които образованието за европейско гражданство трябва да допринася. По-долу ще се опитаме да опишем основните характеристики на европейското гражданство, намерили място в програмите на двете институции.

Основните компетенции за тези две институции могат да бъдат описани в четири взаимосвързани измерения на практиките на гражданството (Veldhuis, 1997)⁹:

⁶ По-подробно за програмите на ЕС за насърчаване на европейското гражданство вж. www.europa.eu.int

⁷ Повече информация относно програмите на Съвета на Европа, насърчаващи европейско гражданство, ще намерите на следния адрес: www.coe.int/youth и www.coe.int

⁸ Повече информация за съдържанието на националните образователни системи и мястото на гражданското обучение в техните рамки ще намерите на следния сайт: <http://ibe.unesco.org/International/Databanks/Dossiers/mainfram.htm>. Той съдържа обща информация за образователните системи на всички страни-членки на ЮНЕСКО.

⁹ Тези четири измерения на гражданството бяха развити от Рууд Велдхюйс в “Образованието по демократично гражданство: Измерения на гражданството, основни компетенции, форми и международни дейности, Страсбург, Съвет на Европа, 1997, document DECS/CIT (97)23.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Политическо и правно измерение

Това измерение на образованието обхваща познанието, нагласите и компетенциите, необходими на индивидите при упражняване на техните права, както и при осъществяване на задълженията си в рамките на политическите и правни системи, които дефинират гражданството, независимо дали става въпрос за национално, международно (т. е. Съвета на Европа) или наднационално (т. е. Европейския съюз) гражданство. Това налага образованието за европейското гражданство да бъде насочено към предоставяне на информация за политическите и правните системи (напр. гражданските и политическите права, другите права на човека, гражданските задължения), формиране на умения за участие в тези системи и способности за конструктивна критика спрямо тях, стимулиране на положително отношение към демокрацията и нейното развитие чрез индивидуалните и колективни действия, както и на компетенции за активно участие в обществения живот, включително и в европейската публична сфера.

Социално измерение

Това измерение означава, че образованието за европейско гражданство трябва да третира развитието и реализацията на социалните отношения между индивидите и различните групи. В него са включени теми и ценности като солидарност и взаимно уважение, отчитане приноса на всички индивиди в обществото и предоставяне на равни възможности за принос в развитието на обществото. Цел на образованието трябва да стане развитието на социални познания от типа на уменията да се водят преговори, съпричастността и стимулирането на другите и взаимната подкрепа.

Икономическо измерение

Въпреки че е често пренебрегвана, икономиката играе определяща роля за начина по който хората могат да се изявяват като граждани. Бедните в едно общество често са включвани в специализирани програми, насочени към развиване на техните способности за участие като активни граждани. Всички граждани пък са призвани да участват в развитието на икономическите компетенции необходими за активно участие, включително и чрез придобиване на познания за това как функционира икономиката, нейното увеличаващо се глобално измерение, ролята на потреблението в създаването на граждански обекти и познания за производството и труда. В рамките на това измерение гражданите се образоват как да разберат и да се опитат да променят икономическите механизми, които пречат на хората да упражняване ролята си на активни граждани.

Културно измерение

Културното измерение визира всички умения, свързани с развитието и реализацията на общите ценности, култивирани в рамките на европейското гражданство. Това измерение обхваща висши културни аспекти от типа на знанието за европейската и световна история, за различни култури, народи и езици. Още по-важно е, че то препраща към вътрешните аспекти на европейското гражданство, към различните, но взаимодопълващи се връзки на принадлежност в рамките на общото наследство и към ценности от рода на универсалността на човешките права, защитата на околната среда, недопускането на дискриминация и уважението към другите.

Докато всички тези измерения на образователния проект за европейско гражданство в съвещанията на двата основни източника (Съветът на Европа и Европейският съюз) изискват силен когнитивен подход, основаващ се на познанието, *практиката на обучението за европейско гражданство* в неформалния образователен контекст и програмите на тези институции показва, че този тип образование съдържа нещо повече от фактологията. Образованието

T-Kit
on
European Citizenship

за европейско гражданство има две страни – едната е свързана с развитието на познанието, а другата с развитието на нагласите. Има дори основания да се счита, че последната е по-важна за преодоляване на някои от трудностите пред гражданското образование, като например проблема за мотивацията.

След като се спряхме на това как други хора и институции подхождат към въпроса за образованието за европейско гражданство, в следващата глава ще изложим своите идеи как това да се осъществи.

Според Вас кое е по-важно – формирането на нагласи или увеличаването на познанието?

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

T-Kit
on
European Citizenship

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Нашият образователен подход към европейско гражданство – Как според нас трябва да се преподава

След като изложихме различните концепции за европейското гражданство и образование сме изправени пред предизвикателството да предложим как всички тези идеи могат да бъдат трансформирани в практическо действие¹⁰. В частност в този раздел ще се съсредоточим върху въпроса как да развием етиката и практиката, която подкрепя нашата концептуална рамка. Защото ако техниките са прости и могат да бъдат научени сравнително лесно, сложността се корени в тяхното приложение – то изисква опит, мисъл и умение за това да бъдеш успешен (Merry and Titley, 1999).

Тук предлагаме образователна рамка, вдъхновена от основните идеи развити досега в това пособие; виждането ни за гражданството, неговата история и предизвикателствата, пред които е изправено днес, концептуалната ни рамка за гражданството и преглед на образованието за гражданство. Тази рамка не е и не претендира да бъде завършен модел, а опит за обобщаване на следните най-релевантни елементи:

- общи съображения
- ключови компетенции и
- познания,

които са нужни за дейността и активното участие в социалния живот на европейските граждани. Подробностите и по-нататъшното развиване на образователната рамка, която предлагаме, трябва да бъде извършено от вас – хората, които използват това пособие, тъй като вие ще реализирате образователните програми и дейности на гражданското образование из цяла Европа. Нашият стремеж е да предоставим съвети, които биха ви помогнали във вашата дейност.

Трябва да направим няколко уговорки, свързани с текста, който следва. Първата е за образователния контекст. Въпреки че много от съдържанието на образованието за европейско гражданство би следвало да се отнася както за формалната, така и за неформалната образователна система, трябва да се отбележи, че съдържанието на това пособие е насочено преди всичко към неформалния сектор и по-точно към извънучилищното образование на младежите. Надяваме се, че то ще бъде особено полезно за онези, които работят в този сектор. От друга страна разчитаме, че пособието ще стимулира и ще ползва от преподавателите, които участват във формалното или училищното образование.

На второ място бихме искали да обърнем внимание на факта, че ефективният подход по отношение на съдържанието на европейското гражданство изисква да се държи сметка на динамиката и трансформационната същност и природа на *самата концепция за европейско гражданство*. Това означава, че трябва бъде оставено място за потенциала и иновациите в рамките на концепцията и практиката, което налага съветите ни да имат общ характер. Следователно самите ние предварително се отказахме от идеята да предоставим конкретен модел.

След като отбелязахме всичко това, ще се постараете да извлечем някои практически значения от всички тези добри идеи.

¹⁰ Този параграф дължи много на А.Страйкър. (Pushing at the Limits: Reconstructing Cross-Cultural Exchange in Education. Unpublished PhD thesis. The University of Newcastle upon Tyne, UK, 2001)

Реализацията: как да се практикува преподаване на знания за европейско гражданство

Очевидна е необходимостта от такава организация на дейностите, която да включва *планиране, осъществяване и оценка*. Ще изложим някои от тези области. Същевременно не искаме да излагаме тези елементи единствено като отделни стъпки, които трябва да бъдат следвани една след друга. Както ще прочетете по-долу, отговорната практика изисква оценката и планирането да бъдат част от поддържането на гъвкавост и адаптирането към индивидите, съответния контекст и към ситуацияите, които изникват. С оглед на това изложението на тези три елемента е в рамките на интегралния подход. Този подход изисква интелигентна и интерактивна образователна тактика, която признава необходимостта от постоянна оценка и преоценка на планирането и дейностите.

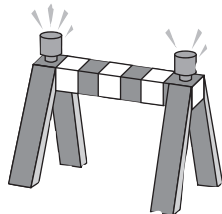
Създаване на интелигентна и интерактивна практика

Както вече стана ясно ние не предлагаме бързи решения, нито опростена рецепта за последващи действия или указател за образование за европейско гражданство и не съжаляваме за това. Уважаваме вашата интелигентност като практики и вашите способности да използвате уменията и опита си за постигането на практическите цели по начин, който отговаря на характерните условия, в които се намирате. Този подход добре илюстрира думите на британския автор на книги по готварство Найджъл Слейтър. В увода на своята готварска книга, която обаче не съдържа рецепти, той дава следните инструкции: “Бих искал да ви насърча да извлечете същността на рецептите, които съм дал, влагайки свои съставки и усещания. Така ще разберете, че нашите съставки и глад са изменчиви стойности, които не са и не трябва да бъдат подчинени на някакъв сбор от формули. От вас искам да нарушите правилата. Следвайте собствения си апетит” (Nigel Slater, 2000, с. 50).

Същевременно казаното дотук не означава, че не можем да научим нещо ново. Убедени сме, че:

- всички ние можем да научим нещо от опита на другите и, че
- по-обстрактните разсъждения и дискусии могат да ни подтикнат да се замислим и да променим начина, по който вършим нещата.

По първия пункт по-нататък в текста ще приведем практически примери, докато в този параграф ще поставим някои въпроси и теми по втория пункт, които ще ви позволят впоследствие да развиете собствен подход, необходим за практиката.

Дайте определени количества подправки на малка група хора и определете целева група, за която те да сготвят ястия. Нека въпросната група да приготи храната. Направете разбор (след като изядете сготвеното), обвързвайки тази метафора с обучението как да бъде очертана образователна дейност или процес за определена целева група.

Накратко ще ви представим кои елементи могат да бъдат обединени в успешна комбинация и кои инструменти ще ви помогнат да работите за реализиране на поставената цел или ще ви обрекат на неуспех във вашето амплуа на проводник на образованието за европейско гражданство. Смятаме че е също толкова важно на всеки етап от вашата работа да прилагате собствената си интелигентност, умения и личностна оценка и да отчитате особеностите на всяка отделна ситуация. Нищо не може да замени находчивия и интелигентен практик.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Освен това, ако рационалните разсъждения, познанията и ръководните умения изглеждат необходими условия за успех, то позитивният резултат също така зависи и от качества, които са по-трудни за определяне: инстинкт, стил, чувствителност.

“Аз смятам, че рецептата трябва да бъде третирана като живо същество, като нещо, което има право на живот, на промяна на своята същност в зависимост от вашите съставки, настроения и желания”(Nigel Slater, 2000, с. 50).

Това не трябва да бъде схващано като проблем, а като същността на успешната практика. Не трябва да бъдем заблуждавани от това, колко е лесно да бъдат следвани външно простите и предварително начертани правила, известни като “стъпка по стъпка”, чийто резултат може да се окаже потискането на творчеството и вдъхновението, което да доведе до демотивиране на участниците. Затова препоръчваме индивидуален подход, който да се основава на уменията и личните качества на учителя в рамките на специфичния работен контекст. Под контекст разбираме нещо много по-характерно и комплексно от използваните досега общи културни дефиниции.

Естествено, жизнено важно е да бъде опознат широкия социален контекст и съответният учител да впише дейностите си в него. Същевременно точно толкова е важно и да бъдат отчитани подробностите на микроконтекста. На практика това означава не само да се отчита в коя държава се осъществява проектът или каква е религиозната принадлежност на участниците, но и да бъдат взети под внимание и детайли като лични умения и характеристики на индивидите в групата и това как някой е реагирал на определена ситуация преди пет минути, или да се отчитат ограниченията на стаята, в която се осъществява съответната дейност. Един от методите, които препоръчваме, е да бъдете част от развиващото се действие, постоянно да го оценявате и да използвате онези техники, които ви изглеждат най-добри в рамките на конкретния контекст в определения период от време и във връзка с желаната цел. Не бива да забравяме, че всичко това много зависи от уменията, таланта, добрия вкус и личността на човека (евентуално лично на вас), който координира всичко това.

По такъв ли начин вече работите и вие? В противен случай кое, според вас, ще бъде предизвикателството пред този подход и как бихте могли да го преодолеете?

Оценка, реализиране и планиране на проект

Както вече споменахме, трудно е да бъде направено ясно разграничение между оценката и образователната практика, тъй като *двупосочната практическа дейност е оценъчен процес*. Това се извършва както чрез постоянния процес на осмисляне, който съпътства дейността и води до постоянно адаптиране и промяна, така и чрез по-дълбокият ретроспективен анализ (Leitch and Day, 2000). Следователно на оценката не трябва да се гледа като на нещо, до което се достига чак на края на проекта – леко главоболие, на което трябва да се подложим, за да угодим на спонсорите. Според нас това действие е много важен процес, който трябва да продължава от съставянето до завършването на всеки проект или програма за действие. С оглед на това избрахме и да започнем с оценката при обсъждането реализацията на проектите.

Оценката: какво, как и защо

Оценката може да бъде разгледана като най-сложната задача във всяка програма. За да бъде на високо равнище тя трябва да е направена с умение и дълбоко разбиране на самата програма. Трябва да бъдат взети предвид и конвенциите на социалното изследване (с други думи, изискванията за запазване на конфиденциалността, както и предоставянето на избор на хората дали да участват, използвайки техники, които ограничават или минимизират пристрастията) и да се отразяват може би различаващите се приоритети на обучаващите, участниците и спонсорите на проекта. Освен това, ако държим оценъчния процес да не поставя под въпрос желаните цели на проекта, то той трябва активно да ги поддържа.

Според нас оценката може да бъде осъществявана на три равнища: резултати, въздействие и процес. (United States Department of Education, 2000). Оценката на резултатите проучва непосредствените и преки резултати от програмата върху участниците в нея. От друга страна тази оценка идентифицира по-дългосрочните резултати от програмата, както и тези от непредвидените въздействия. И накрая, оценката на самия процес се основава върху техниките и тяхното използване. Според нас, в идеалния случай оценката на проекта трябва да бъде съчетание между трите компоненти.

Върху кое наблегнахте при поставянето на оценки – върху резултата, въздействието или процеса? Как бихте могли да получите по-добър баланс между тях следващия път?

Може би поради натиска върху организаторите на проектите, целящ доказване ценността на тяхната дейност пред външни организации (в частност пред онези, от които те търсят финансиране), съществува тенденция да се отдава прекалено голямо значение на оценката на резултатите. Подобна тенденция се насърчава от автори като Улф (1999 г.), според когото оценката може да бъде ефективна единствено, ако бъдат формулирани SMART-цели на проекта. SMART е съкращение от изписването на английски език на следните описания на целите: “специфична”, “измерима”, “осъществима”, “реалистична” и “времева рамка” (т.е. осъществима в предварително зададената времева рамка).

Този подход може да бъде много привлекателен поради неговата краткост и простота и, следователно, оценките, извършвани по метода SMART имат своето място и ценност. Същевременно, според нас, оценъчния процес, който се опира единствено върху измерими цели, не винаги може да оцени богатството от резултати и дългосрочното въздействие, което може да има образованието за европейско гражданство. Всеки проект по европейско гражданство има различни резултати и зависи от различни процеси за своя успех.

Също така при осъществяването на проекта е възможно да бъдат постигнати незапланирани резултати и да бъдат предизвикани непредвидени процеси. Самият факт, че някои резултати не могат да бъдат оценени или поне че те не могат да бъдат изразени количествено, не следва да намалява тяхната значимост. Считаме за необходимо да отбележим, че не бива образователните цели да бъдат свеждани само до измерими параметри само за да се докаже изпълнението на онова, което е било планирано. По такъв начин най-вероятно оценката, която се основава само на предварителни представи за резултатите, няма да даде пълна представа за ценността на който и да е проект.

“В края на краищата толкова ли е интелигентен SMART-а?”*

* Игра на думи – smart на английски означава интелигентен.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Предлагаме *оценяването като елемент на практиката да бъде двупосочен процес, който се осъществява по начин подходящ за определен проект и в зависимост от определени умения, стил и разбирания на личността, която го прави.* Също така оценката трябва да бъде основана на етичната практика и да отразява целите, които са преследвани чрез нейното изпълнение. Още по-важна от необходимостта от оценка на непосредствените и дългосрочните резултати е нуждата от постоянна оценка на процесите и резултатите, която да позволи поддържането на двупосочната образователна практика.

“Оценяването би следвало да бъде двупосочен процес, осъществяван по начин, който е приложим към определен проект и в съответствие с характерните умения, стил и разбирания на личността, която го прави.”

Самият факт, че незапланираните резултати могат да се окажат значими и че крайните резултати са комплексни и не винаги предвидими и измерими, не ни освобождава от необходимостта да се поставят задачи и да се мисли за това, какво искаме да постигнем, още на най-ранните етапи на планирането. Също така, разбирането, че процесът “стъпка по стъпка” не може да ни гарантира успех, не отменя нуждата да се мисли кой подход може да бъде прилаган. Важно ще е например, да изработите собствените си ценности и идеи – етиката или философията на вашия подход, ако, разбира се, прецените това за необходимо.

Помислете за случаите, когато сте имали такива резултати от определен проект, които не бихте могли да предвидите предварително и не сте успели да го направите.

В следващия текст излагаме общи разсъждения, които считаме, че трябва да бъдат вземани предвид на всеки етап от осъществяването на вашия проект. След това, с оглед на желанието ни да подпомогнем прилагането им във вашата работа и практика, прилагаме поредица от примери или “сценарии за гражданство”, които представят отделни проекти и това как техните организатори съчетават своите идеи и стремежи с действителността и практиката.

Замисъл и осъществяване: как да пристъпим към действие

“Межкултурното образование не е фиксирана веднъж завинаги програма, която може да бъде повтаряна без непрекъснати изменения. Обратното – не само списъкът от възможните межкултурни дейности е твърде пространен, но и трябва постоянно да се запитваме какво правим и защо го правим. Не е възможно да използваме магическа формула, която автоматично да ни гарантира успех” (Съвет на Европа, 2000 г.)

Преди да разгледаме принципите и идеите, които според нас са важни при очертаването на вашата образователна практика, искаме да напомним още веднъж защо избрахме този подход. Надяваме се, че това ще ни сближи за преодоляване на общото предизвикателство пред развиването на ваша собствена практика.

Съществуват редица причини, защо решихме да направим вашата задача по-трудна (както може би изглежда) отказвайки да дадем прости указания за стъпките, които трябва да предприемете – садизмът обаче не е една от тях. На първо място сме убедени, че е важно да се помни съществуването на много и различни начини за осъществяване на качествено образование за европейско гражданство – онова, което се случва с една група хора, които работят с един обучаващ в рамките на един ден, никога няма да бъде повторено на друго място. Успехът

също така зависи от много повече неща, отколкото постигането на предварително определен комплект от критерии. По тази причина, вместо да ги налагаме, ние акцентираме на по-същностните идеи за това, как да подходим към образованието по европейско гражданство.

Когато трябва да бъде определен достатъчно задоволителен комплекс от последователни критерии за това как да бъде проведен един семинар или как да бъде осъществен определен проект, обикновено сме изкушени да направим дисекция на успешен проект, а след това да изкопираме неговите компоненти като залог за успех. Както вече отбелязахме в секцията посветена на историята, Аристотел ни учи, че *цялото е по-голямо от сумата на неговите части* и че няма смисъл да се опитаме да го докажем експериментално. Така например, фактът че едно изпълнение, ангажиращо международна по състава си група, се извършва на всички езици, говорени от членовете ѝ, може да свидетелства за учебна практика, основаваща се на участието на всички (инклузивност). Обратното – предписанието за използването на всички езици като съществена част от тази практика, е смешно. Също така използването на всички езици съществуващи в света няма да гарантира само по себе си ангажираност на всички. Нещата до голяма степен зависят от това как и защо се правят.

Накратко, онова, което може да бъде резултат от качествен проект, не е непременно причинно-следствен фактор за друг добър проект. Това обаче не означава, че няма значение как подходите към и планирате дейностите си. Вместо това, както твърди Питигрю (Pettigrew, 1986), практиката трябва да се основава на по-широка вътрешна база, а не на предписания за успех.

В състояние ли сте да приложите препоръчания тук поход?

С оглед на казаното дотук ще изложим някои общи съображения за образованието по европейско гражданство.

Общи съображения за образованието по европейско гражданство

Процес, който трае цял живот

Динамичната природа на нашата концепция за гражданство изисква всеки образователен подход по проблемите на европейското гражданство да бъде непрекъснат и по същество да продължава цял живот. Той би следвало да отговаря на новите предизвикателства, произтичащи от постоянната промяна на обществата и индивидите.

Понятията комплексност и цялостност, с които досега описахме гражданството, означават, че простото предаване на знания не е достатъчно за ефективното развитие на гражданството в модерните европейски общества.

Как бихте могли да развие у хората умения за обучение през целия им живот?

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Разнообразно и внимателно подбрано съдържание

Що се отнася до съдържанието, обучението по гражданство би следвало да включва например обучение по компютърни умения, като ключови важни за младите хора за ефективно икономическо и социално участие в условията на технологична модернизация и икономическа глобализация. То също така включва обучение за межкултурна комуникация като ключово социално познание необходимо за хората, които живеят в плуралистични общества в културно, езиково или етническо отношение. И в двата случая успешният образователен подход при обучението по европейско гражданство трябва да е ориентиран към емоционалното, когнитивното и прагматичното равнище на обучаваните с оглед да бъде постигнато цялостното им развитие като индивиди, което да им позволи да играят активна роля като граждани в обществото.

В тази връзка учебната програма за гражданско обучение може да включва голямо разнообразие от предмети. Гражданското обучение не трябва да бъде изключително фокусирано върху предмета “гражданство”. Както вече споменахме в рамките на четириизмерния модел за гражданство, развитието на това качество може да се осъществи чрез разширяване на познанията и информацията по различни теми като човешките права в Европа, ограмотвяване и здравеопазване, културно наследство и история, екологични аспекти на глобалната икономика и др. В неформалното образование, наред с възможността за избираемост на съдържанието на всяка програма по гражданско обучение, трябва да бъдат отчетени и редица други критерии. Един от тях е да бъдат сравнени различните предмети, обхванати от формалното образование и от другите субекти в образователния процес, за да бъде установено в какво те се допълват по своето съдържание и подходи. В определен социално-икономически контекст например, компютърното обучение до голяма степен е обхванато от формалната образователна система, докато в други случаи самите младежки организации трябва да гарантират достъпа на младите до новите техники.

Целите на всяка образователна програма и нуждите от специфично обучение следва да бъдат двата най-важни критерия за адекватния избор на съдържанието на образованието по европейско гражданство. Във всеки случай последното трябва да бъде автономен предмет, който да има ясно определена учебна програма в съответствие с целите на образователната програма и специфичните нужди от обучение на участниците.

Спомнете си последната организирана от вас дейност, и си припомнете как избрахте нейната тема. Как бихте подобрили начина, по който избирате темите?

Мултидисциплинарност

Когато училищата, образователните институции или организации осъществяват такова упражнение и съставят учебна програма по гражданско обучение, съществува тенденция да се счита, че най-после сме открили нейното съдържание: “Еврика! Най-после! Ето това е гражданското обучение!”. Но би било по-реалистично да се каже: “в съответствие с нашите цели и констатираните нужди от образование нашата оферта за гражданско обучение съдържа следното:...”. С други думи, автономната същност на гражданското образование не следва да бъде противопоставяна на неговата мултидисциплинарност.

Гражданското образование, като мултидисциплинарен образователен приоритет, е единственият логичен отговор на разнообразието от индивиди, групи и общности, което е отразено и

в нашата концептуална рамка “Връзки на принадлежност”. Разнообразието и мултидисциплинарността, които следват от това, са още по-очевидни при подхода към образованието по европейско гражданство. Неговият характер улеснява динамизма и взаимното обогатяване с други образователни приоритети от типа на межкултурно обучение, образованието по права на човека и гражданско участие.

Същевременно тази мултидисциплинарност не може да бъде параван за включването на всички теми, без тяхното разглеждане в дълбочина. Освен вече споменатата важност на добре претегления избор на теми, насърчаването на някои ясно различими компетенции (които ще опишем по-долу), трябва да бъде интегрална част на целите на програмите за образование по европейско гражданство.

Как бихте включили някои от тези концепции за образование по европейско гражданство в дейностите, които вече сте планирали?

Ориентирано към “научаването”

Би било много трудно да си представим, че което и да е “учение” (предаването на предварително разработено познание) би могло да обхване сложността и цялостта на гражданството. То може да бъде подходящо за предаването на някои факти, но що се отнася до развитието на нагласи, може да се окаже неадекватно. Освен това, чрез преподаването по гражданство индивидите евентуално биха придобили теоретично познание, което най-вероятно няма да бъде свързано с тяхната действителност и би имало минимално значение за цялостното им развитие като граждани.

При гражданското обучение по-важното е “научаването” (процесът на активно откриване на ново познание и развитието на нагласи и компетентност) чрез опита, а не чрез “преподаването”. Обучението по гражданство включва развиването на демократични ценности и нагласи на емоционално равнище, както и придобиването на знания и компетентности на познавателно равнище. И при двете най-добри резултати се постигат чрез опита – т.е. на попрището на практиката.

Защо, според вас, задаваме всички тези въпроси?

Обучаемите като активни участници

В гражданското образование, основаващо се на знания, нагласи и умения, е необходимо обучаемите да бъдат поставени в центъра на образователните и преподавателските методи и процеси. Това съвсем не е нова идея, но на практика установените педагогически практики в по-голямата част от формалните институции и в някои неформални рамки насърчават преподаването и разчитат на преподавателите, а не толкова на процеса на усвояване на знанията от страна на учениците.

Обучаемите биха могли да се превърнат в активни участници в процеса на собственото си обучение, като се научат да участват при определяне насоките му и да се договарят с преподавателите си, изпълняващи ролята на гидове, както и с колегите си, като по този начин не

само разширяват представите си за този процес, но и поемат определени отговорности и вземат съответни решения.

Значението на този образователен подход в сферата на гражданското обучение е очевиден. Ако съдържанието на онова, което трябва да бъде научено с оглед обучаемият да стане активен участник в обществения живот, е в противоречие с начина, по който то се научава (т.е. без самият образователен процес да ви е превърнал в активен участник в собственото си обучение), резултатът може да се окаже твърде противоречив, поради липсата на съответствие между съдържание и подход.

Що се отнася до европейското гражданство, европейски граждани не се създават чрез просто информиране на хората, че те трябва да придобият това качество. Развитието на европейското гражданство се осъществява чрез опита, чрез въоръжаването на индивидите с такива умения, които им позволяват сами да променят начина на мислене и действие. Процесът на усвояване на знанията, който може да постигне тази цел, протича както на съзнателно, така и на подсъзнателно ниво.

Как начинът, по който работите с младите хора, отразява и допълва темата, по която работите?

Цялостна практика

Отдавна е утвърдено мнението, че процесът на придобиване на познание и характерът на образователната ситуация трябва да отъждествяват насажданите чрез тях ценности (вж. например Allport, 1954, Fogelman, 1996). В случая препоръчваме подход, който според Албала-Бертран е *“системна интегралност”* (Albala-Bertrand, 1997). Разглеждайки училищното образование за гражданство, той прилага правилото, че образователната програма, както и стилът на преподаване и организацията на училищната дейност, трябва да отразяват ценностите на гражданството. Този принцип може да бъде прилаган още по-широко.

Важно е всеки елемент на тази дейност да се съчетава хармонично с уменията и ценностите, които са насърчавани чрез нея. Така например, подходът към груповата дейност обуславя и резултатите от обучението. Самият факт, че се работи в колектив, не означава непременно сътрудничество в рамките на групата (Кауе, 1995). Образователният процес изглежда толкова важен, колкото и целите, които преследва. Винк (Vink, 1995) счита, че това е особено важно при неформалния сектор поради по-малкия натиск от страна на образователната среда.

Какво бихте направили, за да може вашият труд и средата, в която работите, по-добре да отразяват уменията и ценностите, които споделяте?

Педагогични подходи на участието

Следователно демократичните педагогични подходи и подходите на участието са много важни: тяхната ценност като саморегулируеми инструменти за лично и колективно развитие съставят самата същина на онова, което трябва да бъде научено и практикувано в рамките на гражданското образование. Поради това е много важно да бъде задействан целия потенциал на педагогиката на участието, а не той да бъде разпилян в несвързани упражнения без

никакво значение за индивидите. Минималистичният подход може да бъде толкова неадекватен, колкото е и използването на авторитарните подходи (където методите са само инструменти в служба на едностранното и едностранчивото предаване на знания).

В двата случая (при използването на авторитарни педагогични подходи и при злоупотребата с педагогическите подходи на участието), чрез принудителност или повърхностност в крайна сметка се стига до липса на истинско взаимодействие между обучаемия и онова, което трябва да бъде научено, както и между ученик и обучаващ. Когато обаче педагогиката на участието включва целият си потенциал, това води до очакваното взаимодействие. Последното (т.е. взаимодействието “обучаем-обучител”) е в сърцевината на педагогическите подходи на участието и би съставило най-важният им принос за гражданското образование.

Това взаимодействие включва, наред с другите аспекти, следните стъпки: проучване на интегресите и първоначалното ниво на обучаемите, самостоятелно учене, критично отношение към преподавания материал, прилагане на наученото в средата на обучаваните и по-нататъшни изследвания. Бихме искали да наблегнем на необходимостта педагогичните подходи на участието да бъдат внимателно артикулирани в рамките на структурираните възможности за обучение и образователните програми. Осъществяването на педагогиките на участието в рамките на образователните програми е една от най-важните характеристики на неформалното образование. Поради това богатият образователен опит на институциите и младежките неправителствени организации в рамките на обучението (т.е. осъществяването на различни образователни програми, ориентирани към емоциите, разума и практическата дейност на индивидите, както и развитие и иновация на методите за участие), са особено ценни за гражданското образование. В следващата глава ще изложим някои успешни примери от този богат опит.

След като разгледахме някои от по-общите аспекти на въпроса *как да подходим към гражданското образование*, бихме искали да се върнем към *съдържанието на обучението по европейско гражданство* и да се спрем на някои от *ключовите умения и нагласи*, от които, според нас, се нуждаят гражданите на модерното и плуралистично европейско общество, и, следователно, би трябвало да залегнат в образователните програми.

Ключови компетентности за днешното европейско гражданство¹¹

Три са взаимозависимите сфери, които осигуряват необходимата компетентност на гражданите с оглед на тяхното активно участие в европейското общество и които трябва да бъдат обхванати от образователните програми по европейско гражданство. На първо място образованието по европейско гражданство трябва да предоставя **знания**, за релевантни теми като: демокрация, права и свободи, света, Европа, актуалното развитие и политиката. На второ място е предоставянето на **умения**, каквито са компетентността за активно участие или умения за межкултурна комуникация. На последно място, образованието по европейско гражданство трябва да въздейства върху **нагласите** – към демокрацията, към различността и др. – и да подпомага младите хора в развиването на техните нагласи в съответствие с ценностите, които споделят. Всички тези сфери имат политически, социални, културни и икономически измерения и по необходимост трябва да бъдат третираны на различни равнища и от различни перспективи.

¹¹ Тази секция бе развита чрез използването и съчетаването на елементи от редица текстове: International Project “What Education for What Citizenship” – What Citizenship (<http://www3.itu.int/ibe-citied/inoeng90htm>); Curriculum and Quality Development Group “Pilot Course on European Citizenship – Curriculum Principles”(Partnership Programme between the European Union and the Council of Europe on European Youth Worker Training); Gordon H.Bell “Educating European Citizens – Citizenship Values and the European Dimension”, David Fulton Publishers, London, 1995; “Jump into Education for Democratic Citizenship!”, Council of Europe Education for Democratic Citizenship Project, 1997-2000.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

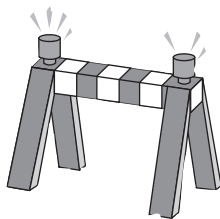

Фигура 13. Ключови умения за образованието по европейско гражданство

Трябва обаче да се отбележи, че именно **ценностите** трябва да задават идентификацията на **целите** и да бъдат “притегателният център”, постоянният източник на образованието по европейско гражданство, където всички измерения и сфери намират свой израз и баланс. Разбира се, образованието по европейско гражданство трябва да дава на младите хора възможност да се замислят за своите ценности, идентичност и връзки на принадлежност към общността или общностите по техен избор и би следвало да допринасят за превръщането им в активни дейци както в защитата, така и в пропагандирането на своите ценности.

Както вече споменахме, определянето на конкретните цели на образователните програми по европейско гражданство трябва да произтичат от нуждите от придобиване на знания от страна на обучаемите.

Дори ако взаимодействието между всички споменати по-горе елементи не е достатъчно последователно и всъщност се усложни, може да бъде използвана следната матрица като инструмент за артикулацията на образователните програми по европейско гражданство. Началната точка в образователния процес може да бъде различна във всяка програма или за всеки отделен обучаем. В този смисъл матрицата може да бъде прочетена по различен начин без непременно да се започва от ценностите и да се приключи с нагласите. Тя е само опит на едно място да бъдат показани различните елементи, които трябва да бъдат отчитани и взаимодействията между тях при съставянето на образователни програми за европейско гражданство. Няма нужда да включвате всичките ѝ компоненти в своята работа. Използвайте я като указател, карта или начална точка, но не и като някаква задължителна таблица за сверяване на показателите.

Съставете програма, обучителен курс или опишете определена дейност, визираща европейското гражданство. Посочете върху кои от неговите качества ще се съсредоточите и опитайте да обясните кое е било определящо за вашия избор.

Фигура 14. Матрица на образованието по европейско гражданство

Ценности	Цели	Образователни приоритети	Знания	Умения	Нагласи
Равенство между всички хора	Да бъдат подпомогнати младите да открият своите ценности ориентации, идентичност и чувство на принадлежност към общността/общностите, които са си избрали	Определяне на ценностите на личността и техния произход Установяване връзките на принадлежност и идентичност на индивида със съответните общности	Права на човека (универсалният им характер, правата, легалните механизми за защита правата на човека, ролята на индивидите в създаването на културата на човешките права и тяхната защита) Околна среда (осъзнаване на зависимостта ни от околната среда и как да я опазваме във всекидневието)	Квалифициране и участие (мотивиране и въоръжаване със знания другите, прекратяване на контрола върху тях) Развитие на общността (работа с общностите, насочена към тяхното устойчиво и мирно развитие)	Толериране на колебанията Съпричастност
Солидарност	Да бъдат подпомогнати младежите активно да защитават и разпространяват своите ценности	Установяване точката на пресичане на индивидуалните ценности с тези на другите индивиди, общностите и обществото като цяло	Глобални проблеми (проблеми на развитието, бедност) Културно разнообразие (осъзнаване на културното разнообразие, плурализъм на мненията и интересите) Демокрация (Усвояване на начина, по който функционира демократичните режими, и на нормите, които регулират тяхната дейност (правна рамка и регулаторни механизми))	Ненасилствена трансформация на социалните и политическите конфликти (ненасилствени подходи за трансформирането на конфликтите, групова дейност и сътрудничество при решаването на проблемите, отзивчивост и комуникативност)	Уважаване на културните и социалните различия Изолиране от социални роли Демонстриране на солидарност
Плурализъм (в културно, социално и политическо отношение)					Доверие и честност
Отговорност към околната среда					Откритост
Активно себеуважение и уважение към околните					
Устойчиво човешко развитие					
Взаимозамисисимост					

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Ценности	Цели	Образователни приоритети	Знания	Умения	Нагласи
<p>Демокрация</p> <p>Спазване върховенството на закона</p> <p>Толерантност и мир</p> <p>Свобода</p>	<p>Развиване на гражданско, политическо и обществено съзнание и компетентност сред младите граждани на Европа с оглед на активното им участие в развитието на местното, регионалното, националното и европейското общества</p>	<p>Способности да се ориентираме в гражданския, политическия и обществения живот, който ни обкръжава и да определим собствената си роля в рамките на държавата, Европа и света</p>	<p>Права на човека (основните декларации, конвенции и правни инструменти, дефиниращи тези права и свободи)</p> <p>Гражданското общество (осъзнаване на ролята на гражданското общество и важността от активното участие в социалния живот)</p> <p>Глобализация (какво представлява, как функционира, как влияе на живота на гражданите, ролята на Европа в света)</p> <p>Актуални събития (какви са новините в Европа и света, какво е мнението за тях на хора с различни възгледи)</p> <p>Европейският и националният политически пейзаж (описание, теория на политиката, социални промени в различните страни и в Европа)</p> <p>Мир и конфликти (какво е конфликтът, откъде идва, как ескалира, неговата връзка с властта и др.)</p> <p>Познания за Европа (различните култури и религии, различните политически системи, Европа и нейната история, европейското законодателство и икономика)</p>	<p>Представяне (самоорганизация, лобиране, умения за презентации, политическа и социална автономност)</p> <p>Управление на промените (квалифициране на личности и групи, аналитични умения, критично и аргументирано мислене, оценка, настоятелност, решаване на проблемите, демократично лидерство, колективни действия и сътрудничество)</p> <p>Глобални комуникации (новите информационни технологии, чужди езици, межкултурна компетентност)</p>	<p>Гриховно отношение към околната среда</p> <p>Проявяване на разбиране и отзивчивост за различните нужди</p> <p>Отговорност са собствените действия и техните последиствия</p> <p>Настойчивост и упоритост</p> <p>Положително отношение към демокрацията, активното участие в социалния живот и неговата промяна</p>

Сценарии за гражданство – примерни проекти

T-Kit
on
European Citizenship

След като надълго обсъждахме как, според нас, трябва да определите своя подход към образованието по европейско гражданство, настана време да преведем тези идеи на езика на практическите реалности.

Следващите страници съдържат примери, които са взети от практическия опит на образованието по европейско гражданство. Целта на тази глава е да ви подпомогне като практики при разсъжденията ви за това, какъв тип дейности можете да организирате, какъв подход да изберете и какви техники да използвате. Чрез представянето на поредица от *сценарии* ви даваме информация, примери и разсъждения с цел да ви стимулираме да развиете своя собствена интелигентна практика.

Събрахме информация от хора, които работят по различни проекти в рамките на Европа. Някои от проектите съзнателно бяха насочени към образованието по европейско гражданство. Други имат алтернативен фокус, но обхващат теми или подходи, които също са валиден принос в тази сфера. Целенасочено сме избегнали категоризирането на проектите чрез въвеждането на типология. Искахме да ви насърчим да прочетете за всички тези практики, тъй като сме убедени, че може да намерите по нещо полезно във всяка от тях.

Същевременно се постаряхме да илюстрираме разнообразието от дейности, обхванати в понятието “образование по европейско гражданство”. По тази причина сме се спрели на проекти, които изискват например да се работи с големи групи индивиди по различни въпроси в сферата на изкуствата, спорта, малките общности, международното сътрудничество, както и с огромно разнообразие от хора, които са на различна възраст, притежават разнообразни способности, социална, религиозна и културна принадлежност. Управлението на тези разнообразни проекти се осъществява от също толкова разнородни организации – местни, национални, международни, правителствени или неправителствени, големи или малки, чиито участници са наети или работят на доброволни начала.

Очевидно е, че образованието по европейско гражданство може да бъде извършвано по различни начини и да включва различни хора в множество отличаващи се един от друг контексти, да бъде пряко или косвено, чрез формални или неформални образователни механизми. Съществуват много други средства за образование по европейско гражданство, но примерите, които избрахме, са по-скоро илюстративни и не изчерпват цялата гама. Така например, както ще видите в нашата секция за ресурсите, съществуват голям брой много успешни проекти, които се основават на електронната комуникация. Надяваме се, че демонстрирайки как идеите са били реализирани в различните случаи, ще ви насърчим да адаптирате и използвате с оглед на вашите собствени нужди в практиката онова, което сте научили в това пособие.

Надяваме се, че по такъв начин ще ви помогнем да следвате свой собствен път, черпейки от тези примери. Не ви предоставяме целенасочено описание на дейности. Вместо това наблягаме на ключови идеи или действия, които имат илюстративен ефект. Същевременно се опитахме да представим някои от тези проекти в рамка, която показва по-широката картина на проекта, както и локалния контекст. Всеки сценарий е изложен със заглавието на самия проект. В някои случаи са дадени и името и данните за контакт на съответната организация, както и кратко описание на нейната дейност.

Обикновено предлагаме по-подробно проучване на един или два основни компонента на дейността в рамките на отделен проект/място на реализация. Организаторите обясняват как и защо са предприели тази дейност, обвързвайки ги с по-теоретичното съдържание на пособието, формулират въпроси и анализират теми за по-нататъшно проучване. Всеки

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

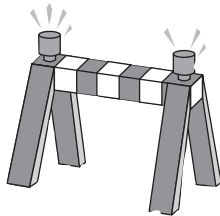
Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

сценарий завършва с идентифицирането на теми за последващо проучване, които са свързани с определен пример и поставят въпроси, които могат да бъдат взети предвид при планирането, осъществяването или оценката на образованието по европейско гражданство. Целта е да ви подпомогнем като практики да откриете свой собствен път за постигането на интерактивна и интелигентна практика, която да включва понятието “европейско гражданство” като цялостна, комплексна и динамична тема. В секциите “Библиография” “Интернет-източници” в края на това пособие ще намерите информация за повече упражнения и техники.

 Четейки тези примери, анализирайте някои от тях, използвайки квадрантите на концептуалната рамка и ключовите компетентности, изложени в предишните глави. Кои области и умения са акцентът на дадена дейност? Какво можете да научите от тези примери?

Разделете се на групи и анализирайте дадените примери като използвате квадрантите на концептуалната рамка и ключовите компетентности. Разсъждавайте за това доколко дейността е пример за интерактивна практика (и дали е била от полза).

<p>Публични дискусии и създаване на мрежи</p> <p>Асоциацията на студентите с увреждания със седалище в Белград работи за подкрепата на младите хора с увреждания и отстоява техните права.</p>	<p>Асоциация на студентите с увреждания (АСУ) Association of Disabled Students (ADS)</p> <p>Dimitrija Marinkovča 5 11000 Beograd Serbia and Montenegro Tel: +381 11 496 409 Fax: +381 11 497 409 Email: office@asdsyu.org Contact: Vladimir Ćuk</p>
---	--

В периода между март и юни 2001 г. Асоциацията на студентите с увреждания установи сътрудничество с редица местни организации с оглед провеждането на поредица от публични дискусии в шест града в Сърбия. Основната цел беше да се предоставят възможности на младите хора с увреждания, за да могат те публично да изразяват своите нагласи и проблеми както и да бъде направен опит за откриване на потенциални решения в рамките на местната общност. Освен това, организаторите се надяваха да сравнят положението, в което се намират тези младежи, в рамките на различните местни общности.

В сегашния социалнополитически контекст на Сърбия много от предизвикателствата на този проект бяха свързани с установяването на инфраструктура, която да бъде използвана за бъдещи кампании и дейности, а също и за намиране на подходящи средства за въвеждане на концепцията за гражданство.

След политическите промени в тази страна и падането на военновременния кабинет стана известно доколко сериозна е ситуацията за хората с увреждания, тъй като тя е останала скрита в течение на десетилетие. Въпреки това, в резултат на натрупаните проблеми, финансовата ситуация и неадекватната информация местните власти все още не предприемат значими стъпки за подобряване на положението на хората с увреждания.

Във всяка област има организации на хора с увреждания, които са основани и категоризирани в съответствие с медицинските увреждания. Въпреки че съществуват формални и неформални инстанции, които координират

дейността им на местно равнище, в повечето случаи това сътрудничество е само на думи. Освен това контактите с другите неправителствени организации са много редки и най-често се оказват непродуктивни. Това отчасти е резултат от отношението на предишното правителство, предишната зависимост на хората с увреждания от държавата, както и на липсата на какъвто и да е натрупан опит от страна на неправителствения сектор по принцип.

В Сърбия терминът "европейско гражданство" може да бъде разглеждан през призмата на човешките права. Въпреки че политическата система бе променена и положението започна да се подобрява, някои проблемни сфери от всекидневния живот остават едва докоснати от промените. Това е особено валидно за правата на хората с увреждания – физически и структурни бариери, неясни правни регулации, малък процент на заетост, недостатъчни условия за качествено образование и накрая, но не последно по важност, силната роля на предразсъдъците в обществото за хората с увреждания. Големината и многообразието от проблеми с които хората с увреждания в Сърбия се сблъскват всеки ден, както и базисния характер на техните нереализирани основни човешки нужди, не позволява никакво сравнение с другите европейски държави. Това означава и че е невъзможно тези проблеми да бъдат решени отведнъж. Затова бе използвана по-приемливата идея, че европейското гражданство предполага да се работи за постигането на стандартите на съблюдаване на основните права на хората с увреждания, което предполага да бъдат намерени начини за решаване на техните проблеми.

Горното означава, че е необходим много частен подход, който в известна степен въвежда концепцията за гражданство през "задната врата".

Една от основните причини за пренебрегване на правата и нуждите на хората с увреждания са лошите равнища на комуникация и сътрудничество между организациите, които работят с тази целева група. Този проект представлява първоначална стъпка към единство и преодоляване на различията между тези организации. След като бяха открити партньори сред местните неправителствени организации и заинтересованите индивиди, стана възможно да бъде упражняван по-голям натиск върху местните власти за тяхното ангажиране при решаването на местните проблеми и създаването на предпоставки за зачитане правата и нуждите на хората с увреждания в съответствие с европейските стандарти в тази сфера.

На първо време бяха организирани обществени дискусии в Белград, Ниш и Нови сад, тъй като това са най-големите градове в Сърбия, разположени в централната част на страната, юга и Войводина (севера). След това такива дискусии бяха проведени и в по-малки градове – Крушевац, Крагуевац и Суботица, които също имат подходящо географско разположение. При това бяха отчетени и особеностите на ситуацията там (икономика, наличието на бежанци, многонационален състав на обществото, жизнен стандарт).

След като избра местната среда, в която ще се осъществява програмата, АСУ започна да търси местни партньори, които да помогнат организацията на публични дискусии и да подкрепят самата идея на проекта. Във всяка местна общност бяха предприети еднакви стъпки:

- установяване на контакти с местни организации, които се занимават с проблемите на хората с увреждания или са заинтересовани по друг начин от сътрудничество;
- извършване на работа на място и осъществяване на срещи с представители на местните организации, медиите, местните власти и заинтересованите лица, за да бъде осигурена всякаква възможна подкрепа за организирането на местните публични дискусии;
- определяне на участниците в публичната дискусия измежду представителите на местната общност и уточняване на основната тема;
- провеждане на дискусиите в сътрудничество с местните партньори няколко седмици след първоначалната среща;
- създаване в хода на срещите и по време на самите дискусии на основите за сътрудничество между местните организации, както и идентифициране на най-спешните проблеми, засягащи хората с увреждания на локално равнище и възможните стъпки за тяхното решаване;
- повторно посещение от екипа на АСУ на всеки град, включен в проекта за подсилване на резултата от проекта;
- след този проект организацията осъществи някои дейности в различни местни общности с оглед засилване на сътрудничеството и подпомагане на местните организации. В четири града бяха проведени психологически работни срещи с различни групи (участниците имаха различни увреждания или изобщо не принадлежаха към тези категории) и всички градове бяха включени в организираната медийна кампания.

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Както изглежда, публичните дискусии ще имат дългосрочен ефект. Това се потвърждава и от неотдавнашното създаване на клон на АСУ в Крагуевац. Асоциацията също така ще насочи своите дейности извън Белград, така че идеята на основателите ѝ може да разшири своя обхват. Това би позволило на организацията да разработва проекти на национално равнище с по-голям резултат от постигнатото дотук.

Теми за обсъждане:

- Как да бъдат съчетавани анализът на нуждите на студентите с увреждания и установяването на контакти между тази маргинализирана група и обществото/общността, в която живеят.
- Сътрудничество с местните партньори и организации като алтернатива на налагането на нещата отвън.
- Привидно третиране на един въпрос, докато същевременно се работи по по-мощни и по-дълбоки проблеми, свързани с гражданството.
- Дългосрочен процес на планиране на дейностите и осъществяване на последващи действия.
- Да се работи с адекватни темпове и на съответното равнище и осъществяване на постепенен подход за постигане на по-големите цели.

Подходящ подход по въпроса на гражданството	Бийвърс артс (Beavers Arts)
<p>“Бийвърс артс” е благотворителна организация в сферата на изкуствата, чието седалище е в Норт Стафърдшър, Англия. Тя съществува за да подкрепя, развива и обогатява индивидите, групите и общностите чрез дейности, които допринасят за демократизма в сферата на културата. С тази цел бяха осъществени проекти с различни групи хора, обитаващи редица населени места. Актуалните проекти на организацията акцентират в частност върху кандидатите за политическо убежище и бежанците, младите хора, изложени на риск от социална изолация. Затова проектите наблюдават върху практически умения, които могат да бъдат предавани; проучват съответната общност и индивидуалната история; организират събития и празненства, издават книги, организират изложби и видеоматериали. Но преди всичко характерното за тях е прилагането на метода на груповата дейност, осъществяването на образователни проекти, използването на музиката, фотографията, думите, графитите, изписаните лозунги, флагове и културния обмен и др. Целта на организацията е насърчаването на толерантността, комуникацията и сътрудничеството между хората.</p> <p>“Да влезеш през прозореца” е международен проект за обмен, осъществен с италианския партньор Л’арвикала.</p>	<p>16-19 Barracks Square Barracks Road Newcastle under Lyme Staffordshire ST5 1LG England Tel: +44 (0)1782 717 326 Fax: +44 (0)1782 717 190 Email: beaversarts@aol.com</p> <p>Contact: Gill Gill</p>

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Главното в дейността на “Бийвърс артс” е тяхното разбиране за това, което означава да бъдеш гражданин:
<p>“Нашият подход към гражданството няма много допирни точки с националността или патриотизма, нито дори с усещането за европейска принадлежност. Вместо това, ние участваме в процес, който започва от индивида, от неговата ангажираност, и се стреми да я насочи към нещо достатъчно стойностно, за да предефинира личностните граници. Целта на нашата работа е добрата стара идея да бъдат създадени граждани на света. Като следваме тази цел, ние започваме отначалото, а именно - границите, които всеки от нас си създава.</p> <p>Вместо да разглеждаме гражданството като комплект от условия, правила или задължения, ние считаме, че е по-правилно да питаме хората как се възприемат самите себе си и какъв е характерът на отношенията им с другите около тях – включително с онези, с които нямат реален контакт. Позитивните действия, социално ангажираните идеи и активното гражданско участие до голяма степен са резултат от чувството за самоуважение, съчетано с отворен, доверчив и гъвкав подход към другите.</p> <p>Всеки от нас сам определя кръга на интересите си. Най-потиснатите и обезверени личности понякога изобщо не са в състояние да прокарат такива граници. За хората, които имат малко доверие в другите, тези граници могат да включват само “аз и моят партньор”, “аз и моето семейство” или само “аз”. Отвъд това нещата могат да бъдат двусмислени, границите – флуидни, а идентичностите – въпрос на нагаждане. Някои млади (както и възрастни) обхващат в своите граници местната общност, бандата или малката група, която може да бъде недостъпна за аутсайдерите. Други избират града, региона, етническата, расовата или религиозната идентичност и накрая нацията, независимо дали е свързана с определена държава.</p> <p>Където и да се простира въпросната граница, хората имат ангажименти само към онези, които са в рамките на техните лични граници. Като минимум те третират инсайдерите по-добре, от аутсайдерите. В екстремни случаи твърде много хора желаят да се надсмеят, да отправят нападки или дори да убият онези, които са извън техните самоначертани граници или да загинат за групата, към която принадлежат.</p> <p>Поставяме си на първо място задачата да насърчим индивидуалната способност на хората да мислят позитивно и да действат в интерес на онези, които принадлежат към техния кръг. На второ място искаме да накараме индивидите да разширят своите хоризонти – да погледнат отвъд личността, семейството или техният кръг от приятели, да стигнат до идеята за включването на други хора в своите лични граници. Това до голяма степен е безкраен процес, тъй като в нашето ползване непрекъснато навлизат и отправят предизвикателствата си все нови и нови групи.</p> <p>Задачата ни е едновременно проста и амбициозна в стремежа ни да заменим “аз” с “ние”, постоянно да разширяваме хипотетичната граница между “ние” и “те”. На теория този стремеж се приема добре както от ислямската, така и от християнската теология, както и от някои политически доктрини. На практика религиозната/политическата принадлежност по-скоро би създавала бариера, отколкото да доведе до нейното елиминиране. При работата си с хора с различна принадлежност и вярвания се стремим към следното:</p> <ol style="list-style-type: none">1. да засилим индивида/личността чрез процеса на творческа самоизява и2. (успоредно с това) да засилим вярата в другите чрез взаимодействие с конкретни хора.

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Всъщност, онова което правим е прозаично – организираме шествия с барабанчици, игри, съвместни дейности, общи обяди, дискусии, разходки. Но подобни дейности не изчерпват всичко. Алхимията, който превръща простите неща на *правенето* в достойна цел за промяна на действителността, се осъществява чрез фокусиране на съзнанието – онова, което будистите може би ще нарекат грижовност (mindfulness). Така действията ни са в синхрон с онова, което наблюдаваме. Няма план, няма указания, а само отчитане на онова, което виждаме...

По-малко разговори, повече действия...

Ще разкажем за едно упражнение, което често правим. Наричаме го “навлизане в пространството”. В случая то бе направено в рамките на първата сесия на двуседмичен проект за международен обмен, който се основава на пърформанс, наречен “Да влезеш през прозореца”. Групата беше изключително разнородна във всяко едно отношение и включваше някои доста уязвими и неуверени в себе си млади хора.

Искахме да започнем с въвеждането на идеята за зрителен контакт – да сме в състояние да гледаме другите хора. Това е свързано както със засилване на увереността в себе си, така и с превръщането на индивида в изпълнител, което не е едно и също. Това е същевременно и упражнение за извличане на сила от групата, както и нещо, което правим често – да разглеждаме участниците в нашата група. Упражнението започва от обичайната демократична изходна точка – кръга. На всеки член на групата се предоставя възможността да влезе в кръга и да бъде *присъстващ* (да влезе в пространството на пърформанса), да направи пауза, да погледне всеки член от групата в очите и да каже своето име, преди да се върне на своята неутрална позиция в очертанието на кръга. По такъв начин в рамките на упражнението всеки влиза както в ролята на актьора, така и на неговата публика.

По този повод ние нарочно предоставяме на хората възможността да влязат в кръга, когато те поискат, без да следваме някакъв ред, както бихме направили при нормална ситуация. Аз например се огледах наоколо и казах: “О, не бихме могли да искаме от тях да направят това”. В този момент трябва да бъдете наясно с чувствата на групата и да настроите своите планове съобразно с тях.

Имаме няколко подобни упражнения, които използват същият принцип. Важен аспект на подобни упражнения е развитието на чувството за съпричастност. То се корени в начина, по който работим в кръга, в частност в това, как гледате другите хора – много е важно да можеш да гледаш публиката, но и да приемаш тя да те гледа.

Нито за момент не се стремим да внушим, че като съберем група хора в кръг и осъществим с тях едно толкова просто упражнение, те изведнъж ще започнат да се гледат по различен начин и с повече уважение. Същевременно вярваме, че в рамките на проект, който цели да инициира процес и да допринесе за развиването на определени умения, с всеки следващ ден се създава атмосфера на доверие и на релаксираност. По такъв начин подобно упражнение допринася за постигането на съществени промени.

Последно предупреждение – механиката на това упражнение наглед е твърде проста, но процесът на нейното реализиране показва, че се влияе от множество комплексни и постоянно променящи се фактори, които едва ли ще се повторят при друга ситуация. Работата с една и съща група в същата стая е различна всеки ден.

Теми за обсъждане:

- Въпросите на подхода
- Демократични работни практики
- Създаване на умения
- Реагиране на групата
- Прости техники – големи идеи
- Обсъждане и саморазвитие

Малта е тук (Среща на Севера и Юга)

Тя бе създадена през 2001 г. от хора, заинтересовани от участие в младежкия обмен. Това е неправителствена организация, която няма публично финансиране, но е подкрепяна от време на време от младежките дейци в местната власт. Седалището ѝ е в Хусум, Швеция. Нейната цел е да покаже на младите хора от региона потенциала на международния обмен чрез превръщането на града в международна точка за осъществяване на срещи. В момента организацията има 30 члена, които се занимават с планиране на обмен, установяване на контакти, участие в курсове и повишаване на европейското светоусещане чрез системна дейност.

Юромийт (Euromeet)

Address: Euromeet, Billsta 1308A
S-894 91 Själevad
Tel: +46 660 26 51 22,
+46 70 671 28 90
Fax: +46 660 26 51 22
E-mail: Euromeet@yahoo.se or
bensod@hotmail.com

Contact: Bengt Söderlind

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Този проект, който е най-новият от трите срещи, организирани от Юромийт, събра на едно място почти 40 младежи от Швеция и Малта. Неговата цел беше намирането на разликите и общото между младите хора, които идват от крайния Север и крайния Юг на континента и повишаване информираността за богатството и значението на културното разнообразие. Темата беше "Младите хора и тяхното свободно време".

Двете групи започнаха проекта в Малта и Швеция, планирайки различни теми за дискусии като училището, младежките организации, свободното време и др. Направихме предварителна програма, с която всички се запознаха и впоследствие помагаша за развитието ѝ. След като малтийската група пристигна при нас, ние на практика прекарвахме цялото време с нейните участници. Първата вечер беше посветена на културата. Демонстрирахме типичните за нашия регион в Швеция храна, музика и др. Малтийските гости донесоха неща от своята страна. Така вечерта се превърна в межкултурно събитие, в рамките на което споделихме много неща. Това бе начин да се види, че различията между нас не са такива, каквито първоначално изглеждат. През останалата част от програмата ние съчетавме редица дейности, провеждайки дискусии по време на посещението на редица интересни местности в общината. Интересното бе, че поканихме хора от Малта, които живеят в шведската общност само през лятото. Малтийската група не знаеше за тях, така че докато си седяхме и се хранехме, едно момче внезапно се появи и започна да разговаря с тях на родния им език. Това бе един начин да покажем, че Европа може да се окаже по-малка отколкото си мислим.

По този начин научаваме много за чуждата държава, но още повече и за собственото си общество. Подготовката и насочващата дискусия помагат това да се развие и да се научи повече неща за Европа и за нейните организации.

Резултати

На първо място нашата група се запозна с много нови неща и погледна на редица местности в нашия регион с нови очи. Започват да цените повече онова, което имате, но вече сте свикнали с него. Двете групи откриха, че на практика няма разлики между шведските и малтийските младежи, че те са еднакви в своите интереси. Следващата стъпка бе, че те започнаха да изразяват желание за срещи с хора от други държави. Голяма част от участниците доста "израснаха" по време на този обмен. Те се сблъскаха с нещо ново и неизвестно, но скоро се убедиха, че можеш да направиш повече, ако вярваш в себе си. Бяха създадени много трайни дружески отношения.

Работя като младежки ръководител от 1978 г. Тази дейност включва подпомагането на младежи и вяра в себе си. Задачата е да ги насочваш, да откриваш начини за подпомагането им с оглед засилване на тяхното самоуважение. Трябва да ви кажа, че през всички тези години не съм виждал по-добро средство за това от межкултурното обучение и обмен.

Въпреки че основната цел на проекта беше развиване на европейското гражданство и межкултурните контакти, организаторът стигна до извода, че е постигнато много повече в рамките на индивидуалното развитие на участниците. По-долу следва неговият анализ.

В групите на "Юромийт" винаги има младежи с различни умения и способности. Някои са добри в писането, други са с ораторски заложби, трети се изявяват при планирането или при намирането на добри решения и т.н. Така например, дори ако не сте "добре с английския", има много други начини да допринесете с нещо за групата и да работите в нейните рамки. Тази е и нашата цел.

Когато започваме нов обмен, нова среща, ние събираме цялата група (или понякога в началото по-малка група, чиято задача е да планира дейностите), като по-този начин участниците се чувстват ангажирани от самото начало. Пред очите им се развива целият процес - от планирането и вземането на решенията (както и съпътстващите го дискусии), чак до реалния обмен/срещата, разговорите за бъдещото сътрудничество и оценката на извършеното.

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Сред участниците имаше младежи, които първоначално изглеждаха много колебливи и бяха с наведени глави. Но след края на проекта можеше да се види как те в буквалния смисъл бяха вдигнали глави, сякаш искаха да кажат: "Аз направих това."

За постигането на този резултат са важни всички от изброените по-долу фактори: да бъдеш част от и да имаш мисия в групата, да притежаваш чувство за целеустременост; да чувстваш, че принадлежиш към нея и че си й полезен; да бъдеш подкрепян да направиш нещо ново и може би малко уплашен, а след това да видиш, че действително можеш!

Преди нашата среща с Малта, имах идея, която беше окачествена от групата като лудост – да организираме курс по английски. Останалите ми казаха, че английският език е бил най-слабият им предмет в училище. Тогава им казах: "трябва да говорите и да се изразявате разбираемо, а не да си мислите за правописа и за граматиката". Действително бяхме уплашени да отидем в страна, в която един от говоримите езици е английският. Но когато пристигнахме и чухме как говорят малтийците, младежите станаха по-сигурни в себе си. На едно от момчетата толкова му хареса, че след няколко дни наистина проговори английски, дори седна в кафенета, за да си говори с местните хора. След това видяхме как той "порасна", върна се и дори завърши училище. Интересно бе да се чуе и какво стана и с онези от групата, които отказваха да говорят помежду си на английски у дома – в Малта те започнаха да говорят все повече и повече.

Друго постижение бе, че след нашия обмен и общата ни работа ние решихме да се срещнем с други младежи и да им разкажем за опита, който придобихме, и за възможностите от младежкия обмен. Тогава участниците научиха други хора да говорят пред публика – нещо, което преди това ги притесняваше. Сега виждам, че в резултат от това те са станали по-уверени. Те също така са по-заинтересовани да поемат отговорност, така че мнозина от тях работят на доброволни начала в нашия младежки център. При тези положителни резултати те сега говорят с одобрение за този тип образователни упражнения, с което заинтригуват все повече млади хора.

Теми за обсъждане:

- Активно участие
- Вземане на решения и ангажиране в рамките на определен процес
- Какво придава на проект по европейско гражданство межкултурно измерение
- Търсене на силните качества у хората
- Намиране на начин всеки да допринесе за проекта и да получи оценка за участието си
- Предизвикателства и по-високи изисквания към хората (но без да се прекалява)
- Да се гради върху успеха

Интегриране на малцинствени групи чрез младежко участие в развитието на гражданското общество

Агенцията за местна демокрация (АМД) е международна неправителствена организация, която има за цел оказването на подкрепа на местните власти и гражданите в регионите, засегнати от войната, насърчаването на местната демокрация чрез създаване на мрежи и споделяне на информация; реабилитиране на публичните услуги; насърчаване на икономическата активност, младежко участие, равенство на половете, свобода на информацията и изразяването. В бивша Югославия има 10 асоциирани клонове на АМД, които се стремят да изградят плуралистично, мултикултурно общество.

Ключово важният проект в хърватската област Сисак-Мославина акцентира върху развитието на гражданското общество чрез интегрирането на малцинствени групи и младежко участие.

Агенция за местна демокрация (Local Democracy Agency Sisak)

S.i A.Radi_a 2a
44000 Sisak
Tel: +385 44 521 227
Fax: +385 44 521 231
Email: ldesk-sj@sk.tel.hr
<http://www.lda-sisak.hr>
<http://www.ldaonline.org>

Contact: Tatjana Puškarić

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Проектът започна през 1998 г. със задачата да бъде създадена мрежа за взаимно разбирателство, комуникация и изграждане на доверие между млади хора, принадлежащи към различни етнически малцинства от пет града, които са били засегнати от войната само няколко години преди това. Проектът предвиждаше всичко това да бъде осъществено в рамките на една година, като на практика се започне от нулата. Създадени бяха пет младежки групи (по една за всеки район), като всяка от тях отразяваше разнообразието от етнически социални групи. Тези групи бяха свързани чрез Младежкия пункт в Сисак, но работеха независимо една от друга. Дейностите включваха съвместно публикуване на списание, обучение, летни лагери, културни събития и международно партньорство.

Предвид на местните условия, първоначално организаторите смятаха за научна фантастика възможността да бъдат реализирани поставените цели. Дори стартирането на проекта само по себе си беше сериозно предизвикателство...

Искахме да съберем млади хора от различни етнически общности от пет малки града (които до преди няколко години бяха във война) и с тяхна помощ да бъде създадена мрежа за по-добро взаимно разбирателство, комуникация и изграждане на доверие. Поискахме от тях да направят това, тъй като действително бяхме убедени, че младите хора могат да изградят толкова нужният нов мост между разделените общности.

Когато проектът започна, всичко това изглеждаше като нереален филм. След множество официални представяния и още повече преговори с официални лица ние най-после получихме достъп до групата, която желаехме да сформираме. Събрахме млади хора от училищата и започнахме с група, която нямаше опит в предишна младежка дейност (тъй като по онова време по тези места не съществуваше подобна възможност за това) и без практически умения. По тази причина нашите първи стъпки бяха организирането на работни срещи, обучение и много контакти, телефонни обаждания, разговори през деня и нощта... пътуване и разходки. След два месеца ние създадохме нашата система за сътрудничество и комуникация. Всяка местна младежка група делегира свой представител, който поема ролята на лидер. По този начин контактите между нас станаха по-ефективни и по-евтини, тъй като вместо да разговаряме с 20 души от един град, вече можехме да се обадим на един от тях. По такъв начин нашата група, след като напълно изясни своята роля и мисия, започна да организира работни срещи, дебати, общи действия, летни лагери, обучителни курсове, изложби, концерти... Не беше лесно да се следва потокът от идеи, но никой от тях не искаше да се откаже от което и да било предложение. С оглед постигането на по-широка аудитория отворихме малка инфо-точка, където младите хора получиха възможността да използват свободно интернет, да четат нова "европейска" литература, европейски вестници и най-вече да бъдат информирани за всяка от нашите дейности или за онези, които са организирани и осъществявани от техните връстници в други европейски държави. На този етап се появи и бюлетинът, който бе един от големите успехи на този проект. Като израз на общия дух и мислене, бюлетинът "Точкица" (Малка точка) скоро се превърна в инструмент за комуникация, свобода на изразяването, обмен на идеи, както и за популяризиране на целия проект.

Колкото повече работехме, толкова повече работа свършваха младежките групи, и по този начин за нас – възрастните, оставаха по-малко задължения! Действително се превърнахме в екип, в който всеки уважаваше идеите на другите (което не означава, че през цялото време сме били напълно съгласни един с друг, а че действително имаше взаимно уважение и доверие между нас).

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Как се случи това

Първите стъпки в ранния етап бяха предприети с цел да се доближим до нашите "цели" и да установим добър контакт и доверие. Не искахме да започваме със сложните теми (като етническа толерантност, права на малцинствата, изграждане на доверие между общностите) макар че искахме да стигнем до тях на един следващ етап. Онова което действително желяхме, бе да се докоснем до тях по един по-деликатен начин като покажем как тези сложни теми, въпроси и техните алтернативи функционират на практика. Вместо веднага да поставим нашите високи цели, първо започнахме с въпросник, който обхваща всички възможни области на младежките интереси и нужди. От него стана ясно, че младежите, независимо от социалния си или етнически произход, показват интерес към едни и същи неща (това не ни изненада, но беше много добър аргумент за по-нататъшни действия). Независимо от всички измислени различия между тях, всички те искаха да получат информация за секса, използването и злоупотребата с дрога, за музиката и развлеченията. Ние им показахме, колко си приличаме. Организирахме едни и същи дейности за всички – дейности, в които те самите искаха да участват. Това стимулира тяхното любопитство и допринесе за развитието на чувство за общност. За разлика от онова, което възрастните често са им казвали, за пръв път младежите започнаха да си дават сметка, че съвсем не са толкова различни. Почти всеки ден беше публикувано нещо, което допълваше въпросите, които обсъждахме. С подкрепата на медиите успяхме да създадем "невидимо" пространство дори преди нашите групи да се срещнат на практика.

На този етап кметовете също си дадоха сметка за сериозността на нашата работа и ни предоставиха помещения за нашата дейност. Това на практика беше нещо ново. За да им върнем тази голяма услуга се постаряхме да дадем най-доброто от нас и да намерим спонсори, които ни подариха компютри. С помощта на този важен инструмент нашите "изолирани" групи можеха да подготвят собствени материали, постери и листовки, разпространявани сред нашите връстници. На този етап за нас като организатори остана единствено задачата за решаването на технически въпроси от типа на снабдяването с хартия и лепило. Всичко останало беше свършено от младежите. Не бих казал, че всички от тях участваха в еднаква степен в дейностите – някои бяха мързеливи, други много мълчаливи, имаше тежки характери, проявяващи инат. По тази причина беше много важно не да променяме тяхната индивидуалност или идентичност, тъй като досега те са били принудени да се променят толкова пъти в резултат на войната и нейните последствия. Младежите често ми казваха, колко пъти са били предавани. По тази причина бях изключително внимателен с тях.

Четири години по-късно и след усилена работа настъпиха редица промени. В областта вече има утвърдени младежки лидери, които ръководят дейности и курсове и работят с други връстници във всекидневната борба за изграждането на по-добро и по-толерантно общество.

Теми за обсъждане:

- Акцентиране върху групата в процеса на организиране на социални дейности
- Запознаване със социалното обкръжение
- Време и търпение
- Постепенно възлагане на отговорности
- Следване на интересите на участниците
- Разнообразие на подходите
- Решаване на въпроси на всякакво равнище, благодарение на кметовете и участниците
- Важността на общия проект
- "Провокиране на тяхното любопитство"

Насърчаване на реални младежки инициативи от локално до европейско равнище

“Люсиол” е организация с нестопанска цел, която работи под чадъра на Манифест АРА в Бретан, Франция. Работата на тази организация е насочена към предоставяне на всички индивиди, и в частност на младите хора, на шанса да играят активна роля в собствения си живот и в този на тяхното обкръжение.

“Люсиол” се стреми да постига тези цели чрез следните дейности:

- осъществяване на проекти и подкрепа на местни дейци, свързани с младежта и младежките дейци, чрез оказване на подкрепа под формата на съвети и обучение за осъществяване на дейности;
- участие в изследвания и прояви в рамките на неформалното образование и междукултурното обучение.

Люсиол-Манифест АРА

Luciole – Manifeste ARA
local network
Le Bois Grignon
56220 Malansac
France
Tel: +33 297 43 41 32
Email: luciole.ara@magos.com or:
michtolacarvane@yahoo.fr
www.chez.com/manifeste/ara/luciole

Contact: Denis Morel

Тази младежка инициатива, която започна през 1999 г., успя да привлече група от ентузиазирани млади хора, които искаха да развият идеи за проекти и да ги проследяват до тяхната реализация – отначало само на местно равнище, а след това и в цяла Европа. Проектът “Мишто ла Караван” сега работи с партньори във Франция, Чехия, Словакия, Румъния, Италия и Португалия. Неговата цел е да допринесе за активното ангажиране на индивидите със социалния живот на техните местни общности.

Проектът започна с четирима младежи на възраст 19-21 години, които осъществиха връзката с мрежата Манифест АРА. Въпреки че на този етап те не можеха да формулират конкретни идеи, тяхната нужда да участват в дейности, да предприемат нещо и в известен смисъл “да изградят собственото си гнездо” беше очевидна. Започнах да работя с тях, за да им помогна да формулират идеите си. В началото на този процес изучавахме собствените им идеи за себе си и започнахме да опознаваме своите знания и умения. Втората стъпка беше да ги накарам да разберат как биха могли да ги използват.

Така се роди проектът “Мишто ла Караван”. През лятото на 2000 г. групата отиде в Бретан, където установи контакти с местните хора, като използваше уличното изкуство и образователни дейности. Целта беше да се играе, да се прави нещо заедно с другите.

Тази дейност беше предшествана от неколкомесечно усилено планиране – посещения на различни места с оглед свързването на местни инициативи с проекта и обучение относно методите на работа, ръководство и мениджмънт на проекта и социалните отношения.

Желанието да продължим стана още по-силно и през 2001 г. решихме да приложим своите ценности в по-широк контекст на Европа. Аз продължавах да работя с тях. След пет месеца и доста усилия за подготовка на темите и набиране на средства на всички равнища (от местните органи до европейските институции) те получиха подкрепата, от която се нуждаеха, за да започнат. Дотогава дейностите им включваха срещи с партньори от различни страни за подготовка на местно равнище преди пристигането на “Мишто ла Караван”. Това бе от основно значение за постигането на задачата тяхното присъствие да не бъде само шоу, а своеобразна платформа на инициативите. “Мишто” е само предтекст за развиване на социални връзки на местно равнище и за насърчаване на самоорганизацията на местните общности. Обиколката започна именно през това лято.

Дейността на Люсиол се вписва в убеждението, че обучаемите трябва да бъдат активни участници и техният опит в учебния процес да бъде тясно свързан със ситуацията в която работят. По-нататък Денис описва какво го е накарало да работи с тази група младежи и в какво се е състояла неговата дейност.

Както вече изтъкнах, това не беше “класическо образование” за европейско гражданство, а по-скоро обучение за дейности. Този проект е пример за начина, по който работим – пряко да обучаваме хората в тяхната среда, като използваме идеите на тези, които участват в процеса. Следователно, основната ни цел е да допринасяме за социалната полза на индивидите, в частност на младежите, да работим за активното им участие в тяхната околна среда (като имаме предвид, че те се откъждествяват с тяхното село, регион, страна, Европа, света).

По тази причина, когато започнах да работя с групата, нейните участници планираха да развият своите дейности на местно равнище и първоначално това да бъде експеримент, но с оглед на възможна бъдеща европейска перспектива.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

T-Kit
on
European Citizenship

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

Като използвахме този подход за обучение и предприемане на дейности, ние разработихме въпросите на управлението на проекти, административните умения, межкултурно обучение и развихме уменията и социалните нагласи на участниците. Това включваше и работа от неформално естество, както с индивидите, така и с групата като цяло.

Първоначално те започнаха да развиват проекта си на местно равнище. Това отговаряше на желанието ни да се предоставят възможности на младите хора, като се стимулират за активно участие в живота на своята общност и да разпространяват, защитават и аргументират своите собствени разбирания – как виждат социалните отношения между хората, какви са целите им в живота и др. Това напълно отговаря на задачите на гражданското обучение!

Можете да организирате абстрактно обучение за младежи, работещи по тази тема, но то ще бъде до голяма степен изкуствено, ако не бъде свързано с действителността, в която работят тези млади хора. И когато се запознаете с тази действителност, вие ще можете да влезете в нови измерения на времето. Не може да се говори за едностранно обучение, тъй като ще трябва да се работи по множество различни аспекти, за да изгради доверие с оглед на предстоящото обучение. Накрая е по-добре да оставите участниците сами да вършат всичко. Подобна работа изисква постоянни контакти в продължение на месеци.

Едно е сигурно: не можем да говорим за гражданска принадлежност на младите хора, ако единственото, което правим, е да ги включим в проект за младежки дейци или обучаващи. Това означава, че се нуждаем от време и търпение. Положителното е, че докато обучавате млади доброволци, вие помагате и на други хора – местните социални актьори, които са в контакт с тях, други доброволци и членове на тези организации. Този подход на обучение ориентиран към действието се докосва до толкова много хора!

Резултати

Смятам, че ако дадете на хората шанс да изпробват този тип работа, ако постигнете както нещо за тях и техните общности, така и за тяхната собствена инициатива, те ще искат това да се повтаря отново и отново. Именно това се случи през 2000 г. с Мишто. Сега (лялото на 2002 г.) във Франция вече има петдесет младежи (от 18 до 30 години), които са участвали в течение на редица месеци в този процес и които в скоро време ще последват Караваната.

Теми за обсъждане:

- Създаване на двупосочна личностна практика
- Съчетаване на процеса с поставените образователни цели
- Да се работи с участниците, а не да им се налага нещо
- Естествен напредък – гъвкавост
- Предоставяне на достатъчно време за постигане на напредък
- Дългият път се състои от множество малки стъпки

Интегрирана Европа? Младежката перспектива

ОБЕУС е европейска платформа за национални средношколски организации. Създадена е през 1975 г. в Дъблин и в момента има 24 членове от 20 страни, както и организации, с които поддържа контакти и които имат статут на наблюдатели, в над десет държави. ОБЕУС представлява средношколците и организира семинари за своите членове за обмяна на опит и развиване на общи политики за училищното образование на европейско равнище.

Този проект бе осъществен с помощта на две партньорски организации:

Германската фондация "Фридрих Еберт" и Федералната организация на средношколците (Bundeschülerinnenvertretung BSV).

OBESSU (Организационно бюро на европейските ученически съюзи)

OBESSU (Organizing Bureau of European School Student Unions)
Westermarkt 2 5th floor
1016 DK Amsterdam
The Netherlands
Tel +31.20.6234713
Fax +31.20.6255814
obessu@obessu.org
www.obessu.org

Contact: Sinziana Radu

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Едноседмичен семинар за миграцията и училището, състоял се в Берлин през юли 2001 г.

В проявата взеха участие 30 души на възраст между 16 и 24 години. За нас бе важно да имаме представители както от страните-членки на ЕС, така на младите хора от останалите европейски държави. Дискусиите бяха фокусирани върху миграцията, като целта бе да се сравни ситуацията в Европейския съюз, с тази в страните, които не членуват в него. Освен това важно беше всички участници да имат опит от участие в средношколски организации.

Целта на този международен семинар бе да се види какви понастоящем са тенденциите, свързани с емиграцията в Европа, как това явление се отразява върху средношколското образование и върху образователния процес. Обсъдихме европейската интеграция като процес; дали тя е нещо, което ние като средношколци бихме искали да се случва и ако е така, как би следвало да изглежда. Нашата цел бе да открием каква е ролята на средношколците и техните организации в рамките на този интеграционен процес. Стремехът ни бе да видим какво се крие зад изрази като "европейска идея", "европейска култура" и "крепостта Европа" и какво те означават за нас. Поставихме си въпроса какво имаме предвид, когато казваме "европейска култура" или "европейска идентичност". Това географски термин ли е? Или пък историческа идея? Откъде произлиза? Как можем да идентифицираме кое е общото между нас? Как Европа е свързана с младежите?

След това разгледахме въпроса как миграцията въздейства върху Берлин (където бе проведено събитието) и върху феномени като расизма и ксенофобията, които често се свързват с миграцията, както в училищата така и в политиката. За нас миграцията е свързана с гражданството, тъй като в качеството си на имигранти, хората често нямат същите права, каквито имат гражданите на съответната държава. Същевременно, те са длъжни да се подчиняват на същите закони, да плащат същите такси и да се адаптират по някакъв начин към тази страна. Но миграцията не само променя живота на имигрантите – тя може да повлияе и на онези, които са техни бъдещи съученици и които имат шанса също да се учат от връстници с различен произход.

Използвахме методи на участие от типа на пленарни дебати, работни групи, театрализиращи семинари, дискусии с участието на експерти, както и обмяна на опит между участниците, които докладваха за работата, която извършват в своите държави. Експертите бяха избрани не само в зависимост от техният професионален опит, но и заради начина, по който ангажират участниците. Работните групи бяха различни за всяка от секциите на програмата и винаги бяха ръководени от един от самите тях, който докладваше за дейността им. При някои от работните групи екипът не беше подготвил предварително определена тема, така че те изчакваха резултатите от първите дискусии и сами избираха темата, която биха искали да обсъждат.

Акцентът в работата на ОБЕУС е върху насърчаването на активно участие и развиването на практиките на европейското гражданство

Цялостната дейност на ОБЕУС е насочена към стимулиране средношколците да бъдат активни европейски граждани. На всеки семинар ние подчертаваме специалното значение на европейското сътрудничество по този въпрос. Обясняваме кои са европейските институции и най-релевантните документи на Европейската комисия и на Съвета на Европа. Във всекидневната си работа се стремим да окажем влияние върху тези институции и да дадем на средношколците на европейско равнище възможност за изразяване.

Почти цялата ни дейност е подчинена на идеята, че чрез активно участие в училището можете да се превърнете в активен гражданин. Нашето желание е учениците да бъдат готови за социална дейност и се надяваме да успеем да гистимулираме достатъчно в тази насока. Активното участие се изразява не само в обогатяване опита на учениците

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

от участието в съставяне на програма за някоя конференция и в усилията за подобряване на процеса на обучение на индивида, но е и част от идеята за активно участие на гражданина в обществото. Част от тази методология е усещането на участниците, че техният принос е желан, полезен и необходим. Една от основните идеи е че, тази дейност зависи по-скоро от методите, а не толкова от съдържанието, така че за проект, който третира тази тема, е от ключово значение да бъдат избрани методи, които насърчават участието.

Разбира се гражданството означава не само да бъдат познани европейските институции и процеса на вземане на решения от тях. Обратното – за нас демокрацията в училищата е от ключово значение за развитието на демократичното гражданство. Демокрацията не може да бъде преподавана на теория: тя трябва да бъде упражнявана от най-ранна възраст. Тъй като младите хора нямат правото да гласуват в реални (национални, регионални или местни) избори, те имат нуждата от познание за техните права в училището. Обикновено то е първата държавна институция, с която те се запознават в своя живот и ако разбират че именно тук техният принос е желан и че участието им е добре дошло, по-нататък те ще продължат да се ангажират в обществения живот. Следователно ОБЕУС помага за изграждането на средношколски структури там, където те още не съществуват и поддържа техните членове в борбата им за правата на средношколците и за демокрация в училището.

Що се отнася до европейското гражданство, ОБЕУС и неговите членове настояват всеки средношколец да получи възможност да посети чужбина (за кратко време или за по-дълъг период) най-малкото веднъж по време на обучението му. Чрез обмяна и обучението по чужди езици могат да бъдат създадени връзки на принадлежност към и идентичност с Европа. Ние искаме Европа да бъде основна част от всички предмети, свързани с обществото, историята, философията и т.н. По тази причина се стремим в дейността ни с организациите, които членуват в нашето бюро, и с техните членове да покажем, че Европа е нещо повече от европейски институции, обща валута в рамките на страните-членки на ЕС и общ пазар в ЕС. Европа обхваща множество аспекти от живота ни и играе важна роля за нашето бъдеще.

Теми за обсъждане:

- Демокрацията не може да бъде преподавана, тя трябва да бъде възприемана и практикувана
- Какъв тип образователна среда е необходим за да се “научи демокрацията”
- Как да избираме участниците, какви фактори да проучим
- Да се работи във вече съществуващите структури
- Да се съчетава познанието и разбирането с действието и развитието на идеите и мненията

Лятно футболно училище	Футболни училища отворени за всички (Open Fun Football Schools)
Футболните училища отворени за всички (ФУОВ) започнаха своята дейност в бившата югославска република Македония през 2000 г. с подкрепата на Датската футболна асоциация. Целта на футболните училища е да използват удоволствието от участието в спорта като средство за преодоляването на етнически и социални бариери и да допринесат за по-добро и по-демократично разбирателство в обществото. След своето основаване през 1998 г. в Босна и Херцеговина, организацията обхваща и Македония, Сърбия, Черна гора и Косово. ФУОВ работи на няколко равнища – с деца, млади хора, преподаватели и младежки дейци и организира различни дейности. Досега над 40 000 души са участвали в дейностите и тренировките на ФУОВ.	Open Fun Football Schools http://www.openfunfootballschoools.org.mk/ http://www.play-the-game.org/speeches/culture/football_schools.html http://www.uefa.com/uefa/News/Kind=524288/newsId=11058.html

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

<p>Летните футболни училища са важен аспект от дейността на организацията. Същевременно те са само елемент от по-цялостна програма, която е насочена към преодоляване на конкретни обществени напрежения, породили се от следвоенните междуетнически отношения в региона. По-долу организаторите им излагат своята стратегия, ориентирана към подобряване на местната ситуация.</p> <p>Условията, при които ФУОВ организират своите дейности, често не са благоприятни за сътрудничество. Оказва се, че малко са училищата и образователните институции, които предлагат подход за преодоляване на междуетническите бариери. Също така множество институции – от политическите партии до спортните клубове, са разделени по етнически признак. Много младежи от региона са израснали без да познават хората, които са им съседи – ситуация, която би предизвикала много проблеми в бъдеще, ако не бъдат създадени предпоставки за преодоляване на тези етнически разделения.</p> <p>Отправянето на предизвикателства към бариерите и препятствията в тази насока е от основно значение за работата на ФУОВ. Цялата ни програма е насочена към следното:</p> <ul style="list-style-type: none">– Организацията да бъде инструмент за събиране на учители, лидери, обучаващи, треньори и деца от различни етнически и социални среди, за да играят заедно и по този начин да прехвърлят мост над сегашните разделения и да насърчат социалната кохезия.– Като проект, насърчаващ демократичните педагогически принципи, предлагаме на децата възможност за сътрудничество, взаимно разбирателство и основните принципи на спорта за всички.– Същевременно формираме полезни умения у стотици квалифицирани учители от първоначалните училища и треньори от футболните клубове, които участват в нашия проект. <p>През сезона на 2001 г. дейностите на ФУОВ бяха осъществявани в съответствие с регионална стратегия, насочена към улесняване както на трансграничното сътрудничество (между нациите), така и на междуетническото (между обществените групи, които често имат антагонистични отношения едни с други в рамките на една държава). По тази причина беше важно и десетте семинара за инструктори, лидери и треньори да включват и по равен брой участници от Босна и Херцеговина, Македония, Сърбия и Черна гора, като самите срещи бяха проведени във всяка една от тези държави. По същия начин, през 2001 г. всяко едно от 45-те обхванати от проекта училища, бе приобщено в съответствие с нашата практика на побратимените градове, където футболните клубове, лидерите и треньорите от най-малко две общини с различни етнически групи (между които има тенденция към антагонистични отношения) да организират съвместно едно футболно училище.</p> <p>В този контекст считаме за важно да отбележим, че успяхме да организираме четири регионални семинара за инструктори, ръководители и треньори в Македония, където участваха представители от всички споменати по-горе държави, както и от 14 футболни училища и това в условията на следвоенна криза. Всички училища бяха организирани в съответствие с нашите социални и многоетнически принципи, въпреки че невинаги беше лесно да се набере достатъчен брой македонски и албански деца за тези дейности. Нашата практика на побратимените градове беше идеално адаптирана в условията на Босна и Херцеговина и Черна гора.</p>	
---	--

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

T-Kit
on
European Citizenship

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Летните футболни училища продължават една седмица и включват деца на възраст от 8 до 14 г. Привличането на деца, независимо от тяхната етническа принадлежност, социална среда или способности, и акцентът върху забавлението целят преодоляването на обществените различия.

Децата играят в един отбор, независимо от техният пол, талант или някакви други различия. Ключовата идея е, че участието трябва да бъде удоволствие за всички. Игрите и упражненията са направени с оглед на това да позволят на децата да постигнат успех. В продължение на цяла седмица участниците живеят с футбола. Същевременно трябва да отбележим, че тук не става дума за развиване и откриване на талантливи играчи. Целта е натрупването на взаимнообогатяващ опит. Използвайки игрите с топка футболните училища се стремят да накарат децата да преодолеят както физически, така и психологически, множеството фронтони линии, които още разделят страната им.

Посредством подобни спортни дейности е постигната и целта да бъдат събрани на едно място деца от различни групи от населението, отношенията между които са антагонистични, и да се работи с тях за създаването на пространство, в което те да могат да се срещат, да дискутират и споделят своето задоволство. Идеята е, че подобна дейност ще стимулира процесите на изграждане на доверие и интеграция на бежанците и малцинствата.

Теми за обсъждане:

- Как да бъдат създадени групи от хора, които обикновено дори не говорят помежду си
- Как възнамерявате да преодолеете бариерите между тях
- Едновременна работа на няколко нива
- Избор на участниците
- Създаване на общностен дух там, където преобладават различията
- Използване на забавленията като сериозно средство за обучение
- Емоционално справяне с проблемите
- Как да бъде създадена атмосфера на равенство и липса на състезателност

Философски проучвания	Център за науките за знанието и обществото (ЦНЗО)
Центърът осъществява практически и академични проучвания на знанието и човешките контакти; отношенията между хората и предметите. В организацията влизат група академични изследователи синтереси, които отговарят на насоката на различните университетски факултети. Освен активната изследователска програма, Центърът е средище на програмите за бакалавърска и магистърска степени и докторати по философски изследвания в областта на знанието и човешките интереси. Чрез иновационно преподаване и обучение, основаващо се на проекти, студентите са насърчени да вземат активно участие и да се опитват да дават свои обяснения за света около тях – обществото, неговите социално-икономически основи, институции и структури.	The Centre for Knowledge Science and Society University of Newcastle Herschel Building Newcastle upon Tyne NE1 7RU England Tel: +44 191 222 7302 Fax: +44 191 222 7361 http://www.phil.ncl.ac.uk/ Contact: Professor Milan Jaros

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Студентката Хана Пъркин използва свой проект, над който е работила през цялата учебна година, за да сравни понятията за истина и знание и връзката им с времето. Тя прилага своите концептуални разбирания в сферата на образованието, задавайки въпроси като: "Как може един учител да представи истината?"; "Как младите хора могат да бъдат научени да мислят?" и "Как въобще образуваме хората". Учебният процес на Хана и неговите резултати илюстрират характера на гражданското образование, въплътено в преподаването и изследванията на ЦНЗО.

В процеса на работата по своя проект Хана разви както собствено мнение, така и свой начин на мислене. Тук тя споделя как структурата на курсовете и процесът на обучение са ѝ помогнали в това отношение.

"Когато бях в училище не си задавах много въпроси. Този курс промени това. Сега аз мога да погледна текстовете по-задълбочено и да видя неща, за които преди не съм си и помисляла. Курсът е много полезен по отношение на помощта, която оказва за откриване на своето призвание. Вероятно това е един от най-либералните курсове. Можете да правите каквото искате и да навлезете в неща, които ви интересуват. След като сте се заели с такава ангажираща дейност, трябва да направите нещо, което действително ви интересува. Именното това ме накара да осъзная, че наистина бих искала да преподавам. Курсът ви предоставя свободата да бъдете онова, което бихте искали да сте. Има хора, за които това е трудно, но всеки би могъл да се възползва от тази свобода. Дискусиите "лице в лице" за моята дейност действително ме окрилиха и съм много доволна, че моят ръководител бе в състояние да избере онова, което би ме заинтересувало и да ми помогне да се концентрирам. В началото нещата изглеждаха доста обезкуражаващо, но смятам че проектът ми ме подготви за това.

След като проучих толкова много идеи и съображения, аз съм много по-концентрирана. Освен това аз трябва да бъда една най-организираните личности. Трябва да се занимавам с големи проекти и да държа сметка за крайния срок. От друга страна, много от приятелите ми забелязват, че съм придобила доста рационален подход и че съм в състояние да видя другата страна на нещата и да разсъждавам логично. За това допринесе и курсът, който преминах. Смятам, че това са все добри качества, които ще ми помогнат в преподавателската дейност. В проекта си исках да изследвам следните основни въпроси: възможно ли е да има вечно знание и следователно как един преподавател може да представи истината (когато в бъдеще тя няма да бъде възприемана като истина). За отговор на тези въпроси аз използвах концепции, взети от съвременни мислители като Мишел Фуко, свързани с промяната на знанието с течение на времето. Това ме накара да си задам въпроси от типа: "Защо образуваме хората – дали за да бъдат автономни и да вършат оригинални неща или за да можем по-лесно да осъществяваме социален контрол?"

В известен смисъл съм песимистка. Но смятам, че ако си поставям подобни въпроси това ще ми помогне да се превърна в съвременен преподавател. Децата трябва да знаят как да задават въпроси и да мислят критично".

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Програмата за научни степени по философски изследвания съдържа методи за насърчаване на активното участие с оглед студентите да поемат отговорност за самите себе си и за процеса на обучението си и да развият нови умения за активно гражданство.

Нашата научна програма по философски изследвания е насочена преди всичко към отговора на въпроса как да мислим – как да превръщаме огромното количество информация, с която се сблъскваме във всекидневния си живот, в селективен порядък и как да създаваме рационална основа за собствената си идентичност. Това може да бъде осъществено чрез изследване на най-забележителните постижения на човешкия разсъдък. Подобно знание не са изучава изолирано в рамките на научните дисциплини, а в рамките на културната практика. Този подход, съчетан с добре развитите проектни компоненти, цели развиването на способността на студентите да отделят знанието от мнението в реалните житейски ситуации, както и да развият способността си да общуват с другите.

В рамките на тригодишното си следване студентите постепенно получават по-голяма свобода и отговорност. По време на последната си година те работят по широкомащабен проект, който им позволява да интегрират своите концептуални схващания с онова, в което вярват и реалните житейски ситуации или контекст. Това е ключова способност, необходима за активното гражданство. Активният характер на процеса на обучение се основава на индивидуалните проекти и развива капацитета за самоконтрол и самоуправление. Докато курсът като цяло развива общи умения като това да разсъждаваш ясно и рационално, да анализираш информацията, да установяваш логически връзки, работата по проекта насърчава оригиналността и новаторството, които позволяват на студентите да работят извън ограниченията, наложени от разбиранията или мнението на техния наставник. По същият начин познанията за властта и институционалните структури, което е придобито в рамките на обучителните елементи на курса, се обогатяват и персонализират чрез тяхното прилагане в практическата дейност по проекта.

Практическата дейност по проекта позволява на наставниците да се съсредоточат върху индивидите, техните специфични нужди и интереси и да взаимодействат с тях и със средата, в която работят. Такъв начин на работа позволява гъвкавост не само при избора на предмета на проучването, но и при използването на определен стил на работа. Важно е да се отбележи, че по-голямата част от работата се извършва индивидуално, но студентите са насърчавани да представят своите идеи пред другите в рамките на неформални групови семинари, както и чрез формална презентация, като по такъв начин развиват способностите си да предават своите схващания на околните.

Теми за обсъждане:

- Как бихте улеснили задаването на въпроси във формална и неформална образователна среда
- Как бихте насърчили младите хора да се отнасят критично към тяхната среда и към информацията, която получават
- Постепенно укрепване на отговорността
- Гъвкави работни практики и взаимодействие със съответните индивиди
- Внушаване на чувство на увереност, необходима за поемане на отговорност и вземане на решения
- Изразяване и развиване на идеи
- Как можете да помогнете на хората да свържат онова, с което се занимават, с по-голямата картина
- Съчетаване на информацията и знанието с уменията и капацитета
- Развиване на ценности, основаващи се на размисъл и знание

Европейски клуб за обмен	Франкас + Нанси Francas + Nancy
“Франкас+Нанси” е младежка и общинска образователна асоциация, чието седалище е в по-непривилегираната част на Нанси. Тя предлага развлекателни дейности и подпомагане в сферата на образованието. Представява част от по-голяма национална организация, а в Нанси работи със седем постоянни сътрудници и десетина доброволци. Този клуб за обмен е сътрудничил с “Френско-румънските срещи” – малка доброволна организация, която насърчава сътрудничеството между Франция и Румъния, както и с редица училища от Галати, Румъния.	11, rue Laurent Bonnevey 54 100 Nancy France Tel: +33 3 83 96 15 80 Fax: +33 3 83 98 69 14

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Европейският клуб за обмен бе развит на основата на проекти, предвиждащи размяна на посещения и сътрудничество, чието начало бе поставено през 1997 г. Досега са извършени три посещения на разменни начала, съпътствани от широк диапазон от дейности, с които бяха ангажирани местните общности в Нанси и Галати. Тези проекти също така предоставиха възможности за обучение на аниматори*. Целта на неговата дейност е да създаде възможности за това младите хора, които са в неравнопоставено положение, да бъдат ангажирани с културни дейности и да станат част от европейското измерение.

Докато обучението за европейско гражданство в неговата пряка форма се появява само в определени моменти в рамките на дейностите на Европейския клуб за обмен, то е въплътено по-постоянно в целите и практиките на организацията, независимо дали винаги е дефинирано като специфична цел.

След своя старт, проектът се разви в редица направления, които не бяха определени от самото начало. Най-добре е този процес да бъде проследен в неговото развитие.

Идеята за сътрудничество дойде от неформални дискусии между двама души. Това стана в момент, когато организацията възнамеряваше да развива своята межкултурна дейност в училището в Галати, където бе създаден френски клуб като възможност за развитие на познанията по френски език и култура. Така бе сложено началото на кореспонденцията между тези двама младежи. Идеята за разменни посещения бе осъществена след като се появи засилващо се желание на младите хора да се срещнат със своите кореспонденти - с онези, с които си пишеха.

Трудностите, свързани с възможността да бъде получено финансиране, наложиха осъществяването на първия етап от проекта да бъде в Румъния. Същевременно тогава се планираше и реципрочна визита през следващата година.

Плановите за първото посещение включваха запознаване с всяка една от страните – тяхната история, култура и социална действителност. Във Франция тази задача се допълваше с усилията за разсейване нежеланието на родителите да изпратят своите деца в страна, която в една или друга степен бе асоциирана с Югославия, а оттам и с войната. След тази визита, която включваше прекарване на известно време сред семействата-домакини, както и сред техните партньори по обмен от селските райони и крайбрежието на страната, френските младежи подредиха изложба и изготвиха дневник на тяхното посещение. Именно на този етап бе основан и Европейският клуб за обмен със задачата да осъществява в бъдеще проекти за разменни посещения и образователни дейности с оглед активното развиване на европейско гражданство. Бъдещата насока на организацията бе определена на основата на опита, получен от тази първа визита.

С оглед на това да бъдат задоволени интересите на френската група, и в крайна сметка на самите спонсори на проекта, обменът извършен през 1999 г. следваше ясна схема и имаше значително по-структурирани дейности. Работейки с опитни професионалисти, младите хора получиха възможност да усвоят широк диапазон от медийни техники и да ги приложат на практика в рамките на един интересен за тях период, работейки в двете страни и пътувайки между Франция и Румъния. Положени бяха значителни усилия за обвързване на тези проекти с местните общности. Тази задача бе значително подпомогната от факта, че младежите гостуваха в семейства, за което бе отделена част от времето на проекта, а в Нанси и от медийната презентация и изложбата, която последва разменните визити. В румънската общност допълнителната програма за обучаващи ангажира 120 деца и младежи с дейностите, осъществявани съвместно от френски и румънски доброволци в рамките на един месец. Въпреки силно ограниченият бюджет, този проект използва местни ресурси – онова, което самите участници и техните семейства успяха да привлекат като средства и активно ангажираха в социални дебати.

Самият обмен постави редица въпроси на европейското гражданство, разгледани от редица гледни точки:

- научаване повече за европейските и националните институции
- активно участие на младежите в тяхното пътуване чрез използването на медиите
- презентация на техните открития пред съгражданите им
- включване на представители от тяхната среда в подготовката и реализацията на проекта
- географско опознаване на Европа, придобито чрез пътешествието по суша

* “Animateur” на френски означава специфична професия на хора, които работят с деца или младежи и организират развлекателни и спортни прояви, както и прегледи на изкуства и занаяти. На английски тази дума най-често се превежда като младежки деятел, човек, който работи с деца и младежи (бел.а.).

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Нещата не винаги са такива, каквито изглеждат

Въпреки своя успех като цяло, програмата за обмен трябваше да преодолее някои съществени бариери. Това доведе до прекратяване на сътрудничество с една от организациите. Най-важните проблеми, на които ще се спрем по-нататък, са свързани с различните мнения за мотивацията за разменните посещения и следователно за техните цели. Като ги излагаме пред вас, ние предлагаме разсъждения за важни фактори, които не бива да се изпускат предвид в усилията да се осъществяват проектите.

От гледна точка на "Франкас+Нанси" важна цел на обмена беше да насърчи участието, при това без изборът да се определя от финансовите средства. Освен това, активното включване на млади хора в развиването на образователен фокус на обмена имаше ключово значение за развиването на тяхното гражданско чувство. За един от румънските родители подобни цели останаха на заден план, изтласкани от стремежа да бъде получена възможност за пътуване в Западна Европа – тенденция, която произтича от социално-икономическата ситуация и трудностите, които румънците срещаша при пътуванията си през последните години. По този начин целите на "Франкас+Нанси" бяха възприети по-скоро като условия, които биха направили възможно това пътуване, отколкото като израз на някакви базисни ценности. Това доведе до противоречие при селекцията на участниците и подхода към работата и в крайна сметка постави под съмнение успеха на партньорството.

През 2000 г. "Франкас+Нанси" бе изправена пред организационно реструктуриране, което приключи две години по-късно. През този период организацията осъществи интерактивна изложба за еврото и Европа в партньорство с редица неправителствени организации, институции и млади хора от района. Това позволи на организацията да продължи да съдейства за отварянето на този регион към Европа. През есента на 2002 г. Европейският клуб за обмен поднови своите дейности и очерта новите си перспективи.

Въпроси за обсъждане:

- Отговаря ли вашата идея на нуждите или интересите на групата участници? Дали тези интереси са нещо повече от личен интерес?
- Доколко предоставянето на свобода на участниците да развиват дейностите в съответствие със своите интереси може да увеличи шансовете за успех? Помислете как обикновени дейности могат да допринесат за осъществяването на по-големи и по-сложни проекти.
- Какво може да възпрепятства развитието на вашия проект, доколко тези външни фактори могат да оказват въздействие върху него. В състояние ли сте да се съсредоточите върху важното във вашия проект? Ако не – струва ли си той да бъде продължаван?
- Как преценявате кога е необходимо да работите с хората на мястото откъдето са, а не там където вие бихте искали да бъдате.
- Помислете как можете да гарантирате, че вашият проект е в състояние да се развива в съответствие с онова, което се научава и да се съобразява с нуждите и интересите на участниците.
- Избиране на партньори за проекта – споделят ли те вашите цели? Важно ли е това за вас?

Проект за подобряване уменията на младите	“Слънчоглед” – Център за хуманитарна дейност Sucokret – Centar za humanitarni rad
<p>“Слънчоглед” е център за дейности по места за подпомагане на гражданите. Това е хърватска неправителствена организация с нестопанска цел, основана през 1992 г. Нейната цел е да откликне на психологичните и физическите нужди на общностите, засегнати от войната. “Слънчоглед” развива програми в шест региона на Хърватия, свързани със средно големи градове – Загреб, Вараздин, Пула, Книн, Топузко и Петриня.</p> <p>“Слънчоглед” посвещава дейностите си на изграждането на демократични институции, улесняването на гражданското участие и роля, развиването на общините, насърчаването на доброволната дейност и алтруизма, споделянето на отговорности, постигането на равенство на възможностите и включването на всички, независимо от техния пол, религиозна или национална принадлежност. Тази организация се стреми към осъществяването на своите цели чрез разнообразни социални проекти, част от които е настоящият проект за насърчаване ролята на младежта.</p>	<p>Avenija Dubrovnik 10 10 000 Zagreb Croatia Tel: +385 1 6556 425 Fax: +385 1 6551 715 Email: Zagreb@suncokret.hr http://www.suncokret.hr</p> <p>Contact: Vesna Kajis</p>

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

През 2001 г. четирима опитни младежки дейци организираха деветмесечен неформален образователен курс за 60 младежи на възраст от 16 до 23 г., повечето от които гимназиални ученици и студенти. Целта беше да се създаде екип от динамични и информирани млади граждани, които съвместно биха се превърнали в активни младежки лидери и биха споделили своето знание и опит с други млади хора. Поставени бяха следните цели: младите да научат повече за проблемите на глобалната взаимозависимост, да развият лидерски умения и да повишават увереността в себе си, да планират и осъществяват социални дейности и проекти, които позволяват включването им в живота на техните общности и в демократичните процеси.

Изграждане на гражданско общество

Целите на проекта:

- да позволи на участниците да проучат необходимите компоненти за създаване на гражданско общество,
- да накара участниците да разсъждават за препятствията пред осъществяването на тази задача.

Дейности:

Участниците са разделени на групи от по 4 и 6 души. През първата фаза от дейността на всяка група са дадени 30 минути за създаване на тяхната идеална общност, основаваща се на това, какво според групата е “гражданско общество”. След като в групата е обсъдено каква общност биха искали да изградят, участниците трябва да опишат онова, към което се стремят. Групата трябва да обсъди следните аспекти: околна среда, критерии за населението, система на управление, структура на общността, услуги и др. Тези схващания трябва да бъдат отразени в тяхното описание.

След това упражнение всяка група представя своята “общност” на всички участници в проекта.

Следващият етап позволява по-задълбочено обсъждане и дискусия на онова, което групата е набелязала. Обучаващите би следвало да работят с цялата група при обсъждането на следните проблеми:

По отношение на процеса на дейност: как групата възнамерява да осъществи тази дейност, как е бил осъществен процесът на създаване проекта за общността – бил ли е демократичен и защо (или защо не е бил такъв); възникнали ли са конфликти или разногласия за това, как обществото трябва да бъде структурирано и как те са били преодолени; появил ли се е претендент за лидерската роля.

По съществото на създадените общности: кой ще поеме отговорност по отношение гарантирането на ред, справедливост и равенство в рамките на общността, кой ще взема решенията, съществуват ли сходни черти между предложените общности.

Връзката с личния опит на участниците: различава ли се тази общност от вашата или прилича на нея и какви са приликите/разликите?

На по-концептуално равнище: какво пречи за развитието на гражданското общество, какви са неговите компоненти, какво трябва да включва то?

Историята на Европа и на гражданството

Съвременни подходи по гражданството

Бъдещи тенденции

Нашата концептуална рамка

Съвременните подходи към образованието за европейско гражданство

Нашият образователен подход към европейското гражданство

Сценарии за гражданство – примерни проекти

Презентацията на тази дейност е съпроводена с едно предупреждение. Както сподели обучаващият, "това упражнение е само една малка част от едногодишен процес на неформално образование за доброволна работа и включване в гражданското общество и следователно неговото значение не трябва да бъде преувеличавано". По-нататък ще разгледаме как и защо това упражнение е било използвано от групата, като проследим отблизо работния контекст на дейността.

Тази дейност съставя малък елемент от обучение за групата, която се събира всяка седмица и взема участие в обучителен цикъл от 20 семинара, акцентиращи върху комуникацията, лидерството сред връстниците, ролята на обучаващия, творческите техники, съвместното решаване на проблемите, човешките права, гражданското участие, определянето на социалните дейности. Благодарение на това екстензивно обучение младите хора овладяха уменията да набелязват и осъществяват проучвания, чиято цел е идентифицирането на въпросите, които вълнуват техните общности, както и да извършват социални дейности и да реализират микропроекти.

Подобно на всички дейности, това упражнение бе експериментално и интерактивно, а за осъществяването му бяха използвани съвместния опит, разсъжденията и дискусиите като инструмент за усвояване на материала и споделяне на наученото.

Ето още един цитат от обучаващия: "Смятам, че това е полезно като въведение в процеса на осмисляне на ролята на младите хора в гражданското общество и развитието на гражданския сектор. Ние използваме това упражнение когато:

- работим с млади хора, които не виждат перспектива за своето активно включване в обществото, тъй като възприемат младежката маргинализация като даденост,
- когато искаме да помогнем на младежите да преодолеят пасивната си роля в обществото,
- когато искаме да засилим сред тях усещането, че имат потенциал за промени,
- когато искаме да ги мотивираме и да им помогнем да разширят уменията си с оглед включването им в социални дейности и тяхното планиране.

Най-ценният и дългосрочен резултат бе това, че 15 участници в този проект се почувстваха дотолкова уверени в себе си, че влязоха в ролята на лидери на своите връстници. Заедно с четиримата опитни членове на персонала те създадоха осем нови групи в пет различни града, споделяйки придобитото от тях познание и опит в рамките на нови деветмесечни проекти. Това бе ключов момент, който допринесе за това "Слънчоглед" да разпространи този тип проекти в три нови населени места през 2002 г., използвайки ефекта на "снежната топка". Тази организация включи млади хора, които сами се обучават, за да се превърнат в активни граждани в процеса на развиване на гражданското общество.

Теми за обсъждане:

- инвестицията във време – реалистично времево планиране
- инвестициите в индивида с оглед постигането на ефекта на "снежната топка"
- как една и съща дейност може да бъде осъществена успешно с едни и същи хора
- как младежките дейци трябва да се подготвят, за да постигнат това
- какви възможности можете да предложите на младите хора, за да приложат на практика усвоените от тях умения/познания;
- продължаване инерцията след края на всяка фаза от проекта
- доколко дейностите, които сте планирали са част от структурирано цяло, което има определена цел, а след това се развиват в специфична насока, така че да не бъдат просто случаен резултат
- доколко вашите дейности са с отворен финал, което би допринесло за отразяване на нуждите и интересите на групата

Стъпка към толерантност	Младежки център "Изгрев",
Младежки център "Изгрев" е със седалище в София. За него работи основен екип от петима доброволци, както и още 30 младежи-доброволци, които са участвали в неговите дейности. Основните дейности на центъра са организирани в училища, където доброволците осъществяват образователни програми по въпроси като злоупотребата с наркотици, болести, предавани по полов път и превенция на ХИВ и СПИН.	София 1164 Youth Centre Izgrev (YCI) Sofia, 1164, h.c. Lozenetz, str. Kiril Vidinski 2 app. 35, Bulgaria Malina Edreva - malina_edreva@abv.bg Elena Milanova - lenilaf@abv.bg Gergana Berova - berovs81@yahoo.com Daniela Furnadhieva - danielaf@dir.bg

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Образователната програма, по въпросите на злоупотребата с наркотици, на СПИН и ХИВ продължи три месеца в периода 2001-2002 г. Основната ѝ цел бе да се намали риска сред участниците на възраст между 15 и 18 г. от вземане на наркотици и заразяване на болести, предавани по сексуален път, както и да бъдат преодолени предразсъдъците. Също толкова важна бе и амбицията за обучаване на 30 млади хора, които участваха като обучаващи на своите връстници и те да бъдат подпомогнати да развият още по-амбициозни работни програми.

Първоначалната, мотивационна среща и обучение бе осъществена в местен хотел поради спокойната и релаксираща атмосфера, които той предоставяше. Релаксиращата атмосфера бе особено важна за проекта, тъй като той обедини разнородна група от млади хора, които имат различна мотивация, учат в различни училища и са на различна възраст. Стартирахме проекта чрез установяване на това какво знаят участниците и какви са техните интереси. Това ни помогна да преценим как да представим нашите дейности и на какво равнище да бъде обучението. Екипът нагоди своите планове така че те да съответстват на нуждите на групата. По време на първата среща с всички участници ние представихме Центъра, идеята, целта и очакванията от реализирането на проекта "Стъпка към толерантността". След като организирахме мотивационни игри и кратко представяне на участниците, тридесетте младежи бяха разделени на пет сборни работни групи. Всяка група избра свой координатор, който да представя групата в рамките на проекта. Обсъжданията по темата за СПИН и ХИВ, включващи факти и емоционални аспекти в рамките на глобалния контекст, поставиха основата на оживени дискусии в рамките на групите.

След тази среща правихме седмични срещи с координаторите на групи. Всяка сесия съчетаваше представянето на информация, дискусия и социална дейност. Съсредоточихме се върху редица теми. Как да подхождаме към младежката аудитория, как да помагаме за решаване на нуждите на общността и как да напишем предложение за проект. Всяка група предлагаше различни подходи – въпросници, характеристики, печатни материали, игри, помагайки на координаторите да развият своята дейност. В резултат на това те развиха собствените си инициативи и всеки бе подготвен да очертае бъдещ проект. Според нас, координаторите придобиха опит през този период, те станаха по-зрели.

Равнището на активност на участниците беше много добро. По време на нашите срещи те развиваха своите собствени инициативи за дейности как да работят и да ангажират по-широка аудитория не само в рамките на техните класове, но и в тези на училищата, както и местните общности, където живеят. Също така в рамките на този проект се случиха и някои външни събития – на 1 декември учениците взеха активно участие в рамките на анти-СПИН коалицията. Съвместно с Червения кръст те разпространяваха информация в нощните клубове и по улиците.

Проектът продължи с обучението на участниците, което всички желаеха най-много. С оглед на това Центърът използва опитът на опитни обучаващи. Те фокусираха вниманието на участниците с помощта на игри, музика, дискусии и емоционални разговори. Обучението включваше разговори по въпросите на здравната информация и образованието като цяло. Същевременно участниците бяха заинтригувани от темата за злоупотребата с дрога, поради което обърнахме повече внимание на този проблем. След това отделихме внимание на темата за рисковото поведение. Учениците бяха запознати с редица примери от реалния живот. Имаше и специална беседа, посветена на СПИН и ХИВ, последвана от интересна симулация на различни ситуации. Младите хора бяха заинтересовани както от фактите, така и от емоционалната страна на въпроса. Една от целите бе да се привлечат млади хора за участие като доброволци на Младежкия център "Изгрев". В това отношение постигнахме несъмнен успех.

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

Важен аспект на тази програма беше развиването на образователна програма за връстници. Един от участниците излага подробности за това как и защо образованието между връстници беше включено в програмата "Крачка към толерантност".

"Образование между връстници" не е нов метод за България. Смятам, че това е от ключово значение за образованието на младите хора и тяхното включване в дейности на доброволни начала. Тъй като и в двата случая този метод увеличава разбирането на социалните проблеми и насърчава младите да бъдат по-активни. Същевременно обучаването на млади ръководители не е елементарен процес. Трябва да бъдат отчетени редица фактори, сред които икономическата ситуация в страната, различният манталитет на участниците, тяхната възраст (тинейджърите са най-впечатлителни и са най-подходящата среда за такова образование), техният произход (включително религия и семейно възпитание). Когато се изправите пред клас от 30 ученици трябва да си дадете сметка, че те са съвсем различни и същевременно че трябва да насърчите по някакъв начин тяхната общност. Това е предизвикателство, което лично за мен беше трудно преодолимо.

Осъществихме проекта с 21 трудни за обучение ученика от София. Този проект е пример за подготовката на добри млади лидери.

Този опит ни напомни, че когато обучаваш ученици да бъдат добри лидери на своите връстници, е важно да бъдат отчитани следните фактори, за които трябва да сте подготвени:

- съставете смесена група от млади хора с различен опит,
- бъдете разкрепостен с учениците,
- говорете свободно и покажете вашата емоционална връзка с обсъжданите въпроси,
- помогнете им да разберат, че всеки е уникален като личност и че всяка личност има мнение, което е много важно за групата като цяло,
- използвайте различни методи, които да стимулират тяхното творчество и позволяват свободното изразяване на мнения, от типа на игри, поезия и рисуване,
- опитайте се да създадете спокойна приятелска атмосфера,
- постоянно мотивирайте и насърчавайте групата,
- бъдете готови за различни въпроси, някои от които може да бъдат много смущаващи и объркващи,
- не се изненадвайте, ако само един или двама от групата покажат склонност да продължат участието си след обучението,
- имайте готовност да продължите своята работа със заинтересуваните ученици, като ги включите в различни проекти и срещи и им предоставите информация,
- изхождайте от разбирането, че начинът, по който се отнасят към тях, ще определи тяхното бъдещо поведение, ценности и как в бъдеще те ще започнат своята дейност с другите.

В крайна сметка не забравяйте, че младите лидери могат да ви дадат много нови идеи, които ще ви помогнат, когато пишете предложения за проект или подготвяте други материали.

Теми за обсъждане:

- Какво според вас е важно при планирането на програма за обучение между връстници
- Как бихте балансирани усвояването на умения с развиването на нагласи
- Защо сте се захванали с тази задача
- Можете ли да бъдете гъвкави и да участвате в интерактивни отношения
- Как можете да подкрепяте другите, за да развият те своите идеи и да ги приложат на практика
- Какъв тип работна атмосфера бихте искали да създадете и как смятате да го направите
- Работете с хората като индивиди
- Формиране на нуждите и интересите на групата

Заклучение

T-Kit
on
European Citizenship

Ето че стигнахте до края. Поздравяваме ви, че пристигнахте с нас. Това, разбира се, е само краят на началото – действителната работа започва тепърва, тъй като предстои прилагане на наученото в практиката. Какво, според вас, сте призвани да правите след като получихте познание за миналото, за потенциалните трудности и за основните характеристики на теориите и практиките на другите?

Надяваме се че дотук сме ви стимулирали, че вече имате идеи и започвате да съставяте планове. Както често става в тази дейност, може би имате повече въпроси, отколкото отговори, но както много обучаващи биха ви казали - това е добре. Важно е да бъде запомнено, че винаги ще бъдем изправени пред някакви въпроси. Ако не е така, няма да научаваме нищо ново и това би било трагично.

Вместо да се обезсърчавате (как да върша моята работа добре, ако нямам отговор на всички въпроси), това трябва да ви насърчи да . Ако не може да има окончателен отговор на въпросите за живота, Вселената и всичко останало (и дори за европейското гражданство), няма смисъл да го очаквате. По-добре е да се гмурнем в неизвестността на живота с енергия и радост, приемайки, че каквото и да се случи в резултат на това, то не може да бъде избегнато и че не трябва да се съжалява за нищо. Същевременно трябва да поемаме отговорност за това, че реагираме на всичко, от което не сме доволни.

Ключов елемент на тази дейност е съответствието между онова, което преподаваме и начинът, по който го правим. Ако се стремим да насърчим участието, респекта и творчеството като основни съдържателни елементи на нашите образователни програми, трябва методите, които избираме, да отразяват тези ценности и, което е още по-важно, да са изпълнени в собственото ни отношение към хората, с които работим. Да бъдеш обучаващ по европейско гражданство означава също така да развиваш собствената си личност, така както подпомагаш другите, разучавайки нови методи и убеждавайки спонсорите, че проектите, които те финансират, си заслужават парите.

Както вече, надяваме се, сте разбрали, образованието по европейско гражданство е съдържателна дейност. То ни предоставя възможността да обвържем някои фундаментални човешки ценности като достойнството, творчеството и любовта и да им придадем формата на онази среда, която изисква европейската младежка дейност. Това е дейност, за която бъдещите поколения ще бъдат благодарни. Дейност, която ще допринесе за един мирен, справедлив, екологично устойчив континент, който ще бъде партньор и ще оказва подкрепа на народите и общностите от другите части на нашата планета. Това е дейност, с която можем да се гордеем.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Заклучение

T-Kit
on
European Citizenship

Albala-Bertrand, L. (1997). *Five main criteria to approach citizenship education*. http://www.itu.ch/ibe-cited/approach_criteria.html

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge Massachusetts, Addison-Wesley Pub. Co.

Arnot, Madeleine and Dillabough, Joanne (eds), (2000). *Challenging democracy: international perspectives on gender, education and citizenship*, Routledge, London.

Audigier, F. (2000). *Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship*. Strasbourg, Council for cultural co-operation.

Baglin Jones, E and Jones, N. (1992). *Education for Citizenship: ideas and perspectives for cross-curricular study*, Kogan Page, London.

Bahmueller, C. (2000). *Civil society and democracy reconsidered*. In: Bahmueller and Patrick: *Principles and practices for education of democratic citizenship*. Center for Civic Education, Calabasas.

Baily, Richard (ed), (2000). *Teaching Values and Citizenship Across the Curriculum*, Kogan Page, Stylus Publishers, London.

Beck, John, (1998). *Morality and citizenship in education*, Cassel, London.

Bell, Gordon, (1995). *Educating European Citizens – Citizenship Values and the European Dimension*, David Fulton Publishers, London.

Burbeles, Nicholas C, and Torres, Carlos Alberto (eds.), (2000). *Globalization and Education: Critical Perspectives*, Routledge, New York and London.

Callan, Eamonn, (1997). *Creating citizens: political education and liberal democracy*, Clarendon Press, Oxford.

Chambers, D. and Pullan, B. eds (1992). *Venice: A Documentary History, 1450-1630*. Cambridge, Blackwell.

Council of Europe, Council for Cultural Co-operation (CDCC), (2000). *Education for democratic citizenship project, Jump into democratic citizenship*, poster prepared by Mark Taylor, Strasbourg.

Council of Europe, Council for Cultural Co-operation (CDCC), (2001). *Education for democratic citizenship project, Education for democratic citizenship: methods, practices and strategies: final report*, Strasbourg.

Council of Europe, Council for Cultural Co-operation (CDCC), (2000). *Project on Education for Democratic Citizenship: Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship*, report prepared by Francois Audigier, Strasbourg, Council of Europe.

Council of Europe (2000). *Pause for thought*. <http://www.ecri.coe.int/en/05/03/03/e05030323.htm>

Craft, Maurice, (1982). *Education for diversity: the challenge of cultural pluralism*, University of Nottingham, School of Education, Nottingham.

Craft, Maurice, (1984). *Education and cultural pluralism*, London, Falmer.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Библиография

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Библиография

Curriculum and Quality Development Group (2000). In the framework of the Partnership between the Council of Europe and the European Commission Training-Youth, *Pilot Course on European Citizenship – Curriculum Principles*, Strasbourg.

Demaine, Jack and Entwistle, Harold, (1996). *Beyond communitarianism: citizenship, politics and education*, MacMillan, Basingstoke.

Duerr, Karlheinz, (2000). *Strategies for learning democratic citizenship*, Strasbourg, Council of Europe.

Edwards, L (ed), (1994). *Education for democratic citizenship in Europe: new challenges for secondary education*, Lisse, Swets & Zeitlinger.

European Commission, (1997). *Accomplishing Europe through education and training*, Office for official publications of the European communities, Luxembourg.

European Commission, *Learning for Active Citizenship*, accessed on <http://europa.eu.int/comm/citizen/citiz-en.html/>, 27.02.02.

European Commission, *Lifelong Learning: Making A European Area of Lifelong Learning a Reality*, accessed on <http://europa.eu.int/comm/education/life/index.html/>, 27.05.02

European Commission (2001). *White Paper: A new impetus for European youth*. Brussels.

European Youth Forum (2001). *Strategies and key objectives for a youth policy in the European Union*. Brussels.

Fennes, H, and K, Hapgood, (1997). *Intercultural learning in the classroom: crossing borders*, Cassel, London.

Ferry, Jean Marc, (1999). European studies for democratic citizenship, *A democratic culture that is plural and yet one: education and democratic citizenship in the context of a multiplicity of historical and cultural perceptions*.

Fogelman, K. (1996). Education for citizenship and the National Curriculum. *Beyond communitarianism: citizenship, politics and education*. **J. Demaine and H. Entwistle**. London, Macmillan.

Forbrig, J. (2000). Post-communist civil society: A suggestion for a theoretical framework. *The Masaryk Journal*, Vol. 3, Issue 1.

Furlong, Andy and Guidikova, Irena (eds.), (2001). *Transitions of youth citizenship in Europe: culture, subculture and identity*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Gay, P. (2002). *Liberalism*. Microsoft Encarta Online Encyclopaedia.

Gilbert, R. (1996). Identity, culture and environment: Education for citizenship for the 21st century. In: Demaine J. and Entwistle H.: *Beyond communitarianism: Citizenship, politics and education*. London, Macmillan.

Gilbert, R. (1992). Citizenship, education and postmodernity. *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 13, No. 1.

-
- Gioliotto, P (ed),** (1993). *Enseigner l'éducation civique à l'école*, Hachette éducation, Paris.
- Guidikova, Irena,** *La mondialisation de la culture de participation*, dans *Agora débats jeunesse*, no. 19, l'Harmattan, 1er trimestre 2000.
- Grenz, S.** (1996). *A Primer on Postmodernism*. Grand Rapids, Eerdmans Publishing Company.
- Gross, P. and Levitt, N.** (1994). *Higher Superstition. The academic left and its quarrels with science*. Baltimore, John Hopkins University Press.
- Guarasci, Richard and Cornwell, Grant H,** (1997). *Democratic Education in an age of difference – Redefining citizenship in higher education*, Jossey Bass Publishers, San Francisco.
- Gundara, Jagdish and Jacobs, Sidney (eds),** (2000). *Intercultural Europe: diversity and social policy*, Ashgate, Aldershot.
- Habermas, J.** (1994). *The structural transformation of the public sphere*. Oxford, Polity Press.
- Hale, J.** (1977). *Renaissance Europe: Individual and Society 1480-1520*. Berkeley, University of California Press.
- Harpes, Jean – Paul,** (1999). *The conditions for the creation of a European democratic culture – summary of five reports prepared by experts for the CC – HER*, Strasbourg.
- Hayek, F.** (1967). *Studies in philosophy, politics and economics*. London, Routledge.
- Heater, D.** (1990). *Citizenship: The Civic Ideal in World History, Politics and Education*. London, Longman.
- Helve, Helen and Wallace, Claire,** (2001). *Youth, Citizenship and Empowerment*, Ashgate Publishing, Hampshire.
- Hobhouse, L. T.** (1911). *Liberalism*. New York, Oxford University Press.
- Hopken, W.** (1994). *History, democratic values and tolerance in Europe: the experience of countries in democratic transition*. Sofia, Council of Europe Symposium.
- Ichilov, O.** (1998). *Citizenship and citizenship education in a changing world*. London, The Woburg Press.
- International Project What Education for What Citizenship?** (May 2002). *Five main criteria to approach citizenship education*, accessed on <http://www3.itu.int/ibe-citied/inoeng90.html>.
- Jeffer, Tony,** (1998). *Informal education – conversation, democracy and learning*, 2nd edition, Routledge, London.
- Jeffer, Tony,** (1999). *Learning beyond the classroom – education for a changing world*, 2nd edition, Education Now Publishing Co-operative, Ticknal.
- Kaye, A.** (1995). Computer supported collaborative learning. *Information technology and society*.
- N. Heap, R. Thomas, G. Einon, R. Mason and H. Mackay.** London, SAGE.
- Kennedy, Kerry J (ed.),** (1997). *Citizenship, education and the modern state*, Falmer, London.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Библиография

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Библиография

Kymlicka, W. and Norman W. (1995). Return to the citizen: A survey of recent work on citizenship theory. In: Besner, R. ed.: *Theorizing Citizenship*. New York, State University of New York Press.

Lagree, Jean – Charles, *Introduction – Les jeunes dans la société multiculturelle*, in *Agora débats jeunesse*, no. 22, l'Harmattan, 4e trimestre 2000.

Larsen, Magdalena (ed.), (2000). *Speak Out! On European Citizenship*, Institute for Citizenship Education, London, (see also www.citizen.org.uk/speakout/).

Lauritzen, P. (1998). *Auf dem Weg in die europäische Bürgergesellschaft: Herausforderungen für die politische Bildung*. Budapest/Bonn, IKAB.

Leitch, R. and C. Day (2000). Action research and reflective practice: towards a holistic view. *Educational Action Research* 8(1). 179-193.

Lynch, James, (1991). *Education for citizenship in a multicultural society*. Cassell, London and New York.

Maalouf, A. (1998) *Les identités meurtrières*, Éditions Grasset & Fasquelle, Paris.

Marshall, T. (1973). *Class, citizenship and social development*. Chicago, University of Chicago Press.

Merry, P. and G. Titley (1999). *Training methodologies: to know and transform Theatre of the Oppressed and youth*. <http://www.coe.fr/youth/english/Coyote/issue1/theatre.htm>

Microsoft (registered trademark) Encarta (registered trademark) Online Encyclopedia, History of Education, accessed on <http://encarta.msn.com/>, 2001.

Morin, E. (1987). *Penser l'Europe*, Éditions Gallimard, Paris.

Mougniotte, A. (1994). *Eduquer à la démocratie*, Ed. du Cerf, Paris.

Nie, Norman H et al, (1996). *Education and democratic citizenship in America*, University of Chicago Press, Chicago and London.

NZZ-Folio (2001). *Europa. Schwieriger Weg zur Einheit*. Zürich, Verlag NZZ-Folio.

Osler, Audrey, (2000). *Citizenship and democracy in schools: diversity, identity and equality*, Trentham, Stoke on Trent.

Osler, Audrey, (August 1997). *The contribution of community action programmes in the field of education, training and youth to the development of citizenship with a European dimension: final synthesis report*, University of Birmingham.

Osler, Audrey, Rathenow, Hanns-Fred and Starkey, Hugh, (1995). *Teaching for citizenship in Europe*, Trentham Books, Stoke on Trent.

Partnership between the Council of Europe and the European Commission Training-Youth, *European Citizenship in Youth Work – A training course for youth workers and youth leaders on European Citizenship education in youth work*, report of the Pilot Training Course, EYCB, 21 October to 1 November, 2001, prepared by Arjen Bos (Engage! InterAct).

Pearce, Nick and Hallgarten, Joe, (2000). *Tomorrow's citizens: critical debates in citizenship and education*, IPPR, London.

Pettigrew, T.F. (1986). The intergroup contact hypothesis reconsidered. *Contact and conflict in intergroup encounters*. **M. Hewstone and R. Brown.** Oxford, Basil Blackwell.

Ravitch, Diane and Viteritti, Joseph P. (2001). *Making good citizens: education and civil society*, Yale University Press, New Haven and London.

Ross, Alistair (ed.), (1999). *Young citizens in Europe*, CiCe, School of Education, University of North London.

Rubenstein, David and Stoneman, Colin (eds.), (1973). *Education for democracy*, 2nd edition, Penguin, Harmondsworth (Middlesex).

Ryba, R, (1995). *Developing a European dimension in the curriculum educating European citizens: citizenship values and the European dimension*, David Fulton Publishers, London.

Smith, Mark K, Communitarianism, accessed on www.infed.org/biblio/communitarianism.htm, January 2001.

Smith, Mark K, Education for Democracy, accessed on www.infed.org/biblio/d-dem.htm, 2001.

Schmitter, P. (1997). Civil Society East and West. In: Diamond, L. et al eds: *Consolidating the Third Wave Democracies*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.

Scurati, C. (1995). From inter-cultural education to teacher preparation: an Italian view in a multi-cultural perspective. *Educating European citizens: citizenship values and the European dimension*. G. H. Bell. London, David Fulton Publishers.

Slater, N. (2000). Hands that do dishes. *The Observer Magazine*. 22nd October 2000: 50-55.

Spiegel Special (2002). *Experiment Europa. Ein Kontinent macht Geschichte*. Hamburg, Spiegel Verlag.

Straker, A. (2001) *Pushing at the Limits: Reconstructing Cross-Cultural Exchange in Education*. Unpublished PhD thesis, The University of Newcastle upon Tyne

Talbot, M, (1995). *Active citizenship: training for equal opportunity to participate*, Network Educational Press, Stafford.

Taylor, M. (2001). *Jump into Education for Democratic Citizenship*, Strasbourg.

Turner, David and Barker, Patricia, (2000). *Activities for teaching citizenship in Secondary schools*, Kogan Page, London.

Turner, David and Barker, Patricia, (2000). *Developing citizenship in Secondary schools*, Kogan Page, London.

Ullmann, W. (1967). The Rebirth of the Citizen on the Eve of the Renaissance Period. In: Lewis, A. ed: *Aspects of the Renaissance*. Austin, University of Texas Press.

United Nations Publications (2000). *Life Chances and Livelihoods (2000)*, Geneva.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Библиография

T-Kit
on
European Citizenship

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Библиография

United States of America Department of Education (2000). *Evaluation primers (1-5)*.
<http://www.ed.gov/offices/OUS/eval/primer1.html>

Vink, C. (1999). *Giving credit: certification and assessment of non-formal education*.
<http://www.coe.fr/youth/english/Coyote/issue1/credit.htm>

Webber, Stephen and Liikanen, Ilkka, (2001). *Education and civic culture in post-communist countries*, Palgrave, Basingstone, Hampshire and New York.

Wilber, K. (2000). *A Theory of Everything*, Dublin, Gateway.

Wimberley, J. (1999). *Civil society and the reformation of higher education in central and eastern Europe: Perspectives from the Council of Europe*. Strasbourg.

Woolf, F. (1999). *Partnerships for learning: a guide to evaluating arts education projects*. London, Regional Arts Boards and the Arts Council of England.

Youth in Action, No. 65 Autumn 1998, pp. 2 – 3

История на европейското гражданство

<http://www.globalfindata.com/framezet.php3?location=/gh/index.html>. Accessed on July 2, 2002.

<http://www.euromaths.jyu.fi/money1.html>. Accessed on July 2, 2002.

<http://www.labyrinth.net.au/~saul/history/money.html>. Accessed on July 2, 2002.

<http://www.universalrights.net/main/histof.htm>. Accessed on July 2, 2002.

<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/rightsof.htm>. Accessed on July 2, 2002.

<http://www.lkwdpl.org/wihohio/figures.htm>. Accessed on July 2, 2002.

<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/asbook.html> Accessed on June 3, 2002.

<http://ancienthistory.about.com/> Accessed on June 3, 2002.

<http://plato.evansville.edu/public/burnet/> Accessed on June 3, 2002.

<http://www.wsu.edu/~dee/GREECE/GREECE.HTM> Accessed on June 3, 2002.

<http://www.wsu.edu/~dee/ROME/ROME.HTM> Accessed on June 3, 2002.

<http://sophies-world.com/SophieText/aristotle.htm> Accessed on June 3, 2002.

http://home.earthlink.net/~pdistan/howp_2.html Accessed on June 3, 2002.

<http://www.historyguide.org/earlymod/lecture1c.html> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.oir.ucf.edu/wm/paint/glo/renaissance/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.bartleby.com/65/ci/citystat.html> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.crs4.it/Ars/arshtml/arstitle.html> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.wsu.edu/~dee/ENLIGHT/ENLIGHT.HTM> Accessed on May 27, 2002.

<http://mars.wnec.edu/~grempe/courses/wc2/lectures/enlightenment.html> Accessed on May 27, 2002.

http://www.wsu.edu/~brians/hum_303/enlightenment.html Accessed on May 27, 2002.

<http://europeanhistory.about.com/cs/enlightenment/> Accessed on May 27, 2002.

http://home.earthlink.net/~pdistan/howp_7.html Accessed on May 27, 2002.

<http://www.worldlib.org> Accessed on May 27, 2002.

<http://www.turnleft.com/liberal.html> Accessed on May 27, 2002.

<http://www.lymec.org> Accessed on May 27, 2002.

<http://www.utm.edu/research/iep/l/locke.htm> Accessed on May 27, 2002.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Интернет-
източници

T-Kit
on
European Citizenship

**Историята на
Европа и на
гражданството**

**Съвременни
подходи по
гражданството**

**Бъдещи
тенденции**

**Нашата
концептуална
рамка**

**Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство**

**Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство**

**Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти**

**Интернет-
източници**

<http://www.utm.edu/research/iep/m/milljs.htm> Accessed on July 2, 2002.

http://www.britannica.com/heritage/article?content_id=1374 Accessed on July 2, 2002.

http://www.britannica.com/history/euro/1/2_2.html Accessed on May 27, 2002.

<http://www.wsu.edu/~dee/REV/> Accessed on May 27, 2002.

<http://chnm.gmu.edu/revolution/browse/texts/> Accessed on May 27, 2002.

<http://www.thehistorychannel.co.uk/classroom/gcse/rus2.htm> Accessed on May 27, 2002.

<http://www.bbc.co.uk/education/modern/russia/russifla.htm> Accessed on May 27, 2002.

<http://www.pbs.org/ktca/liberty/> Accessed on May 27, 2002.

<http://www.historyplace.com/unitedstates/revolution/> Accessed on May 27, 2002.

<http://revolution.h-net.msu.edu/> Accessed on May 27, 2002.

<http://eycb.coe.int/eycbwwwroot/hre/index.asp> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.un.org/works/humanrights/humanrights1.html> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.un.org/Overview/rights.html> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.unhchr.ch/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.echr.coe.int/> Accessed on July 2, 2002.

<http://conventions.coe.int/treaty/en/WhatYouWant.asp?NT=005> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.un.org/womenwatch/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.lkwipl.org/wihohio/figures.htm> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.unifem.undp.org/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.un-instraw.org/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.ilo.org/public/english/bureau/gender/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.feminist.org/> Accessed on July 2, 2002.

<http://www.historyguide.org/europe/lecture16.html> Accessed on July 2, 2002.

<http://conventions.coe.int/treaty/en/Summaries/Html/005.htm> Accessed May 25, 2002.

<http://www.counterbalance.org/gengloss/postm-body.html> Accessed on June 13, 2002.

<http://csf.colorado.edu/forums/femisa/feb96/0042.html> Accessed on June 13, 2002.

Съвременни подходи към образованието за европейско гражданство

<http://www.ibe.unesco.org/International/Databanks/Dossiers/mainfram.htm> (accessed 05.07.02)

Източници на допълнителна информация

http://www.eun.org/eun.org2/eun/subdesc_my europe.cfm?sub_id=130&language=en

Този сайт предлага информация за мир, международно сътрудничество, екология, демокрация и предложения за проекти.

<http://www.politeia.net/>

Мрежа за гражданство и демокрация в Европа – виртуална организация с повече от 1500 члена (индивиди и организации), активни в областта на гражданството и политическото обучение, сътрудничество на европейско ниво.

<http://www.citizensconnection.net/home-page/about-us.vdf>

CitizensConnection.net е най-големият сайт във Великобритания за активни граждани.

<http://europa.eu.int/comm/education/connect/uk-002.html>

Предлага творчески подходи в учебния процес и дебати по въпросите на гражданството, реформите, творческата работа и устойчивото развитие на нашите градове, подкрепя размяната на идеи и новите инициативи чрез семинари за учители и др.

<http://www.curriculum.edu.au/democracy/>

Австралийски сайт на Департамента за образование, наука и квалификация на Британската общност на народите (Commonwealth Department of Education, Science and Training)

<http://www.bbc.co.uk/education/schools/getinvolved/>

Образователен сайт на Би Би Си – разкази за активно гражданско участие.

<http://oxfam.org.uk/coolplanet/teachers/globciti/globciti.htm>

Сайт на Оксфам за международното гражданство, разработен с помощта на учители и обучители, предлагащ добри практики, препоръчващ знания, умения и нагласи, които биха помогнали на младите хора да се развият като „глобални граждани“.

<http://www.europe4you.net/index.htm>

Сайт насърчаващ участието в Европа. .

<http://www.globalschoolhouse.com/>

Американският сайт Global SchoolNet предоставя онлайн възможност на учителите да си сътрудничат, да си комуникират и да си разменят опит за учебния процес.

<http://homepages.ed.ac.uk/calarks/arks/materials.html>

Електронни образователни ресурси.

<http://www.britishcouncil.org.uk/education/resource/europe/ercinfo10.htm>

Европейски ресурсни центрове за училища и колежи (The European Resource Centres for Schools and Colleges - ERCs). Ползена информация за учители и ученици за: гражданство; демокрация; разнообразие и идентичност; права на човека; равни възможности; граждански права; екология и др.

Историята на
Европа и на
гражданството

Съвременни
подходи по
гражданството

Бъдещи
тенденции

Нашата
концептуална
рамка

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Интернет-
източници

T-Kit
on
European Citizenship

Историята на
Европа и на
гражданството

<http://www.ibe.unesco.org/sitemap.htm>

Най-различни образователни пакети с международен фокус.

Съвременни
подходи по
гражданството

<http://www.infed.org/>

Енциклопедия на неформалното обучение – ключови фигури, теории, теми в неформалното обучение.

Бъдещи
тенденции

<http://www.csv.org.uk/>

Британска благотворителна организация ангажирана с идеята за активно участие на гражданите в техните общности чрез доброволчески труд, квалификация и обучение.

Нашата
концептуална
рамка

<http://www.citizen.org.uk/>

Институтът за гражданство (Institute for Citizenship) е независима благотворителна организация, чиято цел е да насърчава информирано, активно гражданство и участие в обществото чрез комбинация от проекти в общността, обучение и дебат.

Съвременните
подходи към
образованието
за европейско
гражданство

<http://www.citizen21.org.uk/>

Онлайн ресурси за обучители по гражданство.

<http://www.training-youth.net/tkits.htm>

Всичките T-Kits онлайн.

http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html

Интернет страницата за образование на Европейската комисия.

Нашият
образователен
подход към
европейското
гражданство

<http://www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus/>

Проект на ООН за глобално обучение

Сценарии за
гражданство
– примерни
проекти

Интернет-
източници

Накратко за авторите

Мигел Анхел Гарсия Лопес е преподавател, който частично е на свободна практика. Роден е в Испания, живее в Германия и работи из цяла Европа. От 1998 г. работи за европейски институции, неправителствени организации и частни компании из цяла Европа. Също така работи като сътрудник към Факлутета по социология на Университета в Оснабрюк и сътрудничи на испански издания. “Създай екип” е неговото мото, тъй като вярва, че имаме нужда от работа в повече и по-добри екипи.

rmbercia@aol.com

Андреас Карстен живее в Германия и работи като преподавател на свободна практика и консултант за национални и международни неправителствени организации, фондации, политически партии и компании. Работи и като журналист на свободна практика и младши съдружник във фирма. През целия си живот Андреас не само се стреми към обучение, но и вярва в него и в момента работи върху сложното изкуство на мрежовото мислене.

lolo@devilarts.de

Питър Мери е експерт по екология на човека. Той е партньор на Engage! InterAct и работи по процеси за промяна и развитие в различни контексти. В цялостната си дейност той се стреми да интегрира развитието на взаимоотношенията и системите в еволюционния контекст на днешната глобална реалност. Външните форми на неговата дейност включват межкултурно обучение, трансформиране на конфликти, групова динамика, организационно развитие, глобално управление и устойчивост. Общото между всички тези сфери са същите дълбоко развиващи се под тяхната повърхност динамични процеси.

peter@engage.nu

Йаел О`Хана в момента работи като образователен съветник към Европейския младежки център в Страсбург. Основните ѝ отговорности включват подготовката и осъществяването на обучителни програми за младежки лидери и активисти, работещи на европейско равнище. Една от нейните сфери на специализация е обучението на младежки лидери от малцинствата за развиването на повече възможности за гражданско участие сред техните младежки общности. Сред основните ѝ интереси е развиването на нови програми за обучение и неформално образование на младежите.

yael.ohana@coe.int

Алисън Стрейкър е експерт по образованието. Тя активно се стреми да развива диалога между теорията и практиката. Чрез изследването в сферата на действието, нейната докторска дисертация съедини дългосрочния ѝ интерес и опит в областта на межкултурното образование и младежката дейност с по-широките теоретични проблеми в сферата на образованието, комуникациите и съвременното общество.

alistraker@hotmail.com